

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Markéta Macháčková

Modely podpory rodin veřejně peněžitými dávkami.

Komparatistická studie řešení v České republice, Finsku a Velké Británii

Models of public family support by cash benefits. Comparative study of models in
the Czech Republic, Finland and United Kingdom

Praha 2016

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 2. srpna 2016

[vlastnoruční podpis]

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova:

Peněžité dávky, rodinná politika, rodina, děti, přídavek na dítě, mateřská dovolená, porodné

Key words:

Subsidized benefits, family policy, family, children, Child benefit, Maternity leave. Maternity grant

Abstrakt:

Tato práce se zabývá komparací modelů podpory rodin veřejně u České republiky, Finska a Velké Británie. Práce je pojata komplexně a do problematik uvádí prostřednictvím prvních dvou kapitol, které charakterizují rodinu, sociální události spojené s rodinou či evropské modely podpory rodiny dle převládajících principů. Tyto principy dělí na solidaritní, občanský, korporativní a liberální. Následující kapitoly pojednávají o rodinné politice v jednotlivých zemích. Veřejná rodinná politika v České republice cílí zejména na nízkopříjmové rodiny, kterým poskytuje dávky hrazené z veřejných rozpočtů. Zásadním legislativním dokumentem je zde zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, který upravuje peněžité dávky podstatné pro praktickou část. Jedná se o porodné, pohřebné, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení či přídavek na dítě. Ve Finsku je rodinná politika zaměřena především na zajištění správného vývoje a dobrých životních podmínek pro děti, k čemuž slouží hojná finanční podpora, rodičovské volno a široká nabídka služeb pro rodiny s dětmi. Důraz je kladen na kvalitu života a zdraví dětí, potažmo jejich matek a vysokou zaměstnanost. To je možné pozorovat i u peněžitých dávek, kde významnou složku tvoří příspěvky na péči o dítě (child care allowances) či rodičovské příspěvky (parental allowances). Velká Británie svou veřejnou rodinnou politikou cílí převážně na boj s dětskou chudobou a rodiny podporuje převážně na příjem testovanými dávkami. Důležité dávky jsou zejména Tax Credits a Child Benefit. V praktické části práce je pak věnována pozornost jednotlivým dávkám ze všech tří modelů.

Abstract:

This thesis is a comparative study of different models of welfare available for the family unit in the Czech Republic, Finland and in the United Kingdom. It considers many different aspects, and in the first two chapters looks at what characterizes a family, the social structures that influenced the formation of the family unit, and existing European principles which formed the basis upon which family assistance was modeled. These principles are

divided into solidarity, citizenship, corporate, and liberal. The ensuing chapters discuss family politics within the individual states. Public welfare in the Czech Republic focuses on low-income households and distributing income assistance from public funds. In Finland family welfare is focused mainly on ensuring the healthy development of children, which is made possible through financial assistance, family leave and programs offering help for families. In Great Britain, public policy is geared towards relief for the poor, which occurs through tested financial support for the family unit. The practical section of the thesis provides the empirical data, including specific benefits provided by each state.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce Prof. JUDr. Igoru Tomešovi, CSc. Za cenné rady, podněty a připomínky.

OBSAH

1	POJEM RODINA, RODINNÁ POLITIKA A ÚMLUVY TÝKAJÍCÍ SE MEZINÁRODNÍ OCHRANY RODINY	1
1.1	RODINA A JEJÍ CHARAKTERISTIKA	1
1.2	RODINNÁ POLITIKA	4
1.2.1	<i>Rodinná politika a její charakteristika</i>	<i>4</i>
1.2.1	<i>Sociální události spojené s rodinou (rodinnou politikou)</i>	<i>9</i>
1.3	MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ RÁMEC PRO ÚPRAVU RODINY A DĚTÍ	13
1.3.1	OSN	14
1.3.2	MOP	16
1.3.3	Haagská konference mezinárodního práva soukromého	18
1.3.4	Rada Evropy	19
1.3.5	EU	20
2	EVROPSKÉ MODELÝ PODPORY RODIN (RODINNÉ POLITIKY)	21
2.1	VÝCHOZÍ RÁMEC PRO UŽITÉ EVROPSKÉ MODELÝ PODPORY RODIN A SOUČASNÉ DĚLENÍ	21
2.2	TECHNICKÁ ŘEŠENÍ MODELŮ PODPORY RODINY (RODINNÉ POLITIKY) A DALŠÍ POMOC RODINÁM	22
3	RODINNÁ POLITIKA V ČR	26
3.1	HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	26
3.2	SOUČASNOST	36
3.2.1	<i>Právní rámec</i>	<i>36</i>
3.2.2	<i>Organizace veřejné rodinné politiky</i>	<i>37</i>
3.2.3	<i>Systém státní sociální podpory</i>	<i>39</i>
4	RODINNÁ POLITIKA VE FINSKU	43
4.1	HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	44
4.2	SOUČASNOST	51
4.2.1	<i>Právní rámec</i>	<i>51</i>
4.2.2	<i>Charakteristika veřejné rodinné politiky a její organizace</i>	<i>53</i>

4.3	JEDNOTLIVÉ PENĚŽITÉ DÁVKY PRO RODINY S DĚTMI.....	58
5	RODINNÁ POLITIKA VE VELKÉ BRITÁNII.....	60
5.1	HISTORICKÉ SOUVISLOSTI.....	60
5.1.2	<i>Mateřský grant (Sure Start Maternity)</i>	68
5.1.3	<i>Mateřská a rodičovská dovolená</i>	69
5.1.4	<i>Právní rámec</i>	71
5.1.5	<i>Charakteristika veřejné rodinné politiky a její organizace ve vztahu k peněžitým dávkám.....</i>	74
5.2	PENĚŽITÉ DÁVKY URČENÉ PRO RODINY S DĚTMI VE VELKÉ BRITÁNII.....	81
6	PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE	84
6.1	KOMPARACE POSKYTOVANÝCH DÁVEK PENĚŽITÝCH DÁVEK V RÁMCI ČESKÉ REPUBLIKY, FINSKA A VELKÉ BRITÁNIE	85
6.1.1	<i>Finanční podpora v mateřství a rodičovství.....</i>	85
6.1.2	<i>Výchova dítěte v rodině</i>	107
6.2	SHRNUTÍ A ZÁVĚR	119
6.2.1	<i>Finsko</i>	119
6.2.2	<i>Velká Británie</i>	123
6.2.3	<i>Česká republika</i>	127
7	ZÁVĚR	130
8	DALŠÍ ZDROJE	131
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	138

Seznam zkratek

TCA -Tax Credit Act (2002)

WTC - Working Tax Credit

CTC -Child Tax Credit

DWP- Department for Work and Pensions

Předmluva

Koncepce rodiny prošla od 19. století řadou změn. Nejprve její materiální zajištění a ochrana připadaly na pomoc jejich dalších členů. Problémy rodiny se staly předmětem společenského zájmu až ve 20. století, což byl následek urbanizace a industrializace, kdy se velké zemědělské rodiny v městských podmínkách měnily na nukleární, závislé na ekonomických činnostech. Výchova a narození dítěte, se stává ekonomickým problémem. Toto sociální napětí se stát snažil korigovat veřejnou intervencí zaměřující se na nízkopříjmové rodiny (TOMEŠ, 2011, s. 186). Dle mezinárodněprávních úmluv se má veřejná rodinná politika zaměřovat na podporu funkčním rodinám při založení a po dobu výchovy a péče o nezletilé děti, ochranu rodičky a matky v zaměstnání kvůli jejím biologickým funkcím a sanaci dysfunkčních rodin a ochranu nejlepšího zájmu dítěte (TOMEŠ, 2011, s. 189-190).

Ve své práci se věnuji peněžitým dávkám určeným rodinám a jejich porovnání v rámci tří modelů rodinné politiky, konkrétně se jedná o komparaci mezi Českou republikou, Finskem a Velkou Británií.

Jak uvádí Mitchell (2010, s. 22) finanční podpora rodiny je jednou z hlavních forem podpory rodiny, která je nedílnou součástí všech teoretických koncepcí. V moderním pojetí převládá chápána jako kompenzace nákladů života v rodině či jako ocenění provádění rodičovských funkcí. Děje se tak formou přerozdělování příjmů mířících na společensky žádoucí skupiny domácností.

V první kapitole se nejprve zaměřím na samotnou rodinu a sociální události s ní spojené. Druhá kapitola bude věnována zařazení stanovených zemí dle přístupů a jejich realizace. Následující kapitoly pak budou popisovat, jak vypadá rodinná politika v konkrétních zemích, tedy v České republice, Finsku a Velké Británii. Každé zemi je věnována vlastní kapitola, v níž je popsána nejen aktuální situace, ale i historický vývoj, který může napomoci k lepšímu pochopení rodinné politiky v dané zemi. Vzhledem k tomu, že vývoj rodinné politiky je široké téma, jsou historické souvislosti vztaženy k zadanému tématu práce. V těchto kapitolách nastíním též jednotlivé peněžité dávky, které však budou rozebrány hlouběji v druhé části práce. V praktické části práce se pak zaměřím

na komparaci jednotlivých peněžitých dávek a jv rámci toho i jednotlivých modelů rodinné politiky.

Při výběru literatury a dalších zdrojů jsem kladla důraz na to, aby mé zdroje pocházely zejména ze zkoumaných zemí, proto se převážně jedná o volný překlad z anglického do českého jazyka. Finské zdroje jsem byla v mnoha případech schopna v dobré kvalitě dohledat v anglickém jazyce. Citace je pak zvolena tak, aby nepůsobila v práci příliš rušivě, ale zároveň byla snadno zjistitelná. Z tohoto důvodu je za každou částí textu, která pochází z jednoho zdroje, uvedena informace o autorovi a straně, popř. legislativním dokumentu. Kompletní informace o použité literatuře a dalších zdrojích jsou uvedeny na konci práce.

1 Pojem rodina, rodinná politika a úmluvy týkající se mezinárodní ochrany rodiny

1.1 Rodina a její charakteristika

Jak uvádí Tomeš (2011, s. 186) není známá univerzální, obecně uznávaná či platná definice rodiny. Dle našich právních předpisů je rodina definována za účelem poskytování státní sociální podpory. Jak dále dodává, pouze tato definice není v rodinné politice dostačující, jelikož ta je zejména o vztahu rodič a dítě.

Dle § 7 Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, je tedy jako rodina chápána oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, jestliže těchto osob není, považuje se za rodinu pouze sama oprávněná osoba. Více bude pojednáno ve třetí kapitole

Rodina pak například v rodinném právu je vymezena souhrnem právních norem upravující osobní vztahy a s nimi spojené některé vztahy majetkové mezi manželi, rodiči a dětmi a také vztahy, které napodobují či nahrazují rodinné vztahy. Samotné rodinné vztahy zrcadlí bio-sociální, emoční a společenské vztahy, které se nejvýrazněji odráží v institutu příbuzenství. Rozlišujeme tři základní druhy rodinných vztahů, jež jsou předmětem rodinného práva:

Vztahy mezi manžely, vztahy mezi rodiči a dětmi (a na ně navázané vztahy s dalšími příbuznými) a vztahy mezi dětmi a náhradními rodiči či osobami, které funkci rodiče doplňují (HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 13-16)

Dle OZ § 655 manželství je: „*Trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“ (OBČANSKÝ ZÁKONÍK, 2014).

Členy rodiny lze označit pojmem „osoba blízká“ či „osoby žijící ve společné či rodinné domácnosti“. Ačkoliv rodina s manželstvím úzce souvisí, je obtížné ji právně definovat. Manželství představuje smlouvu mezi mužem a ženou, která vzniká zákonem stanoveným způsobem a kde práva a povinnosti manželů jsou upravena zákonem (ELIÁŠ, ZUKLÍNOVÁ In HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 15). Právní úprava manželství vytváří ze soukromého životního poměru, poměr jak společenský tak i právní. Od 1. Ledna 2014 je rodinné právo součástí již uvedeného občanského zákoníku, konkrétně je vymezeno v jeho druhé části § 655-975. Obecné pojetí rodinného práva je

však bez změny (BEZOUŠKA, PIECHOWICZOVÁ, In HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 15).

Rodina má výjimečné postavení v rámci ostatních společenských skupin. V sociologickém pojetí je chápána jako primární instituce, základní článek společnosti či jako dynamický systém a společenský subsystém, přednost je však označení sociální instituce či malá sociální skupina (MOŽNÝ, 2006 In HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 17).

Rodina má nejen hlavní podíl na formování osobnosti člověka a jeho sociálního charakteru ale zároveň je to sociální skupina, která poskytuje ochranu před tlaky společnosti. Její existence umožňuje vzniknout různým společenským vztahům (HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 17).

Jak se lze dále dočíst v knize Rodinná mediace v České republice, existuje více faktorů, které ovlivňují a proměňují instituci rodiny. Jedná se o historický vývoj, právní či neprávní normy, uznávané hodnoty a také stupeň společensko-ekonomického vývoje. Díky postupným změnám došlo k nahrazení tradiční rodiny rodinou moderní (HOLÁ, WESTPHALOVÁ, 2013 In HOLÁ, WESTPAHLOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 17-18).

Velký vliv na změnu rodiny měla také sekularizace společnosti. Manželství bylo dle křesťanství chápáno jako celoživotní svazek bez možnosti vyvázání. „*Trvalost rodiny byla garantována transcendentním imperativem: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ (MOŽNÝ, 2002 In HOLÁ, WESTPAHLOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 17-18).

Úloha **tradiční rodiny** v preindustriální společnosti a industriální spočívala především v udržování ekonomické stability, pro jejíž zajištění byla stanovena přesná pravidla, modely chování a mechanismy. Svoboda a možnost volby byly jedincům zčásti odepřeny výměnou za určitou podporu, ochranu, identitu a důvěru, kterou rodina jako celek poskytovala (BECK, BECK-GERNSHEIM, 1995 In HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ, SPÁČIL, 2014, s. 18).

Jak dodává Možný (2006), výše zmíněná stabilita ve společnosti byla korigována i tak, že výběr partnera pro manželství nebyl na těch, kteří rodinu zakládali, nýbrž na jejich rodičích. Rodiče pak především zohledňovali to, aby rodina měla i nadále stejné společenské postavení, aby zde byl zachován majetek a stejná kultura (MOŽNÝ, 2006, s. 21).

Následné procesy urbanizace a industrializace zavinily rozpad tradičních multigeneračních a velkých rodin. Průměrné rodiny ve městě se staly nukleárními a vymizely kontakty na venkov a tedy i zemědělskou oporu. Příjmy, které mají, nestačí na zabezpečení dětí i seniorů. Pokud je přítomna pracovní neschopnost a nezaměstnanost, jsou členové bez příjmů a tedy existenčně ohroženi. Z tohoto důvodu se začala klást větší pozornost pomoci prostřednictvím veřejné solidarity (TOMEŠ, 2010, s. 238).

V sedmdesátých letech dvacátého století se začíná objevovat pojem postmoderní (současná) rodina. Tato rodina dle Mareše a Potočného (2003 In HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 20-21) nabývá různých forem a nelze tedy popsat modelovou rodinu. Charakteristickými znaky pak uvádí demokratizaci, izolovanost, zmenšování a dezintegraci, výrazné pracovní zatížení či vysokou míru rozvodovosti. Mnoho funkcí, které dříve plnila rodina, jsou přesunuty na jiné sociální instituce.

Významnou roli v proměně rodiny hraje též rozdělení a změna povahy práce společně s rozvojem řady institucí, které postupně přebírají od rodiny mnoho tradičních funkcí. Škola přebírá vzdělávání dětí a masmédiá přebírají od rodiny monopol na jejich socializaci v tom, jaké mají respektovat hodnoty a co je správný životní styl. Lékaři, nemocnice a síť sociálních zařízení a služeb zase zajišťují namísto rodiny péči o staré, nemocné a hendikepované. Rodině nadále zůstává konzum, zábava a prozatím nenahraditelná funkce spočívající v zajištění bezpečí po citové stránce (MOŽNÝ, 2006, s. 22).

V rámci psychologie je rodina dle Sobotkové (2001 In HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ SPÁČIL, 2014, s. 24) „*skupina lidí se společenskou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni legitimními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde například o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“

Formy rodinného společenství mohou být tedy různé, začínající standardními rodinami složenými z dětí a jejich rodičů až po nesezdané páry či náhradní rodiny. Nelze pak opomenout fakt, že se nejedná pouze o tradiční představu rodičů, tedy muže a ženu, ale patří sem i homosexuální páry vychovávající děti či žena, která si dítě přeje, ale otce k rodičovství nevyžaduje. Jak tvrdí Tuček a kol. (1998), pokud dáme v rámci

sociologického šetření na výběr z různých možností uspořádání partnerského života, je manželství stále upřednostňováno. Většina úplných rodin pak existuje jako tzv. nukleární rodina (HOLÁ, WESTPHALOVÁ, KOVÁČOVÁ, SPÁČIL, 2014, s. 24-25).

Rodina a problémy, kterým čelila a čelí, se dostali do popředí zájmu společnosti až ve 20. století. Jak dále dodává Tomeš (2011, s. 186), zájmu o rodinu předcházelo úsilí o emancipaci žen, kdy od poloviny 19. století probíhaly diskuze týkající se jejich postavení v rodině a ve společnosti, což podněcovalo následný vznik hnutí za jejich zrovnoprávnění s muži. Rodina a její problémy vystupují do popředí ve 20. Století, jako následek urbanizace a industrializace, při kterých rodiny pozbyli svá zemědělská zázemí. Docházelo k rozpadům velkých, původně zemědělských rodin, které byly schopny se postarat o všechny své členy a v městských podmínkách vznikali rodiny menší, nukleární, které tvořili převážně rodiče a děti. Tyto rodiny začaly být závislé na městských ekonomických činnostech. V souvislosti se zmenšujícími se rodinami a industrializací je nutné zmínit další věc a tou byly velké skupiny nekvalifikovaných pracovních sil přicházejících z vesnic. Pro tyto skupiny obyvatelstva se pak narození a výchova dítěte ukázala být ekonomickým problémem. Stát se pak snažil zmírnit vzniklé sociální napětí veřejnou intervencí, zaměřenou především na nízkopříjmové rodiny.

Ačkoliv byly ženy postupně zrovnoprávněny v politických a ekonomických aspektech života a formální diskriminace dle pohlaví je zakázána, násilí na ženách a sexuální obtěžování stále přetrvává. Muži se mohou chovat k ženám špatně v zaměstnání, ve společnosti i na místě, které by mělo být nejbezpečnější, tedy doma (TOMEŠ, 2011, s. 203).

1.2 Rodinná politika

1.2.1 Rodinná politika a její charakteristika

Ať je definice a zkoumání rodiny jakékoliv, veřejné rodinné politiky se však vždy týkají: úpravy vztahů mezi rodiči, rodiči a dětmi a veřejné intervence do vztahů, ať již právně formalizované či ne, mezi rodiči, nezletilými dětmi a sourozenci a jejich manžely či nesezdanými partnery. Za faktickou rodinu lze považovat i nesezdané rodiče (PöETHE, 2012 in TOMEŠ, 2011, s. 188).

Dle Tomeše (2011, str. 186) můžeme rodinnou politiku ve státě definovat jako: „*strukturovaný souhrn různých rodinných politik, které mohou mít charakter harmonický,*

nebo antagonistický, mohou se vzájemně doplňovat, nebo negovat.“ Antagonistická je politika katolické církve, která je proti přerušení těhotenství a na druhé straně politika státní, která přerušení umožňuje. Charakter harmonický mají v poslední době rodinné politiky nestátních organizací, které se zabývají podporou rodin prostřednictvím služeb v harmonii s politikou MPSV, které v této oblasti připravuje zákon.

Jak tento autor dále podotýká, ve společnosti není pouze jedna rodinná politika, jelikož každý formalizovaný subjekt sociální politiky může mít svou vlastní. Liší se povahou, která může být veřejnoprávní a soukromoprávní. Jako soukromoprávní rodinná politika je označována politika církví nebo občanských institucí jako jsou politické strany, spolky, neziskové organizace či nadace a fondy. Veřejnoprávní rodinnou politiku pak lze dělit na vládní, samosprávných regionů a korporací (TOMEŠ, 2011, s. 186).

Téma této diplomové práce se pohybuje v rámci veřejné rodinné politiky. Ve veřejné rodinné politice jde o „*ekonomickou, právní a sociální podporu a pomoc, jež stát (veřejnoprávní instituce) poskytuje rodině.*“ (TOMEŠ, 2011, s. 189). Jak již bylo v úvodu práce zmíněno, rodinná politika má na základě mezinárodněprávních norem mířit na:

- Podporu a pomoc během založení rodiny a v době, kdy rodina odpovídá za výchovu a péči nezletilých dětí (podpora funkčním rodinám).
- Ochranu ženy a matky v zaměstnání z důvodu jejích biologických funkcí (ochrana rodičky)
- Veřejnoprávní intervenci hájící zájmy dítěte v případě, že rodina přestane plnit funkce k jejich zajištění (sanace a funkčních a dysfunkčních rodin a ochrana nejlepších zájmů dítěte); (TOMEŠ, 2011, s. 189-190).

Cílovými skupinami rodinné politiky jsou tedy rodiče a děti. Jak se lze dále dočíst v publikaci *Obory sociální politiky* (2011) a co je nutné si uvědomit, je fakt, že ve veřejné rodinné politice jde vždy především o dítě, méně pak o dospělé (PöETHE, 2012 in TOMEŠ, 2011, s. 188). Cílem je zdravý vývoj dítěte, hlavním smyslem ochrany a podpory rodiny je pak nejlepší zájem dítěte. To tvrdí i Úmluva o právech dítěte (1989), dle ní se veřejná rodinná politika snaží o vytváření rodinného prostředí, které poskytuje prostor pro příznivý zdravý a znalostní vývoj dítěte, a také pro ochranu jeho nejlepších zájmů (TOMEŠ, 2011, s. 187-191).

Činnosti, které se nalézají ve veřejné rodinné politice lze rozdělit na obligatorní, které je stát povinen občanům nabídnout a ty, které může nabídnout, tedy fakultativní aktivity. Obligatorní aktivity jsou státu uloženy mezinárodními úmluvami, které ratifikoval či Listinou základních práv a svobod. Jak dále autor podotýká, ne každá rodinná politika je vždy prorodinná a existují i takové, které negativně ovlivňují rodinu, jinak řečeno, realizaci práva na rodinu a děti. Jako příklad je uvedena snaha Čínské vlády omezit počet dětí v rodině. Rodinná politika však kromě otázek týkajících se problémů spojených s výchovou dětí v rodině a ochranou ženy jako rodičky a matky, obsahuje i problematiku ochrany žen proti týrání a zneužívání. Dále jsou to otázky týkající se nedůstojného zacházení a rovných příležitostí v zaměstnání (zrovnoprávnění profesního a rodinného života). Po přijetí Úmluvy o právech dítěte se zájem veřejné rodinné politiky ještě rozšířil na sanaci dysfunkční rodiny, což bylo zmíněno již výše (TOMEŠ, 2011, s. 187-188).

Jak autor knihy *Obory sociální politiky* (2011) následně dodává, veřejná rodinná politika je v úzkém spojení s ochranou dětí, s politikou týkající se pozůstalých a pohřbených i ochranou zdravotně postižených osob a seniorů, v případě, že je o ně rodinou pečováno. Vzhledem k tomu, že jakákoliv reforma týkající se jedné části má dopad na další části v rámci sociální ochrany by každá další reforma měla být tvořena citlivě a brát v úvahu tyto skutečnosti (TOMEŠ, 2011, s. 206).

Jako hlavní nástroje veřejné rodinné politiky existovali nejprve služby poskytované formou ústavní péče o osiřelé a opuštěné děti, později sociální dávky ze sociálního pojištění či z nepříspěvkových soustav (TOMEŠ, 2010, s. 238).

První soubor veřejných opatření týkající se rodiny, potažmo rodinné politiky se zabýval těhotenstvím a mateřskou péčí. Nejprve se jednalo o poskytování zdravotní prevence a péče, vyplácely se dávky nemocenského pojištění. Tehdy existovala mylná představa, že těhotenství a mateřství je sociální událost, která je na stejné úrovni jako nemoc. Dávky z nemocenského pojištění byly ženě poskytnuty pouze v případě nemoci. V sociálním zabezpečení se začalo rozlišovat mezi mateřstvím a nemocí až ve 20. století, poprvé tomu tak bylo v Itálii v roce 1912 (TOMEŠ, 2011, s. 187). Po druhé světové válce samostatné dávky v mateřství začínají existovat jako pravidelná součást sociálního pojištění, a kromě toho též vznikají nové typy ambulantních služeb sloužící rodinám, jako jsou jesle či mateřské školy apod. (TOMEŠ, 2010, s. 238 - 245).

Rodinná politika je jednou z dílčích politik utvářející sociální politiku. Tyto politiky nejsou zcela odděleny jedna od druhé. Pojem sociální politika chápou autoři knihy

Sociální stát v Československu (2012) jako *"soustavné a cílené úsilí o zachování nebo proměnu vertikální a horizontální struktury společnosti. Toto úsilí předpokládá neustálou konfrontaci a rozličnými sociálními událostmi, či v širším smyslu s procesy, které společnost jakožto dynamicky se vyvíjející entitu proměňují. Bud' je aktuálně aplikovaná sociální politika podporuje, anebo se jím snaží čelit, resp. mírnit jejich negativní důsledky"* (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012, s. 11). Jak dále dodávají, takto chápaná sociální politika představuje jednotu tří prvků a to normativních, ekonomických a sociálně-strukturních determinant. Za normativní determinanty bývá označován hodnotový základ sociální politiky. Oporu hledá ve správném společenském uspořádání, avšak různé politické ideologie mají také různé a často protichůdné koncepte těchto ideálů. Toto tvrzení předpokládá, že není žádná sociální politika, která je brána za ideální, ale je vždy potřeba přihlížet a hodnotit ve vztahu ke konkrétnímu normativnímu ideálu společenského uspořádání ať už jde o představitele socialismu, liberalismu, konzervatismu či feminismu apod. Jak dále autoři upozorňují, Československý sociální stát a jeho historický vývoj je dobrým příkladem vývojových proměn normativních koncepcí v dlouhodobém časovém horizontu. Ekonomické determinanty znamenají nevyhnutelný limit sociálně politických aktivit. Je potřeba si uvědomit, že až určitá míra bohatství dovoluje společnosti přerozdělování a uvolnění většího objemu finančních prostředků na vybrané sociálně politické cíle. Při vytváření každého sociálněpolitického opatření je pak potřeba brát v potaz jeho důsledky na utlumení či posílení hospodářské aktivity jednotlivých subjektů, což z dlouhodobějšího hlediska může vést i ke zmenšování některých sociálně politických nástrojů, kvůli neschopnosti dané společnosti vytvářet dostatek zdrojů pro to, aby jejich realizace byla i nadále udržitelná. Sociálně-strukturní determinanty pak představují to, že každá sociální politika vychází z aktuálně existující sociální struktury společnosti. Sociální struktura sociální politiku determinuje prostřednictvím zdrojů, tedy kdo jsou ti, kdo budou sociální politiku financovat či jinak, jakým způsobem je možné ze strany státu zajistit finance pro uskutečnění svých sociálněpolitických cílů a na jaké skupiny se sociální politika zaměří a jaký bude její cíl. Jako dlouhodobě problematickou oblast autoři uvádí rodinnou politiku, v jejímž rámci při současném trendu uvolňování rozvodové legislativy současně s nárůstem počtu tzv. singles způsobuje nárůst počtu domácností, které nenaplnují kritérií pro tradiční model rodinného soužití. Sociální politika na tento problém musí reagovat a volí tak mezi represí, tlakem za účelem obnovy tradičního institutu rodiny preferované konzervativními představiteli či

přijmutím výzvy a vytvořením nové sociálněpolitických nástrojů, které by tyto formy soužití dostatečně chránily, což preferují zástupci sociálních liberálů či socialistů (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012, s. 11).

Jak již bylo výše zmíněno, povinná veřejná rodinná politika cílí především na dítě, jeho zdravý vývoj a nejlepší zájmy, proto by bylo vhodné definovat, koho lze za dítě vůbec považovat a také nastínit, čeho se ochrana dětí týká pro snadnější odlišení od rodinné politiky (TOMEŠ, 2011, s. 187- 188).

V knize *Obory sociální politiky* (2011) se uvádí, že za **dítě** se považuje jedinec do 18 let věku, „*který je svou výživou závislý ba podpoře rodiny (nezaopatřené dítě). Ve většině států se vytvořila presumpce, že závislý je také dospělý jedinec, jenž se studiem připravuje na budoucí povolání; tato presumpce je zpravidla omezená 26. rokem věku.*“ (TOMEŠ, 2011, s. 207).

Cílem **ochrany dětí** je ochrana nejen jich samotných, ale i mládeže. Cílovými skupinami jsou pak děti do 18. roku věku, v případě že jsou: „*(i)ohrožené, (ii)zneužívané, (iii)zanedbané (iv)problémové, (v) opuštěné, (vi) osiřelé. Jsou jimi rovněž nezaopatření studenti do 26. Roku věku*“ (TOMEŠ, 2011, s. 207).

Za **mládež** je považována osoba od 15 do 18 let věku, příp. do 26 let, v případě, že se připravuje na budoucí povolání a nevykonává výdělečnou činnost. Děti a mládež mohou být ohrožené nejen mimo domov, ale i přímo v ní nebo ve své komunitě. Děti mohou být týrané zneužívané nebo zanedbávané a samotná trestněprávní ochrana problémy sociálního charakteru, které s sebou toto zacházení přináší, nevyřeší. Z tohoto důvodu se rozvíjí sociálně právní ochrana, a také sociální pomoc a služby týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem, což také nově patří k výčtu sociálních událostí, na které se rodinná politika zaměřuje a kterým bude věnován konec této kapitoly. Velké nebezpečí pro děti a problém pro společnost představuje sexuální zneužívání a s tím související dětská prostituce a pornografie. Ochrana dětí, u nichž zanikla rodina (osamělé, osiřelé a později i děti zanedbané), je známá již v antice a u starých civilizací v Asii. V Evropě se jednalo především o ochranu poskytovanou v sociálních zařízeních, též známých pod jménem sirotčince (TOMEŠ, 2011, s. 207-208).

Pro úplnost informací týkající se veřejné rodinné politiky, jejího cíle a smyslu ochrany a podpory rodiny je potřeba doplnit, že dítě nemá způsobilost k právním úkonům a nemůže se samo bránit, proto je potřeba ho chránit státem (TOMEŠ, 2011, s. 191). Jelikož v demokratické společnosti platí zásada, že práva jednoho občana končí tam, kde

začínají platit práva druhého, je možné omezit práva občana pouze v případě, že jsou ve střetu s právem dalšího občana (TOMEŠ, 2011, s. 203). Občanské právo na rodinu tvoří základ soukromoprávní dimenze rodinné politiky (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012, s. 347). Právo na rodinu je ale nejen občanským, ale i sociálním právem. Toto právo je nezadatelné, nepromlčitelné a neodnímatelné, pokud, jak již bylo zmíněno výše, nebude jeho výkon v rozporu s nezadatelným právem jiného subjektu, jako je kupříkladu právo dítěte na zdravý vývoj. Jak již bylo zmíněno, toto právo náleží do soukromoprávní sféry a v jednotlivých státech je upraveno rodinným právem (TOMEŠ, 2011, s. 190).

Soukromé právo na rodinu obsahuje svobodnou volbu partnera, se kterým bude jedinec zakládat rodinu a svobodu při výchově vlastních, osvojených či svěřených dětí (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012, s. 347). Z tohoto důvodu je na místě zmínit, jak může či je povinen stát intervenovat nástroji veřejného práva do soukromé sféry. Dle čl. 18 Úmluvy o právech dítěte (1989) platí zásada, že společná odpovědnost na výchově a vývoji dítěte patří oběma rodičům, kteří přitom respektují nejlepší zájem dítěte. Pokud tomu tak není, právo dítěte se dostalo do střetu s tím rodičovským a stát má možnost intervenovat. Obecně tedy platí, že veřejná intervence je možná jen v případě, pokud to dovolí zákon a jen způsoby, které jsou zákonem předvídaný. Důležitá a potřebná intervence veřejná do soukromého práva rodičů a v prospěch rodičovského práva je v případě, že rodiny nejsou schopny vlastními silami zabezpečit nejlepší zájem dítěte. V tomto případě se jedná o podporu a ochranu rozvoje rodiny a dětí a rodiče s ní souhlasí. Druhý typ intervence je v situaci, kdy je dítě v jeho nejlepších zájmech rodiči ohrožováno. Jedná se o mocenskou intervenci za účelem ochrany práv dítěte a je u ní omezeno rodičovské právo (TOMEŠ, 2011, s. 191-204).

1.2.1 Sociální události spojené s rodinou (rodinnou politikou)

Těhotenství, porod a šestinedělí jsou přirozené fyziologické procesy v ženském životě. Sociální událostí není samo o sobě těhotenství, porod nebo mateřství a následná výchova dítěte v rámci rodiny, ale jsou to potřeby, které s nimi souvisí, pro příklad Tomeš (2011) uvádí:

Náklady na zdravotní péči, ztráta výdělku zapříčiněná nutným pracovním volnem, zvýšené náklady zapříčiněné potřebnou adaptací rodiny na narození dítěte a zvýšené

náklady související s výchovou nezaopatřeného dítěte. Dále to mohou být i sociální problémy zapříčiněné násilím v rodině a zanedbáváním dětí v dysfunkčních rodinách.

I v případě, že tyto komplikace nenastanou, ženy v tomto období potřebují zvýšenou pomoc a péči, kterou si vždy nemusí umět nebo ani nemohou sami obstarat. Přírůstek do rodiny je důležitá změna v rámci jejího života. Na rodinu jsou kladeny nové požadavky jak po psychické stránce, tak i v rámci hmotného zajištění (TOMEŠ, 2011).

1.2.1.1 Sociální události spojené s mateřstvím

Sociálními událostmi jsou náklady na zdravotní péči, ztráta výdělku zapříčiněná nutným pracovním volnem a zvýšené náklady zapříčiněné potřebnou adaptací rodiny na narození dítěte.

Mezinárodně bylo těhotenství a mateřství jako samostatná sociální událost uznáno teprve roku 1952 a to Úmluvou MOP č. 102 o minimálních standardech sociálního zabezpečení, k nalezení v části VIII, mateřské dávky v člancích 46-52. Ještě předtím bylo potřeba uznat jako potřebné chránit zaměstnané ženy během doby těhotenství, poskytnout mateřskou dovolenou ke kojení dítěte a zákaz výpovědi z důvodu mateřství. Úmluva o ochraně mateřství č.3/1919 byla přijata MOP ihned po jejím založení a byla roku 1952 revidována úmluvou č. 103. ČR pak ratifikovala pouze první z nich.

Jak autor dodává, dávky v mateřství jsou určené na zdraví a sociální potřeby ženy, nikoliv dítěte. Ve většině evropských zemí se dávky poskytují v rámci soustav nemocenského pojištění, z čehož pocházejí.

I v případě, že komplikace nenastanou, ženy v tomto období potřebují zvýšenou pomoc a péči, kterou si vždy nemusí umět nebo ani nemohou sami obstarat. Je důležité poskytnout ženě preventivní a terapeutickou lékařskou péči, která je nutná pro dobrý průběh těhotenství a porodu, pracovní volno a během této doby ji hmotně zabezpečit. Přírůstek do rodiny je důležitá změna v rámci jejího života. Na rodinu jsou kladeny nové požadavky jak po psychické stránce, tak i v rámci hmotného zajištění (TOMEŠ, 2011).

Žena ve vysokém stupni těhotenství a v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě potřebuje pracovní volno, tedy mateřskou dovolenou. Ta má dva významy, je to omluvená a tolerovaná absence, jedná se o ochranu pracovně-právní, dále je pak důvodem, aby ženě bylo přiznáno hmotné zabezpečení v podobě dávky v době, kdy není schopna z důvodu těhotenství a mateřství pracovat, jde o ochranu sociálního zabezpečení.

V rámci poskytování opakovaných sociálních dávek při narození dítěte jsou v jednotlivých zemích brána v úvahu různá, zejména sociální hlediska. Sociální událost je definována a chápána odlišně.

Dávka se poskytuje:

- Až při narození třetího a dalšího dítěte či více dětí
- Pouze v případě, že žena nemá nárok na mateřské dávky vyplývající ze sociálního pojištění po dobu mateřské dovolené, jako například v Německu a Norsku.
- Formou přídavku na malé dítě či dávky odvíjené od sociální situace rodiny. Příklad pro první přídavek je Francie, zde má přídavek povahu univerzální dávky, která je vyplácena pět měsíců před očekávaným porodem a čtyři měsíce po narození dítěte na každé narozené dítě. Na dávky sociálně podmíněné odvíjející se od příjmu rodiny, poskytované nejdéle do tří let věku dítěte, nárok nevzniká, je-li dán rodičovský příspěvek.

V některých zemích se pak poskytuje jednorázová dávka při narození dítěte, někdy může být dávkou opakovanou avšak v jednotné výši, někdy závislá na sociálních poměrech. Tato dávka má přispět rodině k urazení zvýšených nákladů, které má rodina po narození dítěte a dále má zjednodušit péči o novorozence. Příkladem u nás pak může být dávka porodného, více o tomto tématu bude pojednáno v kapitole třetí (TOMEŠ, 2010, s. 242-243).

1.2.1.2 Sociální události spojené s rodičovstvím

V některých zemích je rodina stále chápána tradičně, pouze jako společenská jednotka, která je tvořena manžely a dětmi. Zde pak vzniká nárok na dávky rodinám pouze v případě, že pár je oddán. Jak se však mění doba, vzrůstá i počet států, kteří oddané páry s dětmi od těch nesezdaných nerozlišují. V poslední době je zvýšená pozornost kladena na zabezpečení rodin tvořených pouze jedním rodičem a dětmi, což pak následně podporuje porodnost i mimo manželství.

Sociální událostí, která zasahuje novomanžele či budoucí rodiče, je pořízení důstojného bydlení. Tato situace je řešena výhodnými bezúročnými půjčkami, při existenci odpisů při narození dětí. Půjčkou lze také řešit otázky účasti na nepovinném vzdělávání, tak tomu je například ve Finsku.

Po skončení mateřské dovolené měla žena v rámci péče o dítě skoro ve všech evropských zemích nárok na časově ohraničenou, další mateřskou dovolenou. Jde tedy o další omluvené pracovní volno bez nároku na náhradu za mzdu a to po dobu do 3-4 let věku dítěte. V Evropě se začala uplatňovat rovnost mezi pohlavím a mateřská dovolená byla změněna na rodičovskou dovolenou, popřípadě dovolenou na výchovu. V souladu s platnou právní úpravou může být v mnoha státech poskytnuta nejen matce, ale i otci dítěte. Rodičovská dovolená poskytuje jednomu z rodičů čas na to, aby celodenně pečoval o malé dítě a zároveň se tak klíčově podílel na formování jeho charakteru a vývoji jak psychickém, tak fyzickém. Pokud se jedná o otce, je většinou umožněno čerpání rodičovské dovolené až po uběhnutí šestinedělí, které cílí na ochranu zdraví matky.

Zde pak sociální událostí není rodičovství jako takové. Během rodičovské dovolené, kde rodič, který je s dítětem doma, zpravidla nepracuje a tudíž nemá nárok na mzdu a ani na její náhradu. Pokud však splní podmínky, které jsou stanoveny právními předpisy, mají nárok na dávku sociálního zabezpečení, jež se většinou nazývá rodičovský příspěvek či příspěvek na výchovu. Tyto příspěvky jsou v současnosti poskytovány v řadě zemí a mají některé společné rysy. Společným rysem může být například snaha o zapojení do péče o dítě oba rodiče, nejen toho, který o něj celodenně pečuje, snaha umožnit tomuto rodiči i výdělečnou činnost v určitém rozsahu i během pobírání příspěvku a snahu o postupný přechod na princip univerzality v případě, že se jedná o osobní rozsah. Je však potřeba dodat, že podmínky pro jeho poskytování a podpůrní doby se v různých státech liší (TOMEŠ, 2010, s. 243-244).

1.2.1.3 Výchova dítěte

Narození a výchova dítěte je spojeno se zvýšením rodinných výdajů na stravování, bydlení, je například potřeba většího bytu ale i ošacení. Zde pak sociální událostí není chápána výchova jako taková, ale jsou to náklady na stravu, lékařskou péči i prevenci a výchovu a vzdělání dětí. Tato sociální událost se pak v jednotlivých zemích chápe:

- jako sociální událost rodiny- či toho kdo o dítě pečuje a komu je svěřeno do opatrování, což znamená, že podporu potřebuje a je směřována na rodinu, rodiče, opatrovníka atd.
- jako potřeba a nárok dítěte, v případě, že rodina řádně o dítě nepečuje, poskytuje se podpora dítěti jinou formou, než je rodina.

Ekonomická podpora rodin s více dětmi je důležitou oblastí, na kterou EU zaměřuje, vzhledem k tomu, že tyto rodiny patří mezi kategorie, které jsou velmi ohrožené sociálním vyloučením (TOMEŠ, 2010, s. 244-245).

Zvláštní skupinou představující sociální problémy týkající se rodiny jsou ty, související s jejím rozpadem či neúplností (PETROVÁ, 1998 In TOMEŠ, 2011, s. 206). Jak Tomeš (2011, s. 206) dodává, sociální událostí je pak již výše zmíněné sociální vyloučení, které může nastat například nezaměstnaností rodičů-samoživitelů, či zanedbání péče o dítě, díky velkému pracovnímu zatížení rodičů. Tato událost by se pak měla řešit jako sociální událost chudoby v rámci režimů týkajících se problémů souvisejících se sociálním vyloučením. Jak dále autor podotýká, není ji dobré řešit pozitivní diskriminací, zvýhodněnými podmínkami nebo dávkami v běžných nástrojích veřejné rodinné politiky. Jako následek pozitivní diskriminace pak lze očekávat nárůst rodin, které nebudou ochotny uzavřít sňatek před tím, než vyčerpají veškeré výhody, které jsou připraveny pro samoživitele.

Jak již bylo zmíněno kvalita života rodiny je ohrožena značnými mimořádnými výdaji například při samotném životním startu, porodu ale může to být i úmrtí v rodině. (TOMEŠ, 2010 In TOMEŠ, 2011, s. 205).

V případě úmrtí živitele, který krom ztráty člena rodiny představuje i problém jako je právní posloupnost, mimořádné jednorázové výdaje v podobě pohřbu pro rodinu a následně i pokles životní úrovně pozůstalých v rodině, díky ztrátě živitele. Sociální událostí je tedy ekonomické ohrožení pozůstalých potomků, jež je následkem úmrtí živitele rodiny či jiného jejího člena. Toto ekonomické ohrožení lze dělit na jednorázové, v případě vypravení pohřbu krátkodobé, což je nezbytné přizpůsobení se vzniklé situaci v rámci rodinných příjmů a dlouhodobé, sociální znevýhodnění týkající se vdov a sirotek spojené s ohrožením jejich existence v rámci společnosti z důvodu ekonomické situace rozdílné od té, za života živitele (TOMEŠ, 2011, s. 208-209). Z hlediska krátkodobého lze pak takovou situaci řešit jako pokrytí jednorázovým výdajem, pohřebním, u kterého lze z dokladů předpokládat, že existovalo již ve starověku (TOMEŠ, 2010 In TOMEŠ, 2011, s. 205).

1.3 Mezinárodněprávní rámec pro úpravu rodiny a dětí

Jak již bylo zmíněno, veřejná rodinná politika souvisí s ochranou dětí, pozůstalých a pohřbených, ochranou zdravotně postižených osob a seniorů a reforma jedné z částí

sociální ochrany by měla být vytvářena s citem, neboť bude ovlivňovat ty další (TOMEŠ, 2011, s. 206). Mezinárodní legislativa související s rodinnou politikou rozdělena dle institucí, pod které spadá, je tedy následující:

1.3.1 OSN

Rodina, jako základní jednotka společnosti, má dle **Všeobecné deklarace lidských práv**, nárok na ochranu jak od státu, tak od společnosti. Kromě toho článek 16 pojednává o právu uzavřít sňatek a založit rodinu pro muže i ženy, v případě dosažení plnoletosti. Článek 25 pak pojednává o právu člověka na životní úroveň, která umožňuje zajistit zdraví a blahobyt a to nejen jeho ale i jeho rodiny. To zahrnuje výživu, ošacení, byt, lékařskou péči ale i nezbytná sociální opatření (TOMEŠ, 2011, s. 193).

Na tento dokument pak navázal **Pakt o občanských a politických právech**, kde byl článek 16 a jeho práva převeden z politické doporučující formy na právně závazné normy. V článku 17 se požaduje, aby nikdo nebyl vystaven neopodstatněným zásahům do soukromého života rodiny, domova či korespondence a útokům na čest a pověst. Podepsané státy zde dále zaručují právo každého na ochranu ze zákona proti těmto již zmíněným útokům a zásahům. Článek 23 pojednává o právu plnoletých mužů a žen svobodně uzavřít sňatek a založit rodinu a označuje rodinu za přirozenou a základní jednotku společnosti s právem na ochranu státem i od společnosti. Dále se zde státy zavazují, že podniknou vhodné kroky k zajištění stejných práv a povinností snoubenců při sňatku, u manželství či u rozvodu, kde se také projednává nutná ochrana dětí (PAKT O OBČANSKÝCH A POLITICKÝCH PRÁVECH, 1966).

Nejširší možná ochrana a pomoc rodině je právně ošetřena a zaručena v **Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)**. Ochrana a pomoc má být zejména při založení rodiny a dále v čase, kdy rodina má odpovědnost za děti, které nedovršili zletilosti. Zvláštní ochrana by pak měla být dána matkám v přiměřeném období před a po narození dítěte (placená dovolená či dovolená financovaná a vycházející ze systému sociálního zabezpečení) (TOMEŠ, 2011, s. 193).

Úmluva o právech dítěte (1989) je zásadním dokumentem pro ochranu dětí. Pro úplnost je však třeba zmínit ještě dvě deklarace, obě bez právní závaznosti, které úmluvě z roku 1989 předcházely, a které se zásadně podílely na změně přístupu k dětem. První byla Deklarace o právech dítěte z roku 1924, která se vymezovala proti diskriminaci dětí,

jejich vykořisťování a otroctví. Tato deklarace také, díky analýzám, které obsahovala, poskytla představu o tom, v jakém stavu jsou a jak se vyvíjí děti po celém světě. Tyto analýzy se následně staly podkladem pro klíčovou změnu v přístupu k dítěti. Druhou deklarací byla Charta práv dítěte z roku 1959 zvyšující nároky na péči o děti, vyžadovala ochranu a uspokojování všech základních životních potřeb dítěte a naplňování jeho práv. Součástí života byl chápán i prenatální život (TOMEŠ, 2011, s. 193 a 210).

Dle článku 9 Úmluvy o právech dítěte se státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zavazují zabezpečit, aby dítě nemohlo být odděleno od rodičů, pokud by to nebyla jejich vůle, ledaže by tak pro zájem a potřebu dítěte neshledal a nerozhodl soud v souladu s platným právem a v příslušném řízení. Jako příklad lze uvést zneužívání či zanedbávání dítěte rodiči či v případě, že rodiče žijí odděleně a je nutné rozhodnout o místě pobytu dítěte. Dítě oddělené od obou či jednoho rodiče, má pak právo na udržení pravidelných kontaktů s oběma rodiči, pokud to není proti jeho dítěti. Dále má dítě právo na výchovu svými biologickými rodiči. Novou situací je pak záchrana rodiny před náhradní péčí. V případě problémů je nejprve důležité sanovat dysfunkční rodinu, pokud je toto řešení neúspěšné nastupuje návrh soudu na náhradní péči veřejných orgánů činných v této věci (ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE, 1989). Jak dodává Tomeš (2011, s. 187), po přijetí této úmluvy se zájem veřejné rodinné politiky rozšiřuje na sanaci dysfunkční rodiny.

V roce 2006 byla OSN přijata **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením**, kde se státy zavazují k přijímání opatření, která budou zajišťovat stejná práva a svobody dětem se zdravotním postižením jako dětem zdravým (čl. 7). Platí zde opět pravidlo nejlepšího zájmu dítěte a k právu vyjádřit svůj názor přiměřeně dle zdravotního postižení a věku ve věcech, které se jich týkají, jim musí být poskytnuta vhodná asistence (ÚMLUVA O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM, 2006).

Tato deklarace byla přijata v souladu s Deklarací práv mentálně postižených osob z roku 1971 a Deklarací práv zdravotně postižených osob z roku 1975 (TOMEŠ, 2011, s. 193-194).

1.3.2 MOP

Tato organizace chrání úmluvami ženy a mládež v rámci sociálního zabezpečení a v případě, že jsou účastní pracovního procesu.

Již v prvním roce své existence MOP vydala **úmluvy o ochraně mateřství (č. 3) a noční práci žen (č. 4** revidovaná úmluvami **41/1934** a **89/1948**). Tento rok byly dále schváleny i **úmluvy o minimálním věku v průmyslu (č. 5**, revidována č. **59/1937**) a **noční práci mládeže v průmyslu (č. 6**, revidováno úmluvou **č.90/1948**). V rámci zemědělství byly roku 1921 přijaty **úmluvy o minimálním věku (č. 12**, revidována **č.60/1937**) a **o zákazu noční práce č.79** a to roku 1946. Státy těmito úmluvami přijaly zákaz práce u dětí do 14 let věku a všechny ženy a mládež nesmí pracovat v noci a jejich odpočinek má pak být 12 hodin bez možnosti přestávku rozdělit v čase mezi půlnocí a pátou hodinou ráno. Ochrana mateřství obsahovala mateřskou dovolenou, kde byl nárok na dávky šest týdnů před porodem a šest týdnů po porodu, dále pak možnost dvou půlhodinových přestávek z důvodu kojení dvakrát za směnu. Po již zmíněnou dobu bylo zakázáno propustit takovou ženu ze zaměstnání, což, jak podotýká autor, platí dodnes. Roku 1946 pak vznikly **úmluvy o lékařských prohlídkách mládeže č. 77** a **č. 78**. Byly zavedeny povinné lékařské prohlídky osob do 18 let věku v době před nástupem do zaměstnání a pravidelné prohlídky během doby, kdy byla osoba zaměstnána až do doby, než dovršila tohoto věku a to pokud pracovala v hornictví, výrobních podnicích, stavebnictví a dopravě. Prohlídky byly prováděny kvalifikovanými lékaři a jedinci, kteří prohlídku absolvovali, dostali náležité osvědčení. V případě, že se jednalo o zaměstnání, která byla uznána jako nebezpečná pro zdraví, byla tato povinnost do 24 let věku. Za náklady odpovídal stát či zaměstnavatel. Tyto prohlídky absolvovali i osoby, které se připravovali na povolání a mládež se zdravotním postižením. Následně byly přijaty, **úmluvy o minimálním věku (č. 138/1971), zákazu noční práce(č. 171/1990), pracujících s rodinnými závazky (č. 156/ 1981), úmluvy o sociálním zabezpečení (minimální standardy: č. 122/1952).**" (TOMEŠ, 2011, str. 194).

Minimální věk byl stanoven na 15 let věku a současně bylo potřeba ukončení povinné školní docházky. V ojedinělých případech je povoleno snížit na přechodnou dobu věk na 14 let. Státům je pak umožněno po předchozí domluvě se sociálními partnery navýšit věk pro výkon některých povolání a to na 16 let a u některých povolání, jako například u herců a artistů, kde to povaha tohoto zaměstnání žádá, věk prominout. Kde se pak nepřihlíží k minimálnímu věku jsou školy, vzdělávání mládeže, učební poměry, dále se nepřihlíží u těch, kteří se připravují na povolání, a u nichž je praxe považována za část procesu vzdělávání. (TOMEŠ, 2011, s. 194).

Roku 1952 vznikla **Úmluva o sociálním zabezpečení** (minimální standardy), kde se nachází samostatná pasáž týkající se rodinným přídavkům (VII. část) a dávek v mateřství (VIII. část). Jedná se o právo rodiny na peněžitě dávky (přídavek) či služby, do čehož zahrnujeme jídlo, oblečení, bydlení, dovolenou a pomoc v domácnosti či na obojí. To vše pak ale může být podmíněno určitou dobou pojištění či pobytem. Rodinný přídavek by pak měl být 3% mzdy na každé dítě. Ženy v případě těhotenství a mateřství mají právo na zdravotní péči, která zahrnuje i hospitalizaci dle, dále pak právo na mateřské dávky během mateřské dovolené či jiné doby, kdy je její výdělek snížen či omezen. Minimální výše je pak stanovena úmluvou obecně, z důvodu rozdílů mezi státy (TOMEŠ, 2011, s. 195-6).

Roku 1999 byla přijata **úmluva č. 182 o nejhorších dětských pracích**, za které je chápáno (Tomeš, 2011, str. 195):

- *dětské otroctví a jemu podobné praktiky, včetně náboru dětí pro válečné účely*
- *dětská prostituce, pornografie a pornografická představení*
- *používání dětí pro nezákonné praktiky, např. výrobu, distribuci a převoz drog*
- *dětské práce ohrožující jejich zdraví, bezpečnost a morálku. "*

Ochrana žen a mládeže se snížila na sedm hodin nepřetržitého odpočinku, včetně doby trvající od půlnoci do páté hodiny ráno. Není zde zahrnuta oblast zemědělství, rybářství, námořní ani říční dopravy.

Ochrana mateřství je dána všem ženám bez přihlédnutí k zaměstnání. Tato ochrana obsahuje zdravotní péči, pravidelnou zdravotní prohlídku, mateřskou dovolenou trvající 14 týdnů, kdy alespoň šest týdnů je doba po porodu. Dále se jedná o dávky, které se odvíjí od předchozích příjmů, jsou vyplácené ze sociálního pojištění a jejich výše je stanovena tak,

aby poskytovali důstojný život jak pro matku, tak i dobu nutnou ke kojení. Jestliže je s těhotenstvím a porodem spojeno onemocnění, má žena nárok na nemocenskou péči. Jak je v knize *Obory sociální politiky* (2011) dále podotknuto, během doby těhotenství a mateřské dovolené je žena chráněna a nesmí s ní být ukončen pracovní poměr, zakázány jsou pak všechny formy diskriminace z důvodů těhotenství a mateřství. Roku 1981 byla revidována pravidla pro zaměstnávání osob, které mají rodinné závazky, jednalo se jak o ženy, tak muže. Jednalo se o následující:

- zákaz diskriminace při hledání zaměstnání
- právo svobodného výběru zaměstnání
- je nutné přihlížet k jejich odpovědnosti v rámci sociálního zabezpečení, v komunitním plánování
- je nutné jim poskytnout možnost komunálních služeb péče o děti a služby pro rodiny
- je nutné o tom informovat veřejnost, aby došlo k obecnému pochopení jejich starostí, a dále musí být poskytnuta příprava na povolání a pracovní poradenství
- závazky nesmí být příčinou rozvázání pracovního poměru (TOMEŠ, 2011, s. 195).

1.3.3 Haagská konference mezinárodního práva soukromého

HCCH byla založena roku 1893 s cílem pracovat na sbližování pravidel mezinárodního práva soukromého. Statut konference existuje od roku 1955 a dnes je jejím členem přes 70 států. EU se stala členem prostřednictvím rozhodnutím Rady o přistoupení Společenství k HCCH z roku 2006 (2006/719). Evropské společenství je pak účastníkem od roku 2007, konkrétně od 3. dubna. Konference jsou přítomni právníci jednotlivých účastnických zemí, kteří společně dojednávají mezinárodní kolizní normy pro účely soukromého práva. Cílem je postupně sjednotit pravidla pro mezinárodní právo soukromé v účastnických zemích. Země, které užívají tento nástroj, se dohodly, že budou respektovat a vykonají rozhodnutí, která vzešla od soudů jiného signatáře státu a to tehdy, jestliže se spor „*řídí volbou soudu dohodnutou mezi stranami sporu.*“ V otázkách týkajících se vztahů mezi dospělými a manžely existují následující úmluvy: úmluvou týkající se mezinárodní ochrany dospělých jedinců je **Úmluva o ochraně dospělých (č. 35/2000)**, mezinárodní úpravu vztahů při rozvodu řeší úmluva č. **18/1970**, úmluvou týkající se vyživovací povinnosti je úmluva č. **26,24/1973** (výkon), dále těmi, které souvisí s manželstvím a vlastnickými vztahy manželů

jsou úmluvy č. 25,26/1978 vymáhání výživného se týká úmluva č. 38 a protokol č.39/2007 (TOMEŠ, 2011, s. 196).

Úmluvy, jimiž je ČR vázána vzhledem k jejímu členství v EU a které budou následovat nyní, se týkají cílové skupiny, na něž směřuje rodinná politika, ale spadají do mezinárodní ochrany dětí, proto nebudou rozepsány ale zmíněny jen okrajově. Jedná se o: Úmluvu č. 8 z 24. října 1956, Úmluvu č. 9 z 15. dubna 1958, č. 10 z 15. října 1961, č. 13, ze dne 15. listopadu 1965, Úmluva č. 23, ze dne 2. října 1973, č. 24, z 2. října 1973, č. 28, z 25. října 1980, Úmluva č. 33 z 29. května 1993, č. 34 z 19. Října 1996, č. 38, Úmluva z 23. listopadu 2007, protokol č. 39, ze dne 23. listopadu 2007 (TOMEŠ, 2011, s. 210-211).

1.3.4 Rada Evropy

Jak Tomeš (2011) uvádí, Rada Evropy stojí na dvou zásadách z roku 1961 týkajících se rodinné politiky a to na zásadě č. 16 a č. 17 (TOMEŠ, Portál, 2011, s. 211).

- Dle zásady č. 16 je rodina základní jednotkou společnosti, která má právo na vhodnou sociální, právní i hospodářskou ochranu pro svůj plný vývoj.
- Dle zásady č. 17 matky a děti s jakýmkoliv rodinným stavem či rodinnými vztahy mají právo na adekvátní sociální a hospodářskou ochranu (EVROPSKÁ SOCIÁLNÍ CHARTA, 1961)

Základním dokumentem je zde, již výše v zásadách zmíněná **Evropská sociální charta** (1961), v níž se také státy nejprve dle čl. 16 zavazují, že přijmou všechna nutná a adekvátní opatření na ochranu a podporu rodiny zahrnující též zřizování nebo provozování přiměřených institucí či služeb, napomáhat ekonomické, pracovní a sociální ochraně života rodiny opatřeními jako jsou rodinné dávky a novomanželské dávky, daňová opatření, poskytování bydlení rodinám či jinými vhodnými prostředky. Následně v článku 17 se pak zavazují dále k zabezpečení účinného uplatnění práva matek a dětí na sociální a hospodářskou ochranu, což zahrnuje i zřizování či provozování vhodných institucí či služeb.

Dalším dokumentem, který s dětmi, potažmo rodinnou politikou souvisí, je Evropská úmluva o výkonu ochrany práva dítěte přijatá roku 1996. Tento dokument se však týká ochrany dítěte, proto se jím zde nebudu dále zabývat (TOMEŠ, 2011, s. 211).

1.3.5 EU

Rada EU se přihlásila k HCCH a pro tyto účely vydala Rozhodnutí Rady č. 93 z roku 2003 a Rozhodnutí Rady o přistoupení Společenství k HCCH č. 19 z roku 2006.

V Rozhodnutí Rady se členské státy přihlásily pro potřeby Společenství k podpisu „*Haagské úmluvy z roku 1996 o příslušnosti, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.*“ (TOMEŠ, 2011, s. 197).

EU postrádala vlastní sociální politiku až do roku 1992, kdy byla ratifikována Maastrichtská smlouva. K této smlouvě byl připojen zvláštní protokol o sociální politice, který však nebyl samotnou součástí smlouvy kvůli Velké Británii, která byla proti jeho včlenění přímo do obsahu. V Amsterodamské smlouvě z roku 1997 se pak nacházela kapitola o sociální politice a **Lisabonská smlouva** v roce 2009 následně vyhlásila nezadatelná sociální práva občanů EU (TOMEŠ, 2011, s. 197).

Charta základních práv EU (2000) v čl. 7 hovoří o tom, že každý má právo na to, aby bylo respektováno jeho soukromí a rodinný život, obydlí a dopravované zprávy. Každý má pak právo na uzavření sňatku a rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které zabezpečují uplatňování těchto práv, což je v článku 9. Je nutné rodinu chránit právně, sociálně i po hospodářské stránce, v rámci čehož má dle článku 33 pro harmonizaci rodinného a pracovního života každý právo na ochranu u propouštění v případě mateřství, placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou v případě narození dítěte nebo při jeho osvojení.

Dále v rámci rodinné politiky tento právní dokument pojednává o právu na sociální dávky a služby, které slouží k ochraně v mateřství. Na sociální dávky a výhody dle práva EU a v souladu se zákonem v jednotlivých zemích má nárok každý, kdo je oprávněn sídlit nebo se pohybovat v EU. EU též bojuje proti sociálnímu vyloučení a chudobě tím, že uznává a respektuje právo na sociální výpomoc a pomoc při bydlení aby byla zajištěna obstojná existence těm, kteří nemají dostatečné prostředky a to v souladu s postupy, které byly určeny právem EU a zákony a praxí daných zemí (TOMEŠ, 2011, s. 197).

2 Evropské modely podpory rodin (rodinné politiky)

2.1 *Výchozí rámec pro užití evropské modely podpory rodin a současné dělení*

Jsou různá zaměření a způsoby, jakými státy v rámci vlastní sociální politiky zajišťují svým občanům sociální ochranu. Jsou země, které nabízí pomoc jen těm nejpotřebnějším, jiné ji poskytují širším vrstvám obyvatelstva. Některé státní programy cílí více na ochranu seniorů, jiné se zaměřují na ochranu mladých rodin. U rodinné politiky je možné cílit na podporu rodiny tradiční, úplné či nedělat u složení rodiny rozdíl. Je mnoho forem sociálního státu, z nich pak některé mají společné podstatné charakteristiky, díky kterým lze uspořádat sociální státy do typologií. Za jednu z nejznámějších a nejcitovanější lze označit typologii dánského sociologa Gøsta Esping-Andersena. Jak Eva Mitchell dále dodává, ačkoliv tato typologie nevznikla přímo pro rodinnou politiku, přináší pro její analýzu vhodný referenční rámec (MITCHELL, 2010, s. 8).

Hlavní tezí Esping-Andersenovy teorie je dělení sociálního státu na tři typy dle uspořádání vztahu mezi státem, trhem a rodinou. Jednalo se o liberální typ sociálního státu, konzervativní a sociálně demokratický typ sociálního státu. Přední kategorizující kritérium této typologie sociálních států bylo založené na míře, do jaké je státem garantováno právo občana nepodílet se jako jiní občané na trhu práce, aniž by bylo vážně ohroženo jeho živobytí. Typem sociálního státu, jinak welfare režimem, zmiňovaný autor teorie chápe „*institucionální ustanovení a pravidla, která řídí a ovlivňují: rozhodování v oblasti sociální politiky, sociální výdaje, definici (sociálních) problémů a i strukturu nabídky a poptávky obyvatel po sociálním blahobytu.*“ (ESPING-ANDERSEN, 1990 In MITCHELL, 2010, s. 8).

Tomeš (2010) na výše zmiňovaného autora navazuje a podotýká, že pomoc od státu rodinám se vždy týká přerozdělování. Základní formou, jak finančně zabezpečit a pomoci rodinám s dětmi jsou rodinné dávky. Účelem těchto dávek je přispět rodině na zvýšené náklady související s výchovou dítěte a zajistit tak minimalizaci poklesu životního standardu v porovnání s rodinami bezdětnými. Pomoc a podpora rodinám je v Evropě považována za součást povinných solidaritních redistribučních mechanismů (TOMEŠ, 2010, s. 245). Cíle jsou pak v každé zemi určeny dle toho, jaký princip je tím převládajícím. Tomeš (2011) rozeznává následující:

- **Občanský, univerzální-** Zde je investice do dětství chápána jako nejlepší investice do budoucnosti a základní krok v boji proti sociálnímu vyloučení, a proto je poskytována stejná podpora všem občanům a jejich rodinám. Jedná se o redistribuci mezi bezdětnými a dětnými a je převažující v anglosaském a skandinávském modelu, pro příklad lze uvést Velkou Británii a Švédsko.
- **Korporativní, pojišťovací-** Tento princip vychází z povinného systému sociálního pojištění se sklonem k rozdělování na osoby, které se aktivně zúčastňují trhu práce a těmi ostatními. Jako příklad je uváděno Německo, kde je poskytování peněžitých dávek vázáno na výkon zaměstnání, jedná se tedy o redistribuci v zájmu zaměstnanců s dětmi. Dalšími příklady zemí s tímto principem jsou Belgie a Itálie (TOMEŠ, 2011, s. 190).
- **Solidaritní princip** se dle Tomeše (2010, s. 245) zaměřuje buď na nízkopříjmové rodiny, zde se jedná o solidaritu bohatých s chudými jako například u Irska, či na populační politiku, solidarita je pak bezdětných s rodinami s dětmi. Jde o „komplexní sociálněpoliticky institucionalizovaný systém“ a je typický pro Francii (TOMEŠ, 2011, s. 190).
- **Liberální** cílí v sociálním zabezpečení zejména na dávky pro nemajetné chudé. Jedná se o redistribuci mezi bohatými chudými a hlavním představitelem je USA (TOMEŠ, 2011, s. 190).

Pokud je veřejná rodinná politika podporující rodinu zajištěna solidaritou plošně (daněmi), měla by pak být cílená- podporující princip stejných šancí, přiměřená, udržitelná a korespondovat s možnostmi plátců daní na solidaritu. Pokud tomu tak není, lze sice aktuálně vyřešit nastalý problém, avšak vytváří se problém další, kterému se bude muset čelit v budoucnu. To je důvodem, proč mezinárodní dokumenty svěřují realizaci rodinného práva do rukou národní legislativě, která tyto aspekty zohledňuje více (TOMEŠ, 2011, s. 190).

2.2 Technická řešení modelů podpory rodiny (rodinné politiky) a další pomoc rodinám

V poslední době se myšlenka cílených rodinných přídavků, které mají jako podmínku jejich poskytování nízký příjem či absenci majetku, stává stále populárnější. Tím se mění charakter přerozdělování z přerozdělování mezi bezdětnými a rodinami s dětmi na přerozdělování mezi bohatými a chudými. Tedy princip pronatalitní je nahrazován principem sociálním. Jak dále Tomeš (2010) uvádí, pomoc mířená na rodinu se vymaňuje z rodinné politiky a přesouvá se do oblasti cílené sociální pomoci. Ekonomická podpora rodin ovlivněná zmíněnými principy, se pak institucionálně vyvinula ve čtyřech modelech rodin, jejichž technická řešení jsou následující:

- Nejstarším modelem je model „**mzdového příplatku**“, jež vznikl po první světové válce v Belgii roku 1924. Zde se zaměstnavatelé dohodli, že nechtějí sociální aspekty ve mzdách, ale že zavedou rodinné přídavky a náklady se podělí formou sociálního pojištění (ILO, Studies and Reports Series M, Social Insurance NO 1, 1925 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, 353) . Tento model pak existoval u fašistů na Slovensku od roku 1941 a u nacistů v protektorátu v roce 1944, v ČR byl aplikován v roce 1945 díky zákonu o přídavech na děti. Tento zákon byl platný i v době komunismu, podmínkou zde bylo odpracování 20 směn a nárok měli pouze zaměstnanci. Doposud tuto funkci rodinných přípravek můžeme nalézt v některých asijských a evropských zemích.
- **Model propopulační dávky** byl zaveden francouzskou vládou na počátku třicátých let 20. Století. Vláda se snažila řešit klesající porodnost tím, že ekonomicky motivovala občany k jejímu zvýšení, následně, v polovině třicátých let tento model se přenesl i do Švédska ((POTŮČEK, 1995 In TOMEŠ, 2010, s. 245). Tento model se neosvědčil, jelikož se nepodařil prokázat vliv těchto dávek na populační růst. Výzkumy z 50. a 60. let minulého století prokázaly, že počet dětí v rodině je určen především ukončením velkých lidských dramát, jako je například skončení války, a vzrůstající životní úrovní rodin. Nízké státem dané „pro-populační dávky“ porodnost z dlouhodobého hlediska nijak zásadně neovlivní, mají na ní jen krátkodobý vliv, jako tomu bylo u nás v počátcích normalizace. Tento model byl zaveden za vlády Gustava Husáka v roce 1970 ve formě „mateřského příspěvku“, který vyvolal dočasný boom, v literatuře známý jako „Husákovy děti“ a vzniklý baby boom vydržel jen krátce (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, 354). V poslední třetině minulého století se z tohoto

modelu vyvinula myšlenka negativní rodinné dávky existující jako paušální daňové úlevy poskytované rodinám se závislými dětmi. (POTŮČEK, 1995 In TOMEŠ, 2010, s. 245).

- **Model univerzálního příplatku** byl navržen Lordem Beveridgem roku 1942 a poprvé zaveden do praxe Velkou Británií roku 1947. Je potřeba zdůraznit že se jednalo o velmi malé dávky, jež pro nízkopříjmové rodiny nebyly dostatečné a pro ostatní rodiny znamenaly jen malé přilepšení do rodinného rozpočtu (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, 354-355).
- **Model sociálního příplatku** byl poprvé zaveden v Irsku v 60. letech minulého století a cílil na nízkopříjmové rodiny. V té době byla v zemi vysoká nezaměstnanost a vláda přeměnila univerzální přídavky na děti na sociální příplatek placený ke mzdě určený nízkopříjmovým rodinám. Příplatek byl doplácen k nízkým mzdám tak, aby se i přes nedobré mzdové ohodnocení vyplatilo pracovat. Již zmíněné univerzální přídavky byly zavedeny po druhé světové válce, inspirované Beveridgovým systémem realizovaným ve Velké Británii. Tímto způsobem pak vznikl solidaritní redistributivní model, zavedený v ČR od roku 1995 zákonem o státní sociální podpoře (TOMEŠ, 2010, s. 245).

Jak dále Tomeš (2010) doplňuje, poslední zmíněný model, tedy model sociálního příplatku má smysl uplatňovat jen tehdy, pokud je možné zachovat rovnováhu mezi těmi, kdo dostávají a kdo platí, tedy daňovými poplatníky. Zpřísnit podmínky nároku na dětské přídavky je rozumné v případě, pokud snižují nerovnováhu mezi příjemci a plátcí na tyto přídavky. V případě, že budeme snižovat počet rodin, které mají nárok na přídavek na dítě a sociální příplatek, lze hovořit o legitimním systémovém opatření pro zvýšení účinnosti modelu sociálního příplatku.

Idea , která směřuje přídavky na dítě může být podpořena tím, co již funguje v některých státech EU, kde se dětské příplatky poskytují pouze do 18 let věku a poté se studujícím nabízí sociální stipendia, což je již považováno za příjem studenta, nikoliv rodiny. Jako doplněk pak mohou sloužit bezúročné sociální studijní půjčky, které však mohou být nabízeny i místo samotného sociálního stipendia. Tato půjčka je podmíněna dobrým prospěchem a splatnost může být formou měsíčních až po dobu deseti let od doby ukončení studia. Tím by se mohl vytvořit model cílené sociální podpory, který podporuje zvyšování vzdělanosti v populaci.

Jak dále doplňuje autor, státy poskytují kromě přídavků rodinám i úlevy ve formě daní. V současnosti je hodně aktuální myšlenka tzv. negativní daně, kde jde zejména o to, že každá rodina má nárok na jisté důstojné životní minimum. V případě, že na toto minimum nedosahuje, je osvobozena od placení daní a je jí doplácen rozdíl od minima z daňového systému. V Evropě pak lze nalézt několik koncepcí poskytování rodinných přídavků a daňových úlev mající jak společné charakteristiky, tak i rozdílné. Rozdíly jsou hlavně v osobním rozsahu, podpůrní dobou a výši dávky (TOMEŠ, 2010, s. 247).

Jako další pomoc rodinám Tomeš (2010) zmiňuje kromě dávek v těhotenství a mateřství ještě jiné dávky, v nichž se spojuje tradice dané země s přihlédnutím k ekonomickým možnostem či záměrům a směřování v oblasti rodinné politiky. Zde jako příklad uvádí Francii s dávkami příplatku na bydlení a k počátku školního roku. Obě zmiňované dávky zohledňují jak výši příjmů, tak počet dětí a cílí na nízkopříjmové rodiny. Dále existuje příplatek pro osamělé rodiče, kteří pečují alespoň o jedno dítě a příplatek rodiče pečující o zdravotně postižené dítě do dvaceti let. Specifickou dávkou pro Francii její systém zabezpečení rodiny s dětmi je příplatek na hlídání dítěte, prostřednictvím kterého mohou soukromé osoby ve svých domácnostech zaměstnat osoby z nižších příjmových skupin, například manželky dělníků ze zahraničí. Tyto osoby platí nízké nebo žádné daně z příjmu. Další země jako například SRN pak poskytuje dávky zaměřené na úhradu bydlení, jakožto jedné z největších položek zatěžující rodinný rozpočet. Jedná se o příplatek na bydlení, dětský stavební příplatek a dodatečnou rodinou půjčku. Dávky na bydlení jsou pak poskytovány i například ve Švédsku, kde je získávají rodiny s dětmi žijící v nájemních bytech nebo bytech soukromých vlastníků s přihlédnutím k výši příjmů. Existují pak také země, jež poskytují dávky pro zaplacení nákladů souvisejících se zvýšenou péčí u rodin s postiženými dětmi, jako například Francie, Belgie, ČR, SR (TOMEŠ, 2010, s. 248).

3 Rodinná politika v ČR

Jak již bylo zmíněno dříve, finanční podpora rodiny je jednou z hlavních forem podpory rodiny prostřednictvím přerozdělování příjmů mířících na společensky žádoucí skupiny domácností. Pro úplnost vykládané látky je vhodné dodat, že v rámci České republiky je tak učiněno třemi způsoby. Prvním způsobem je přímá finanční podpora rodin prostřednictvím dávek vycházejících ze sociálního zabezpečení. Jedná se o dávky sociálního pojištění, sociální péče a státní sociální podpory. Druhým a nepřímým způsobem jsou daňová opatření pro podporu rodiny. Třetím způsobem jsou ostatní formy podpory mající finanční charakter v rámci veřejného sektoru jako jsou například slevy na dopravu či kulturu, výhody určené rodinám při nákupu produktů a služeb atd.

Systém sociálního zabezpečení vychází z historických tradic a závazků v rámci mezinárodněprávního rámce, ke kterému se ČR zavázala (viz kapitola 1). Ochranu pro občany ČR v případě potřeby zajišťují tři pilíře sociálního zabezpečení, jež byly vytvořeny v rámci sociální reformy v 90. letech minulého století. Jedná se o sociální pojištění, pilíř státní sociální podpory a pilíř sociální péče.

Jako hlavní podpůrný mechanismus určený pro rodiny je systém státní sociální podpory, ačkoliv i v rámci dalších dvou zmíněných systémů systému se nachází řada legislativních opatření, které podporují rodinu dle její konkrétní sociální situace (MITCHELL, 2010, s. 22).

Systém sociálního pojištění dle původní myšlenky je systém "pojišťovací", u nějž vyšší "pojistné" přináší vyšší dávky (MITCHELL, 2010, s. 22).

„Sociální péče je vnímána jako fakultativní péče společnosti o o sociálně potřebné, o něž není postaráno soustavami sociálního zabezpečení, tj. nemají nárok zesociálního pojištění ani ze státní sociální podpory.“ (TOMEŠ, 2011, s. 232).

Zejména o systému státní sociální podpory bude společně s historií a zaměřením na aktuální situaci pojednávat tato kapitola. Základním právním nástrojem státní politiky pro podporu rodin je pak Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

3.1 Historické souvislosti

Jako nejstarší problém, známý již v dávnověku jsou osiřelé a osamělé děti. Těm bylo potřeba pomoci a proto je také jedním z nejstarších typů sociální ochrany, který se vyskytoval již v antice a u starých civilizací v Asii ten, který cílí na opuštěné a osiřelé,

později i zanedbané děti. V Evropě se jednalo zejména o sociální zařízení, kde se poskytovala náhradní výchova, známé pod jménem sirotčince (TOMEŠ, 2011, 208). Tato problematika však není obsahem této práce, proto se jí nadále nebude věnována pozornost. Evropa, potažmo i Rakousko-Uhersko v 19. století řešilo populační přebytky a proto nebyla ani nijak výrazně pocíťována společenská potřeba realizace rodinné politiky, výjimkou byla péče o sirotky a sociálně potřebné, to však bylo prováděno v rámci standardní chudinské péče. Panovala spíše obava z početné populace, na což také upozornil na sklonku 18. století Angličan Thomas Malthus. Ten upozorňoval na riziko, které by mohl přinést příliš rychlý přírůstek v nižších vrstvách obyvatelstva během začátku industrializace (RÁKOSNÍK, 2007 IN TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 348). Malthusiánská teorie se stala velmi populární a jejích zastánců ubývalo jen pomalu, až teprve v posledních desetiletích před vypuknutím první světové války, kdy docházelo k dlouhodobějšímu neustávajícímu poklesu porodnosti a vyvstávaly nové otázky, které později vyústily v požadavek na aktivní státní intervenci do oblasti života rodiny. Významnou roli sehráli i úvahy vojensko-strategického charakteru, tedy dostatek rekrutů pro armádu (HAJN, 1921 IN TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 348). První světová válka zapříčinila ztrátu mnoha životů, zhoršení celkové situace obyvatelstva i podstatný úbytek porodnosti (BADE, 1985 IN TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 348).

První světová válka byla pro následný vývoj sociální politiky v Evropě zcela zásadní a to z několika důvodů. Bylo nutné mobilizovat všechny dostupné zdroje pro její vedení, tj. lidské zdroje, suroviny a také výrobní kapacity s nutností přeorientování na válečnou výrobu. Zásadním předpisem zde byl zákon č. 236/ 1912 ř. z., o válečných úkonech. Dále byla zvýšena integrace státní moci do soukromé sféry, do tržního mechanismu v takové míře, která byla před rokem 1914 jen těžko myslitelným standardem (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012 s. 82-83).

Válka představovala oslabení víry ve svobodný obchod v rámci globální ekonomické spolupráce. Ukázala totiž vojensko-strategické slabiny některých států ve válečném stavu, zejména Rakouska a Německa, jež byly závislé na dovozu některých surovin. To byl jeden z důvodů pro vysvětlení, proč meziválečné období schvalovalo obchodní ochranářství, a vlády kladly větší důraz na ekonomickou soběstačnost. Jedním z předpokladů pro to byl dostatečně silný domácí trh, který však předpokládal dostatečnou

kupní sílu obyvatelstva. Tím se pak otevíral prostor pro přijatelnost vyšší míry mzdové regulace a tím pádem i přiznaných dávek v rámci sociálně-politických opatření. Politický význam takzvané daně proti revoluci v podobě stabilizační funkce se záměrem eliminovat lidové nepokoje ustupovala a byla postupně nahrazena pozitivním pohledem v podobě efektivní poptávky na trhu. Meziválečná sociální politika pak začala získávat nový význam (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012 s. 85). Rakouská vláda v rámci mobilizace byla nucena přemýšlet o jejích sociálních důsledcích, tedy výživě rodin bojujících mužů. Jako první se jednalo o zákon č. 237/1914 Sb., o příspěvku na výživu rodinných příslušníků osob mobilizovaných nahrazující příjmy vycházející ze mzdy, tzn. vyživovacím příspěvkem. Na tyto předpisy navázala další válečná sociální legislativa (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 86).

Význam sociální politiky byl také podpořen vznikem MOP roku 1919, která se již od počátku snažila o vytváření světových standardů sociální ochrany obyvatelstva. Při zakládání byla přítomna i Československá reprezentace a v meziválečném období naše země patřila k jejím velmi aktivním členům (SKOCH, 1928 in TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 86). Je však potřeba dodat, že domácí legislativa nebyla vždy v souladu s tím, co MOP požadovala. Jako příklad lze uvést úmluvu MOP o nezaměstnanosti z roku 1919, kdy požadavky týkající se zprostředkování práce ČSR byla schopná naplnit až roku 1936 (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 86).

Zvýšení regulace sociální oblasti pak odpovídalo vzniku nového ministerstva, ministerstva sociální péče na podzim roku 1917 (č. 499/1917, 504/1917 ř. z.). Tomuto vzniklému úřadu podléhala oblast péče o mládež, o válečné poškozence a jejich rodiny, záležitosti sociálního pojištění, ochranného pracovního zákonodárství a bytové péče. Roku 1918 k němu přibýlo ještě rovněž nově zřízené ministerstvo veřejného zdraví (č. 297/1918 ř. z.) (HOUSER, 1968 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 87). Oba tyto správní orgány pak lze nalézt i v první československé vládě ustanovené listopadu 14. listopadu 1918, kterou vedl Karel Kramář (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 87).

Rodina byla pro socialisty od 19. století brána s despektem, jednalo se o společenskou instituci jako centrum buržoazních hodnot a soukromého vlastnictví. Pro sovětský režim pak byla v počátcích charakteristická velmi liberální politika týkající se

rodiny jako například usnadnění rozvodů, interrupcí atd., což bylo propojeno s úsilím o ženskou emancipaci. Během 30. let dochází ke změnám. Silná rodina je považována za prostředek ke zvýšení porodnosti a současně panuje názor, že rodina je schopna dětem vštěpovat socialistické hodnoty a usnadňovat tak působení státu (BROWN, 2011 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, 358)

Později, v době lidového hospodářství není rodina chápána jako záležitost soukromá ale jako část společnosti, pevný článek lidově demokratického zřízení. Rodina měla poslání a společenskou funkci, tj. podílením se na práci posilovala společenské zřízení a zajišťovala socialistickou výchovu dětí (ČEPIČKA, 1949 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, 359). Nebylo jednoduché v praxi skloubit tehdejší požadavek plné zaměstnanosti, vysoké porodnosti a ženskou emancipaci takovým způsobem, aby vznikla konzistentní rodinná politika. Nepodařilo se dosáhnout vysokého populačního růstu, který by byl ovšem v souladu s ideálem osvobození a rovnoprávnosti ženy. Přesto však lidově demokratický režim a jeho opatření přinesly oproti dřívějšímu stavu mnohé změny. V rámci sociální politiky se jednalo o národní pojištění, v rodinné politice se jednalo o dávky spojené s mateřstvím v rámci národního pojištění a o zvýhodnění v podobě novomanželských půjček a zálohování výživného (zákon č. 57/1948 Sb.). Určujícím prvkem v rámci rodinné politiky byla politická ideologie udávající v socialistické společnosti funkci rodiny, tomu se pak přizpůsobovali nástroje (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 359).

Pro zrovnoprávnění žen byla důležitým krokem a dokumentem vyhláška č. 74/1945 Ú. L., s cílem mzdového zrovnoprávnění. Ke sblížování mezd mužů a žen však začalo docházet již v období války díky hromadnému nasazování žen do válečné výroby (Průcha, V., 2004 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 359-360).

Podpora a finanční pomoc funkčním rodinám se jako sféra rodinné politiky začala rozvíjet v Evropě v meziválečném období. Tato pomoc se vyvinula ve čtyřech variantách, jejichž odraz lze nalézt i v historickém vývoji českého sociálního práva. Tyto varianty, též technická řešení modelů, byly již zmíněny ve druhé kapitole. Jedná se model „mzdového příplatku“, který po druhé světové válce existoval v Československu ve formě zákona o přídavicích na děti (zákon č. 154/1945 Sb., o rodinných přídavicích některých osob pojištěných pro případ nemoci). Tento systém přídavek, chápáný jako doplněk mzdy existoval po celou dobu lidové demokracie a reálného socialismu, kdy nárok na přídavek

měli pouze zaměstnanci, více o něm bude pojednáno níže. Model pro-populační dávky byl zaveden Husákovým vedením ve formě „mateřského příspěvku“, jež z dlouhodobého hlediska nebylo příliš úspěšným řešením. Z Husákovy modelu pak vzešla v poslední třetině 20. století myšlenka „negativní rodinné dávky“, která existovala ve formě paušální daňové úlevy pro rodiny se závislými dětmi. Z tohoto modelu roku 1990 vycházel model univerzálního „rodičovského příspěvku“ a dále daňové úlevy pro rodiny s dětmi. Model sociálního příplatku byl v ČR uplatněn až po rozpadu Československa, a to na základě státní sociální podpory, legalizované roku 1995 (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 353-355).

Trvalým opatřením, k němuž došlo těsně po skončení první světové války, byly přídavky na děti. Toto opatření lze spatřit v československém právním řádu již v roce 1926. Zde však bylo určeno jen pro úzce vymezené kategorie pracovníků, jednalo se o státní zaměstnance a učitele (Zákon č. 103/1926 Sb. O úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců a č. 104/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů učitelstva obecných a občanských škol). Oproti přídávkům z roku 1945 se nejednalo o dávku plošnou, důležité bylo kritérium sociální potřeby a nárok tak měl jen pracovník s nízkým platem (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 361).

V prosinci roku 1945 dochází k měnové reformě, na jejímž základě dochází k úpravě platů a mezd prostřednictvím speciálních vyhlášek. Díky přizpůsobení mezd cenové hladině vznikly již zmíněné přídavky, jednalo se o zákon č. 154/ 1945 Sb. Hlavním cílem těchto přídávků bylo usnadnění situace, ve které se nacházely rodiny s dětmi, nejednalo se o primárně propopulační aspekt. S koncem druhé světové války přídavky na děti rychle získaly ve světě místo standardního nástroje sociální politiky. Jednalo se buď o poskytování plošné všem obyvatelům jako například ve Velké Británii, či všem výdělečně činným jako v případě Švýcarska nebo pouze osobám v pracovním poměru, což byl případ Československa. Je potřeba dodat, že nařízení pocházející ještě z protektorátu č. 441/1941 Sb., o zvláštních přídávkách početným rodinám bylo účinné až do 1949, kdy bylo zrušeno a nahrazeno zákonem č. 242/1949 Sb. Toto nařízení zabezpečovalo pomoc osobám, které byly samostatně výdělečně činné a nevztahovaly se na ně standardní přídavky na děti. Přídavky z roku 1945 byly dle své povahy pojištěním zaměstnanců, u přídávků z roku 1941 se jednalo v podstatě o zvláštní chudinskou dávku. Přídavky na děti byly u většiny rozvinutých států, jak tomu bylo i u Československa, přiznávány nárok již od prvního

dítěte (Lacinová, V., 1962). Dle § 2 Děti si byly rovny bez rozdílu u nemanželských, manželských, nevlastních či osvojených dětí. Na každé dítě byl poskytnut příspěvek pro zaměstnance ve výši 150 Kč a výběrem pojistného byly pověřeny nemocenské pojišťovny, které peníze odváděly do zvláštního fondu, tzv. Fondu rodinných přídatků. (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK, 2012, s. 361-362). V dalších obdobích byla právní úprava přídatků na děti vícekrát novelizována (obzvláště zákonem č. 90/1949 Sb. a č. 242/1949 Sb.). V rámci komplexní reformy sociální ochrany, která proběhla roku 1956, byly přídatky na děti zařazeny do agendy nemocenského pojištění a upraveny zákonem č. 54/1956 Sb. Výše dávek dle § 35 byla nově upravena, kdy částka byla progresivní až čtyřech a více dětech, což znamenalo snížení pronatalitního efektu u většiny populace. V 60. letech dochází ke snížení porodnosti a rodina se stává v sociální politice prioritou, což s sebou neslo i jisté úspěchy. Došlo ke zvýšení přídatků na děti, prodloužení mateřské dovolené a díky velké výstavbě panelových sídliště se alespoň částečně vyřešila špatná bytová situace. Vzhledem k silným poválečným ročníkům je v tuto dobu více potencionálních matek, k uzavírání sňatku a založení rodiny dochází dříve. Vyšší porodnost vydržela až do 80. let minulého století (KUČERA, 2008 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 362).

Mimo sociální pojištění, o kterém bude pojednáno níže, by bylo vhodné zmínit ještě systém dávek zabezpečující rodinu v rámci úrazového pojištění, jednalo se zejména o pohřebné a dávky pro pozůstalé (zákon č. 1/1887 ř. z.), s čímž uherská právní úprava dle čl. XIX/1907 se vlastně se s platnou úpravou v českých zemích shodovala. V českých zemích nárok na sirotčí důchod zanikal koncem 15. Roku věku zatímco v uherské právní úpravě tomu bylo rokem šestnáctým (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 355).

V rámci zabezpečení horníků a jejich rodin platil zákon č. 242/1922 Sb., o pojištění u báňských bratských pokladen. Penzijní pojištění zaměstnanců soukromých firem ve vyšších službách bylo pak upraveno zákonem č. 1/1907 ř. z., jehož působnosti od roku 1922 podléhalo i Slovensko a Podkarpatská Rus. Tento zákon pamatoval i na zvláštní příplatky na děti do 18 let věku, přičemž pokud nastaly okolnosti vhodné zvláštního zřetele, příplatek k penzi mohl být prodloužen i nad tento věk. Je potřeba podotknout, že i zde byla přítomna vlastní pravidla pro výpočet vdovských a sirotčích důchodů, jako u výše zmíněných pojišťovacích zákonů. Následná právní úprava č. 26/1929 Sb. neznamenalala v tomto ohledu žádné výrazné změny, došlo zde však ke navýšení jednotlivých požitků

z pojištění (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 355).

Dále pojednám o tzv. sociální mzdě, jejíž koncepce se rozvinula během a těsně po první světové válce díky vysoké inflaci. Sociální mzda brala v potaz potřeby pracovníků, kteří byli odkázáni na plat v době, kdy platové tabulky nebyly schopny reagovat adekvátně na inflaci. Existovaly rozličné přídavky, které však byly z důvodu stabilizace hospodářství postupně odbourávány (zákon č. 394/1922 Sb.). Nově zavedený platový zákon č. 103/1926 Sb., následně zavedl přídavky na děti, určené pouze pro nízkopříjmové skupiny veřejných zaměstnanců (zákon č. 103/1926 Sb., o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců; zákon č. 104/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů učitelstva obecných a občanských škol). Zaměstnanci pracující v soukromém sektoru měli možnost ušetřit díky daňovým úlevám, podobný nárok jako výše uvedený však neměli. V případě vyměrování důchodové daně byl brán v potaz, kromě výše příjmu, počet potomků, který byl vyživován. Toto schéma přebrala i protektorátní právní úprava (nařízení č. 441/1941Sb., o zvláštních přídavicích početným rodinám) (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ, NOVÁK., 2012, s. 355-356).

Jak již bylo řečeno, porod a těhotenství původně patřily do stejné skupiny sociálních událostí jako nemoc a teprve ve 20. Století se začalo rozlišovat mezi mateřstvím a nemocí (Studies and Report Series M, Social Insurance No. 1, 1925). V rámci první republiky došlo novelou nemocenského pojištění z roku 1920 k delší mateřské dovolené, jednalo se o 12 týdnů. Pokud se jednalo o státní úřednici, ta měla dle platového zákona č. 103/1926 Sb. Dovolenu dlouhou tři měsíce. Další zákon č. 66/1950 Sb. o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců, zničil téměř všechna zvýhodnění státních zaměstnanců, což se týkalo i mateřské dovolené. Dle § 13 byla pro úřednice dána doba 18 týdnů, po kterou byla žena pro těhotenství či mateřství omluvena v době, kdy se stal porod, což je stavilo na rovinu ostatních zaměstnanců dle národního pojištění z roku 1948. V padesátých letech již k dalším změnám u mateřské dovolené nedošlo, k tomu došlo až se zákonem č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky, kde došlo k jejímu prodloužení nejprve na 22 týdnů, později byla tato doba prodloužena na týdnů 26. (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012,2012, s. 364).

V rámci sociálního pojištění existovali zvláštní rodinné dávky podobné mateřské dovolené. Národní pojištění rozlišovalo dva typy peněžitých dávek v mateřství a to porodné a peněžitou pomoc v mateřství. Peněžitá pomoc v mateřství byla podobná svou

výší nemocenskému a byla vyplácena 18 týdnů a představovala pouze přibližně 60% výdělku (Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o nemocenském pojištění, NS RČS, bez data). Další zákon č. 54/1956 Sb. tyto dávky navýšil s průměrem kolem 75 až 90% zaměstnaneckých příjmů. Dávky v mateřství, které cílily na zaměstnané rodičky, byly dle nemocenského pojištění tyto:

- Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Jednalo se o dávku, která vznikla v souvislosti s přijetím zákoníku práce. Dávka měla dorovnat ušlý příjem ženě, která musela být v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím, převedena na odlišnou práci. Je potřeba dodat, že existovaly rozsáhlé seznamy prací, které těhotné a kojící ženy dělat nemohly. Těmto ženám pak bylo absolutně zakázáno vykovávat noční a přesčasové práce.
- Účelem peněžitě pomoci v mateřství bylo poskytnout ženě náhradu pracovního příjmu v době, kdy čerpala mateřskou dovolenou nebo další mateřskou dovolenou. Tato dávka činila 90% průměrné čisté mzdy, můžeme tedy říci, že byla poměrně vysoká (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 364).

Dalšími dávkami za účelem podpořit rodinu vycházející ze systému nemocenského pojištění byly dále:

Podpora při narození dítěte, která byla jednorázovou obligatorní dávkou v dnešní době existující v podobě porodného. Tehdy se však jednalo o dávku pojistnou, nárok vycházel z účasti na nemocenském pojištění a dávka byla určena téměř výlučně ženám.

Přídavky na děti byly obligatorní a opakující se dávky náležící rodinám bez přihlédnutí k jejich příjmům s výší, která se odvíjela od počtu dětí v rodině. Tato dávka byla výrazně propopulační (s progresivním odstupňováním výše), (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 365).

Vedle těchto dávek se poskytoval z veřejných rozpočtů mateřský příspěvek. Pro jeho zavedení byly dva důvody a to podpora populačního růstu v Československu a snaha zlepšit postavení matek, které osobně pečují o své děti a umožnit jim tak delší péči aniž by

se však výrazně snížil životní standard (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 365). Jak tvrdí Koldinská (2013) rodičovský příspěvek byl původně koncipován jako určitá forma sociální mzdy (tzv. Mateřský příspěvek) uplatněné již na základě zákona č.154/1969 Sb., o mateřském příspěvku. Jednalo se o koncept, kdy stát odměňoval občany za péči celodenní a řádnou, kterou věnovali nové generaci občanů. Tato péče byla vykoupena nejen výdělkem, ale i kariérim postupem. Později došlo ke změně ze sociální mzdy, která nahrazovala ženě ztrátu možnosti pracovat na příspěvek na péči o dítě, kdy ke ztrátě možnosti výdělku ani dojít nemuselo či tomu bylo na omezenou dobu. Jak dále autorka tvrdí, za daných podmínek by jako logičtější možností bylo rodičovský příspěvek stanovit jako tzv. testovanou dávku, kdy se nárok odvíjí od výše příjmu po zohlednění příjmu společně posuzovaných osob (KOLDINSKÁ, 2013, s. 80).

Porodné vzniklo v ČR roku 1946 jako dávka věcná tj. poskytnutí plenek, oblečení nebo kočárku, v podmínkách přidělového hospodářství a roku 1953 byla změněna na peněžitou dávku - porodné (Tomeš, 2010; Tomeš, 2008 in Tomeš, 2010). Do konce roku 2010 byla tato dávka netestovanou na příjem či počet dětí. Od roku 2011 dochází ke změně a porodné je omezeno na rozhodný příjem rodiny ne více než 2,4 násobek životního minima. Nová úprava porodného přináší porodné pro první a druhé dítě a navýšení koeficientu na 2,7 (ZÁKON Č. 117/1995 sb., o státní sociální podpoře).

Propopulačním opatřením byly půjčky novomanželům. Po únoru 1948 došlo k přijetí zákona č.56/1948 Sb., jež novomanželské půjčky zaváděl. Nárok měli novomanželé, pokud jim nebylo více než 35 let věku a byli bez vlastní domácnosti a bez prostředků na její založení. V rámci posuzování se přihlíželo i k majetnosti rodičů novomanželů. Podpora byla praktikována ve dvou formách a to vyhlášením státní záruky za půjčky (Rákosník, J., 2010 In TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 362-363). Tento zákon byl následně nahrazen v roce 1973 zákonným opatřením č.14/1973 Sb, který snížil věkovou hranici u novomanželů na 30 let věku a půjčka byla v maximální částce 30000 Kč (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 362-363). Tradiční podporu rodiny představovaly daňové úlevy, fungující již v meziválečném období. Roku 1947 došlo ke schválení zákona č. 109/1947 Sb. O dani ze mzdy. Tyto odpočty nezohledňovaly celkový příjem a vztahovaly se tedy i na osoby bohatší, přičemž konstrukce odpočtu však neumožňovala těmto osobám takový výnos jako osobám chudým. V rámci tohoto zákona bylo umožněno od měsíčního základu mzdy odečíst pro daňové účely určitou částku, která vrůstala

s počtem dětí. Odpočty na děti zůstali součástí i následného daňového zákona č. 76/1952 Sb., platícím na našem území do začátku roku 1993 (TOMEŠ, BISKUP, KOLDINSKÁ, RÁKOSNÍK, TKÁČ a NOVÁK, 2012, s. 363).

Jak již bylo zmíněno, státní sociální podpora je jedním ze tří pilířů sociálního zabezpečení. Systém vznikl v polovině devadesátých let za účelem držení důstojné úrovně nad hranicí chudoby u osob s nízkými platy a to zejména rodin s dětmi. Dávky byly vázány buď na děti, jež představoval příspěvek na dítě, sociální příplatek, rodičovský příspěvek či souvisely s důležitou životní událostí (porodné a pohřebné) (Kdo zneužívá sociální dávky?: privatizace státu: dopady škrtů v sociální oblasti, 2012, s. 8-14).

Ze začátku byla na základě Zákona č. 117/1995, o státní sociální podpoře poskytována široká škála dávek. V závislosti na výši příjmu byly poskytovány čtyři dávky a to přídavek na dítě, sociální příplatek, přídavek na bydlení a příspěvek na dopravu. Ostatními dávkami byly dle tohoto zákona rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné a pohřebné. Dle této sbírky mělo dle §27 nárok na příspěvek na dopravu nezaopatřené dítě, jež mimo místo obce, ve které bylo hlášeno k trvalému pobytu, plnilo školní docházku či se soustavně připravovalo na budoucí povolání a rozhodný příjem nebyl větší než součin stanoveného životního minima rodiny a koeficientu 2,00 (Sociální zabezpečení: Nemocenské a zdravotní pojištění; Státní sociální podpora: podle stavu do 30. 9. 1995, od 1. 10. 1995, 1995).

Sociální příplatek byl dávkou, která měla za úkol pomáhat nízkopříjmovým rodinám se zdravotně postiženým členem a krýt tak náklady související se zabezpečením potřeb jejich dětí. Nárok na tuto dávku byl vázán na určitou hranici příjmů v rodině a péči o nezaopatřené dítě (s výjimkou dítěte, jež bylo svěřeno do pěstounské péče). Hranice příjmů v rodině v předchozím kalendářním čtvrtletí musela být nižší než dvojnásobek životního minima rodiny (PORTÁL MPSV, Sociální příplatek). Tento příplatek existoval do roku 2012, kdy byl zrušen.

Od roku 2004 o dávkách státní sociální podpory rozhodovaly a vyplácely úřady práce, v hlavním městě. V Praze se pak i nadále jednalo o úřady městských částí určených statutem hl. m. Prahy. V tomto roce také dochází k upřesnění podmínky osobní celodenní a řádné péče o dítě při nároku na rodičovský příspěvek. Péče musí být poskytována rodičem po celý kalendářní měsíc. Dochází též ke zrušení nároku na příspěvek na dopravu (ČSSZ, JUDr. Michaela Kepková: Změny ve státní sociální podpoře v roce 2004). Zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů,

byl pak dnem 1. 4. 2011 zřízen Úřad práce ČR, jehož krajské pobočky rozhodují o dávkách Státní sociální podpory (PORTÁL MPSV, O Úřadu práce České republiky).

V rámci rodičovského příspěvku docházelo k úpravě doby pobírání příspěvku i jeho výše, až konečně v roce 2012 dochází ke stanovení jednotné částky 220000 Kč s maximální dobou vyplacení do 4 let věku dítěte (SOCIÁLNÍ REFORMA, Rodičovský příspěvek).

V souvislosti s dávkami, které jsou poskytovány ze systému státní sociální podpory rodičům je potřeba zmínit též dávky pěstounské péče určené osobám, které převzaly dítě do péče nahrazující péči rodičů. Tyto dávky byly do roku 2012 součástí státní sociální podpory, avšak s účinností od 1. 1. 2013 jsou dávky pěstounské péče součástí Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. Jak Koldinská (2013) poznamenává, u pěstounské péče nejsou zcela nahrazeny rodičovské vztahy, jako například u osvojení, proto sociální systém bere v úvahu i osoby, které společnosti pomáhají tím, že do své péče převezmou děti či dítě, které by pravděpodobně muselo být jinak odkázáno na ústavní zařízení. Z tohoto důvodu lze pěstounskou péči chápat jako specifický druh sociální služby (KOLDINSKÁ, 2013, s. 81).

Příspěvek na dopravu byl zrušen v roce 2004 (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Tisková zpráva, 2004). Dále byl zaveden a zrušen příspěvek na školní pomůcky, jimž se přispívalo dítěti nastupujícímu do první třídy základní školy. Dávka byla zrušena s účinností k 1.1.2008 (PORTÁL MPSV, Příspěvek na školní pomůcky). V průběhu let dochází ke zrušení sociálního příplatku, zaopatřovacího příspěvku.

3.2 Současnost

3.2.1 Právní rámec

Základním právním nástrojem státní politiky na podporu rodiny dle smyslu čl. 33 Listiny základních práv EU a čl. 32 LZPS ČR je již uvedený, Zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (Tomeš, 2014, s. 145-147).

Tento zákon, dle kterého se postupuje, upravuje dávku porodného, přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení a pohřebné. Dalším důležitým právním předpisem je **Zákon č.500/2004 Sb., správní řád**, kde nalezneme lhůty pro jeho vyřízení. Další legislativní dokument, který s dávkami přímo souvisí je **Zákon č. 110/2006 Sb., o**

životním a existenčním minimu.

Pro kompletní informace jsou dalšími právní dokumenty, které upravují a souvisí s rodinnou politikou:

Listina základních práv a svobod, dle níž (čl. 32) je rodina a samotné rodičovství pod ochranou zákona. Právem rodičů je o dítě pečovat a dítě má právo na výchovu od rodičů a jejich péči.

Občanský zákoník č.89/2012 Sb.,

Jak již bylo zmíněno v jedné z předcházejících kapitol, existuje důležitá a potřebná intervence veřejná do soukromého práva rodičů a v prospěch rodičovského práva a v případě, že je dítě v jeho nejlepších zájmech rodiči ohrožováno. Tato intervence je řádně regulovaná, pod soudním dohledem. Příkladem dle Tomeše (2011) jsou rodiny se závislými rodiči na alkoholu, drogách, dále to může být při násilí v rodině, osíření nebo při zanedbání a ohrožení dítěte. U nás jsou tyto veřejné intervence do rodinné politiky upraveny Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně -právní ochraně dětí. (TOMEŠ, 2011, s. 202-204).

Zákon č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Z nemocenského pojištění jsou poskytovány dle § 4 čtyři dávky a to nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a ošetřovné. Pro účely této práce je relevantní zejména peněžitá pomoc v mateřství.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 108/ 2006 Sb. o sociálních službách

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu

Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

Zákon č. 258/2000 Sb., zákon o ochraně veřejného zdraví

Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník (TOMEŠ, 2011, s. 197-214).

3.2.2 Organizace veřejné rodinné politiky

ČR cílí svou veřejnou rodinnou politiku, tedy i její peněžitě dávky převážně na

nízkopříjmové rodiny. Jde o povinnou solidaritu bohatých s chudými. Solidarita má formu dávek placených z veřejných rozpočtů (TOMEŠ, 2011, s. 201-202). Jak autor dále dodává „Všechny peněžitě dávky by se měly cílit na skutečně nízkopříjmové rodiny. Plošné poskytování dávek bohatým nepomáhá a chudé připravuje o vyšší a tím účinnější dávky. Jde o přerozdělování mezi vysoko příjmovými a nízkopříjmovými rodinami, aby děti z těchto rodin měly rovné příležitosti v právu na zdraví a vzdělání.“ (TOMEŠ, 2011, s. 204).

Veřejná rodinná politika je v ČR zejména řízena MPSV a ministerstvem zdravotnictví. Soukromoprávní aspekty řeší ministerstvo spravedlnosti a ochrana před domácím násilím je v kompetenci MV, které řídí Policii ČR (TOMEŠ, 2011, s. 199). Pro účely problematiky, kterou se ve své práci zabývám, **je důležité zejména MPSV a ÚP ČR**, (PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY, Porodné). Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad práce České republiky jsou na základě § 2a Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, orgány státní sociální podpory, jež dle tohoto zákona vykonávají státní správu.

Ministerstvo práce a sociálních věcí se zabývá především sociální politikou, zde například problematikou zdravotně postižených, rodinnou politikou či sociálními dávkami a službami. Dále do jeho kompetence patří sociální pojištění, oblast zaměstnanosti, pracovněprávní legislativa nebo genderová problematika či bezpečnost a ochrana zdraví při práci, otázky migrace a integrace cizinců či oblast evropské integrace a čerpání finanční pomoci z fondů Evropské unie. Organizace, které jsou podřízené tomuto ministerstvu, patří Úřad práce ČR, Česká správa sociálního zabezpečení, Státní úřad inspekce práce nebo též Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, O MPSV).

Úřad práce České republiky, byl zřízen s účinností od 1. Dubna 2011 dle zákona č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů. Ode dne, kdy nabyl účinnost tento zákon, se úřady práce zřízené na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, považují na kontaktní pracoviště krajských poboček Úřadu práce ČR. Úřad práce ČR je správním úřadem mající celostátní působnost jak již bylo zmíněno, nadřízeným správním orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Organizačně je tato instituce členěna na generální ředitelství a krajské pobočky, jejichž součástí jsou kontaktní pracoviště. (ÚŘAD PRÁCE ČR, Důvod a způsob založení povinného subjektu).

Krajské pobočky Úřadu práce České republiky rozhodují o dávkách Státní sociální podpory. Žádosti o poskytování dávek SSP jsou vyřizovány krajskými pobočkami Úřadem práce České republiky a pobočkou určenou pro hlavní město Prahu, resp. jejich kontaktní pracoviště na základě místa trvalého pobytu osoby, jež uplatňuje svůj nárok na dávky. Místem odvolání proti rozhodnutí Úřadu práce České republiky je pak Ministerstvo práce a sociálních věcí (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Obecné informace).

3.2.3 Systém státní sociální podpory

Systém státní sociální podpory je nepřispěvkovým systémem, je financovaný ze státního rozpočtu a administrací jsou pověřeny státní orgány (SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČR, s. 25).

Jedná se o systém rodinných dávek, nikoliv chudinských dávek, který vznikl za účelem držení důstojné úrovně nad hranicí chudoby u nízkopříjmových osob, obzvláště pak rodin (KDO ZNEUŽÍVÁ SOCIÁLNÍ DÁVKY? Privatizace státu: dopady škrtů v sociální oblasti, 2012, s. 8-15). Státní sociální podpora tedy slouží zejména rodinám, které mají nezaopatřené děti v případě, že se vyskytla uznaná sociální situace, na jejíž řešení rodina vlastními silami a prostředky nestačí. Dávky státní sociální podpory monitorují nezaopatřené dítě od narození po konec vzdělávacího procesu (SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČR, s. 25).

Nároky na využití dávek vychází z příslušnosti k vymezené kategorii osob se specifickými potřebami a společenským významem (MITCHELL, 2010, s. 22). Při posuzování nároků na dávky SSP není testován majetek rodiny, jen příjmy a pouze u některých dávek. Dávky zohledňují nejen příjmovou, ale také sociální situaci rodiny. Rodina může současně pobírat více dávek ze systému státní sociální podpory. Počet a úroveň dávek je stanovena podle toho, kolik je v rodině nepříznivých sociálních událostí. Bez ohledu na příjem rodiny je poskytován rodičovský příspěvek a pohřebné. Pro dávky, kde se při poskytnutí zohledňuje příjem rodiny, je základem pro stanovení nároku a výše některých dávek životní minimum (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Státní sociální podpora, obecné informace).

Nárok na dávky státní sociální podpory má pak pouze fyzická, v případě, že ona a s ní společně posuzované osoby jsou hlášeny k trvalému pobytu na území ČR (občané České republiky) či zde mají trvalý pobyt, tj. cizinci, na území ČR, kteří zde mají bydliště.

Pokud se jedná o cizince, kteří zde trvalý pobyt nemají, jsou oprávněnými osobami až po uplynutí 365 dní ode dne, kdy byli hlášeni k pobytu. Do doby 365 dnů pobytu na území ČR není započítávána doba, kdy je osoba žadatelem o udělení azylu ubytovaným v pobytovém středisku Ministerstva vnitra. Dávky státní sociální podpory mohou náležet i dalším osobám nemajícím zde trvalý pobyt avšak majícím zde bydliště, ty musí být uvedeny v zákoně o státní sociální podpoře. Oprávněnými osobami jsou i občané EU, dle nařízení EP a Rady (ES) č. 883/2004 nebo nařízením Rady (ES) č. 1408/71 či nařízením EP a Rady (EU) č.492/2011 (ZÁKON Č. 117/1995 Sb.).

Rodinou je pak na základě výše uvedeného zákona § 7 odst. 1, chápána " oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba." (ZÁKON Č. 117/1995 Sb.) Za společně posuzované osoby se považují dle stejného paragrafu:

- nezaopatřené děti.
- Jsou to i nezaopatřené děti a jejich rodiče a osoby, jimž byly tyto děti svěřené do péče dle rozhodnutí příslušného orgánu, manžel, partner rodiče dle Zákona č. 115/ 2006 Sb. (Zákonu o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů) či uvedené osoby. Dále vdovec či vdova po rodiči nebo zmíněné osobě a druh či družka rodiče či uvedené osoby.
- Také sem patří manželé, partneři dle Zákona č. 115/ 2006 Sb. (Zákonu o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů) či druh a družka, v případě, že nejde o rodiče posuzované dle b)
- Jsou to pak i nezaopatřené děti, jejich rodiče, v případě, že jsou nezaopatřenými dětmi a jsou osamělí a rodiče dle za b) těchto rodičů

Ti všichni v případě, že s oprávněnou osobou žijí trvale a podílí se společně na úhradě nákladů svých potřeb dle § 115 občanského zákoníku (ZÁKON Č. 117/1995 Sb.)

Dle § 11 Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů se za nezaopatřené dítě se pak považuje dítě, které neukončilo povinnou školní docházku či dítě, jež se připravuje na budoucí povolání, nebo je osobou se zdravotním postižením, nejdéle však do 26 let. Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku se rozumí nezaopatřeným dítětem též to dítě, jež je vedeno jako uchazeč o zaměstnání v evidenci krajské pobočky Úřadu práce ČR a které nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci. Dítě, které je poživitelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně se za nezaopatřené dítě nepovažuje

(ZÁKON Č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

V rámci Státní sociální podpory podléhá nárok na některé dávky určité stanovené hranici odvíjející se od životního minima. **Životní a existenční minimum** je upraveno zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění. Tento zákon stanoví životní minimum dle § 1 jako „*minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb*“. Existenční minimum pak jako „*minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití*.“ (ZÁKON Č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu).

Institut životního minima byl uveden do českého práva po roce 1989 zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu. Vládní dokument Záchranná sociální síť a přizpůsobování mzdových a sociálních příjmů vývoji životních nákladů, který pochází ze dne 4. 2. 1991, měl tři stupně sociální ochrany obyvatel. Jednalo se o aktivní politiku zaměstnanosti, přizpůsobování mzdových a sociálních příjmů vývoji životních nákladů a poslední tvořily nástroje záchranné sítě. Nástroje sociální ochrany zajišťovaly, aby nikdo nespadol vlastním nezaviněním do chudoby. Záchranná síť obsahovala okruh minimálních garancí, jehož součástí bylo i životní minimum a deklarovala ochranu bydlení a garanci ústavní péče (DLOUHÝ In VÍŠEK, 1997 In KOLDINSKÁ, 2013, s. 149). Institut existenčního minima byl zaveden kvůli zvýšení motivace dospělých osob v hmotné nouzi. Existenční minimum nelze aplikovat u nezaopatřeného dítěte, poživatele starobního důchodu, u osob invalidních třetího stupně a osob, které jsou starší 68 let. Platné částky životního a existenčního minima jsou dány nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima. Hlavní využití životního a existenčního minima se nachází ve výše zmíněném zákonu z roku 2006, o pomoci v hmotné nouzi, kde životní minimum je rozhodujícím prvkem při posuzování hmotné nouze i jako sociálně-ochranná veličina. Jak již bylo zmíněno, využití má životní a existenční minimum v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, při určování nároku na dávky (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Příjmy a životní úroveň).

Pomoc v hmotné nouzi se řeší prostřednictvím tří dávek a to příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci. Dávky hmotné nouze jsou vypláceny prostřednictvím Úřadu práce ČR. Osobou v hmotné nouzi se rozumí osoba či rodina, která nemá dostatečné příjmy a její celkové majetkové a sociální poměry neumožňují upokojit základní životní potřeby na úrovni, která je pro společnost ještě akceptovatelnou. Zároveň

nelze tyto příjmy z objektivních důvodů zvýšit a vyřešit tak svou obtížnou situaci. (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Pomoc v hmotné nouzi 2015). Dávkový systém pro rodiny s dětmi v rámci státní sociální podpory není tak štědrý, jako v jiné mnou porovnávané zemi a řešením tak mohou být dávky poskytované ze systému pomoci v hmotné nouzi. Vzhledem k této skutečnosti jsem považovala za vhodné výše uvedené skutečnosti zmínit. Více bude rozvedeno v praktické části práce.

3.2.3.1 Dávky vycházející ze Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, do dávek zahrnuje přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné (ZÁKON Č. 117/1995 sb., o státní sociální podpoře).

Dle §2 Zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, lze dávky rozdělit na příjmově testované a ostatní dávky. Na příjem testované dávky jsou přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné, netestovanými dávkami jsou pak rodičovský příspěvek a pohřebné. Více bude o jednotlivých dávkách pojednáno v praktické části.

4 Rodinná politika ve Finsku

Finsko bývá v literatuře přiřazováno do skupiny Skandinávských (Scandinavian) či Severských zemí (Nordic). Jak je možné vyčíst z knihy *Social care services* (1997) za Skandinávské země mohou být označovány pouze ty, které se nalézají na skandinávském poloostrově (Norsko a Švédsko). Může to však být i oblast, jež je spojena severogermánskými jazyky (Dánsko, Island, Norsko a Švédsko). Termín "Nordic" je pak někdy chápán jako synonymum pro "Scandinavian" (SIPILA, c1997, s. 3-5).

V literatuře a jiných zdrojích je dále možno narazit na označení Severské státy, jimiž jsou míněny Finsko, Dánsko, Norsko, Švédsko, Island, Alandy, Faerské ostrovy a Grónsko (SKANDINAVIE.INFO, Skandinávské země)

Na základě podobností, jako je oblast sociální politiky, historie vzájemné spolupráce či převládajícího náboženství (luteránství) je k těmto čtyřem zemím přiřazováno i Finsko. Nezávislými státy se nejprve staly Dánsko a Švédsko, Finsko získalo nezávislost na Rusku v roce 1917, Norsko na Švédsku v roce 1905 a Island na Dánsku v roce 1944. Zabezpečení příjmů občanů těchto zemí je složeno ze základního zajištění prostřednictvím státu a místních úřadů (local municipalities). Legislativa zavazuje místní rady (local councils), aby zajistily služby a stát je financuje (SIPILA, c1997, s. 3-5).

Skandinávský typ sociálního státu se snaží o rovnost minimálních potřeb. Jeden univerzální systém zahrnuje všechny společenské vrstvy a třídy, dávky jsou však odstupňovány dle obvyklých výdělků. Financování sociálního zajištění se děje především prostřednictvím daní. Na tomto typu sociálního státu participují všichni a předpokládá se, že se budou cítit zavázáni a přispívat na něj. Celý systém je postaven na aktivní politice zaměstnanosti, velkému množství žen účastných trhu práce a štědré sociální politice na úkor vysokých daní. O sladění práce a rodiny se zde stará stát, nikoliv trh. Za nejjednoznačnější zástupce lze dle Mitchell (2010) jmenovat Švédsko a Norsko (Bonoli, 1997; Esping-Andersen, 1990, 1996; Ferrera, 1996; Gauthier, 2002 in MITCHELL, 2010, s. 13).

Finský systém sociálního zabezpečení odráží tradici založenou na přesvědčení, že stát může zasahovat do života občanů k jejich prospěchu. Jádrem systému zahrnuje sociální pojištění (penze, dávky v nezaměstnanosti, nemocenské dávky, odškodnění), plošný zdravotní systém a sociální péči (např. pomoc rodinám, služby zaměřené na péči o dítě, služby pro osoby se zdravotním postižením) (EXPAT FINLAND, Finnish Social Security).

4.1 Historické souvislosti

Na počátku rodinná politika zaostávala za mnoha civilizovanými zeměmi (Gauthier, 1996). Impulsem ke změně byly hluboké obavy o chudé děti a sirotky. Během první dekády 20. století Finsko nemělo žádnou všeobecnou, jasnou a ucelenou úpravu týkající se péče o děti. Ustanovení, která by se této problematice týkala, byla obsažena v platových předpisech (pay regulations) z roku 1865, dále ve vyhlášce o úlevách pro chudé z roku 1879 (decree on poor relief), v zákoně o opatrovnictví z roku 1898 (law on guardianship) a v trestním zákoníku z roku 1889 (criminal code), (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 4).

Jak se lze dočíst v brožuře *Child and family policy in Finland* (2013, s. 8), dalším významným počinem bylo roku 1904 otevření první poradny zabývající se dětmi (child advise centre). Roku 1907 pak byla založena síť domovů pro neprovdané matky s dětmi (mother and child homes for unmarried mothers). Roku 1922 pak byla otevřena první klinika zabývající se zdravím dětí (child health clinic).

Sociální odbor (the social department under the senate) podléhající senátu, později Ministerstvo sociálních věcí odpovídající Radě státu, bylo založeno roku 1917. Ministerstvo se zabývalo koordinací otázek týkajících se sociálních věcí a boje s chudobou. Zákony týkající se sociálních práv, byly schváleny počátkem 20. století a zlepšily pozici sirotků a nemanželských dětí. Zákon o manželství (Marriage Act) pak upravil postavení žen, avšak jak autoři dodávají, až do 70. let 20. století neexistovala komplexní (comprehensive) legislativa, která by postihla otázky týkající se všech skupin dětí (all children in general). (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 4).

Klesající porodnost byla další skutečností, jež ovlivnila rodinnou politiku a přispěla k jejímu vývoji. Hrozba příliš nízkého přírůstku obyvatelstva byla, čas od času, vznesena jako argument pro vytvoření rodinné politiky, avšak problémem se nízká porodnost stává až ve 20. letech 20. století. V té době přišel renomovaný pediatr Archeater Arvo Ylppö s poznatkem, že namísto honby za zvýšením populace, by mělo být cílem snížení kojenecké úmrtnosti. Tato myšlenka našla podporu u Mannerheimské ligy péče o dítě (Mannerheim League for Child Welfare) založené roku 1920 (Mattila, 1990). Sociální reformy ovlivněné populační politikou se začaly zaměřovat na zlepšení životních podmínek chudých, neboť se již tehdy usuzovalo, že špatné životní podmínky nutí člověka k emigraci nebo vyvolávají zastavení reprodukce (Kuusi, 1964 In FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 4).

Roku 1927 byl schválen zákon týkající se blaha dítěte (Child Welfare Act), a liga zabývající se péčí o dítě (Mannerheim League for Child Welfare) představila zdravotní péči v rámci základních škol (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND, 2013, s. 8)

V rámci zákona o manželství (The Marriage Act) z roku 1929 bylo zakázáno uzavření sňatku osob trpících epilepsií, což bylo považováno za dědičné onemocnění (Mattila, 1990). Obava o kvalitu obyvatel ovlivnila i politickou podporu rodiny. Když byl roku 1944 představen úvěr pro domácnosti (the home establishment loan), vedla se vážná debata o tom, zda má být tato půjčka poskytnuta i těm manželským párům, které nevedou "bezávadný" život. Dávka v mateřství pak (maternity benefit) byla poskytnuta v naturálních místo peněžitě těm párům, které se potýkali se závislostí na alkoholu nebo vedli marnotratný život (wasteful way of life), (SUONAJA, 1992 In FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 5).

Roku 1936 je představena legislativa týkající se svěřením dítěte do péče a roku 1938 Finsko představuje z globálního hlediska jedinečný mateřský balíček (maternity pack). (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 8).

Vyšší porodnost byla ovlivněna jak populační politikou, tak oblastí veřejného zdraví. Zákon týkající se mateřských dávek (The law on maternity benefit) z roku 1937 je pokládán za první pokus o vyrovnání rodinných nákladů, ačkoliv jeho zdůvodnění je zakotveno v cílech veřejného zdraví. Z počátku se jednalo o poskytnutí dávky jako pomoci určené sociálně znevýhodněným matkám, která mohla být odepřena, pokud matka v průběhu těhotenství nenavštívila lékaře. Dávka byla poskytována v penězích či naturáliích, podle matčina výběru. Podobně tomu bylo u zákonů o obecních porodních asistentkách z roku 1920 (laws on municipal midwives) a klinikách sociální péče o děti z roku 1944 (child welfare clinics), které též cílily zejména na veřejné zdraví. Tyto reformy týkající se veřejného zdraví navazovaly na myšlenky pediatra Archeater Arvo Ylppö a podílely se na podstatném snížení kojenecké úmrtnosti (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 5).

Odpověď na daně na dítě z roku 1920 byl opatřením s cílem stabilizovat rodinné náklady, ještě téměř dvacet let trvalo, než došlo k dalším změnám. Dalším zákonem byl zákon týkající se mateřského přídatku z roku 1937 (the laws on maternity benefit and family benefit) a rodinného přídatku z roku 1943. Family benefit byl omezen na rodiny s mnoha dětmi a poskytován ve formě věcného plnění. Nutno podotknout, že před vznikem

systému rodinných přídatků (family allowance system) neexistovala žádná universální podpora rodiny. Tento systém byl vytvořen roku 1947 a rozvinul se do universálního systému přídatků na děti (universal child benefit system). (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 6).

Ve 40. letech minulého století pak stojí v rámci rodinné politiky za zmínku tyto změny:

- za zdravotnická zařízení pro děti jsou odpovědné regionální, resp. místní úřady
- v roce 1949 existují již na úrovni obcí po celé zemi perinatální kliniky a zdravotnická zařízení pro děti
- roku 1948 jako první země na světě Finsko představuje bezplatné školní stravování.

(CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 8).

Myšlenka poskytování bezplatného stravování školákům je dávana do spojitosti s veřejným zdravím. Povědomí o strádání a podvýživě chudých dětí vedlo k založení Asociace pro poskytování školního vzdělávání již roku 1905 (Association for school provision). Nejprve bylo školní stravování zajištěno charitativními organizacemi, po roce 1921 se školní jídla stala oblastí spadající pod obce (municipality) a založenou na dobrovolnosti (Suskelainen, 1950 In FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 5-6). Praktické řešení bylo spatřováno v tzv., Oslo breakfast“, které nevyžadovalo kuchyň. Jednalo se o sendvič, mléko a ovoce nebo zeleninu (Vuornos, 1971 In FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 5-6). O patnáct let později nabízela již téměř jedna třetina škol jídlo během školního dne. Zákon o školním jídle zdarma byl přijat v létě roku 1943 (the law on a free school meal). Tento legislativní dokument požadoval, aby každému dítěti od školního roku 1948/49 bylo na každý celý školní den poskytnuto jedno školní jídlo zdarma (Suskelainen, 1950). V počátcích školního stravování pak byla škola poskytovatelem teplého pokrmu a žáci si mohli donést z domova pouze chléb, mléko a máslo (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 5 - 6).

Přijetí zákona o přídatku na dítě roku 1948 (The act on child benefit) provázely těžkosti. Předpokládalo se, že rodinné náklady budou vyrovnány v dostatečné míře revizí stávajících zákonů, týkajících se rodinného příspěvku (family allowance). Jednalo se o změny v příjmech a počtech dětí (Suskelainen, 1950). Parlament však přišel se zcela novou dávkou, což vedlo k významným výdajům ze strany státu. (FORSSÉN, LAUKKANEN,

RITAKALLIO, 2003, s. 6). Po celou dobu své existence hraje systém přídatku na děti (the child benefit system) velice důležitou roli v rámci finské rodinné politiky. Univerzální charakter tohoto systému existuje více jak padesát let i přes občasné snahy omezit nárok či dávku zdanit. Již od počátku tato právní úprava vzbuzovala veřejnou diskuzi, zda mají mít nárok i osoby s vyššími příjmy. Zachování univerzálního charakteru do současnosti však ukazuje, že přídatek na dítě je již od minulosti chápán jako univerzální systém, který se snaží pomoci rodině s výdaji, které jim vznikly díky dětem (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 6).

Po druhé světové válce se důraz v rodinné politice přesouvá od boje s chudobou směrem k sociálním právům. Velké obavy týkající se populačního růstu nebo veřejného zdraví pomalu ustávaly, což se promítlo i do rodinné politiky, a sociální stát upírá svou pozornost ke třem následujícím oblastem:

- mateřským a rodičovským příspěvkům (maternity, parenthood allowance),
- poskytování denní péče dětem
- rozvoji sociálních práv dítěte (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 7).

Padesátá ani šedesátá léta minulého století nepřinesly do podpory rodin žádné významné změny. Po dlouhou dobu byl zákon týkající se přídatků na děti z roku 1948 (The act on child benefit) jedinou významnou změnou v rodinné politice (ECEC, 2000 In FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 7) Krátce po jeho zavedení se přesouvá pozornost od rodinné politiky k systému zdravotního pojištění (EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE POLICY IN FILAND , 2000, 4-5) .

Kromě výše zmíněných přídatků na děti však roku 1961 vstoupil v platnost právní předpis týkající se zvláštních přídatků na děti, jehož cílem bylo podpořit péči, vzdělávání a výživu dětí v obtížných životních podmínkách (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 7). V té době byly reformy v sociální oblasti zaměřeny zejména na systém národního pojištění. Z hlediska rodinné politiky byla nejdůležitější reformou zavedení pojištění v mateřství (maternity insurance). První dávky byly z mateřského a nemocenského pojištění rovněž vyplaceny v zaří 1964. Pomoc s náklady z důvodu těhotenství a porodu, stejně jako denní příspěvky v průběhu mateřské dovolené byly vyplaceny z mateřského pojištění (maternity insurance) všem matkám. Pojištěním v mateřství Finsko uznalo jako jedna z prvních zemí, že práce, kterou matka pro rodinu zastává doma je rovna práci, kterou vykonávají ženy mimo domov. Doba trvání mateřské

dovolené (maternity leave) byla zpočátku stanovena na 9 týdnů, což bylo kritizováno jako doba nedostatečná. Ještě v 60. letech však přišla UN (OSN) s doporučením, že doba mateřské dovolené (maternity leave) má být 12 týdnů (Häggman, 1997 In FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 7).

V 50. a 60. letech byl zásadním legislativním dokumentem též zákon týkající se ukončení těhotenství ze zdravotních důvodů z roku 1950 (the law allows the termination of pregnancy on medical grounds), schéma pozůstalostních důchodů z roku 1967, jež se vztahovalo na celou populaci a systém mateřského příspěvku (maternity allowance), který byl roku 1964 zařazen do povinného zdravotního pojištění. Roku 1963 se pak začíná jako veřejná peněžitá dávka vyplácet výživné na děti rozvedených rodičů či na děti narozené mimo manželství (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 8).

Podpora rodin s dětmi po ekonomické stránce a dostupnost služeb byly hlavním zájmem v 70. letech minulého století, kdy dochází k investicím do rozvoje systému péče o děti předškolního věku. Zákon o denní péči (The Act on the daycare) byl schválen roku 1972 po bouřlivé politické diskuzi (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 7 - 8). Je potřeba dodat, že většina finských rodin s dětmi v předškolním věku má výdělečně činné oba rodiče a na rozdíl od mnoha jiných zemí, zde matky malých dětí pracují na plný úvazek. Z tohoto důvodu je spolehlivý, bezpečný a cenově dostupný systém denní péče o děti klíčovým prvkem v rámci rodinné politiky (EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE POLICY IN FINLAND, 2000, 4-5) Například v roce 1960 bylo přes 65 % žen ve věku od 16 do 64 let zaměstnaných a zároveň méně než 5000 míst bylo poskytnuto v zařízení denní péče o děti (day - care places) ve stejném období. Hlídní dětí nemělo velkou veřejnou podporu, což vedlo k situaci, kdy děti zůstávali doma bez dozoru dlouhé hodiny. Tato situace byla považována za nepřijatelnou a vyústila v debatu na téma státního systému péče o děti (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 7- 8). Dle výše uvedeného zákona (The Act on Children's Day Care) je uložena povinnost místním orgánům (local authorities) poskytovat denní péči dětem předškolního věku (EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE POLICY IN FINLAND, 2000, str. 5).

V roce 1970 je představen přídavek určený na péči pro zdravotně znevýhodněné a nemocné děti (child disability allowance) (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 9).

V 70. letech vchází v platnost též zákon týkající se příspěvku na výživu dítěte (Child Maintenance Act). Roku 1976 se zavádí zákon týkající se uznávání otcovství. Matky adoptovaných dětí mají od roku 1978 nárok na mateřský příspěvek (maternity allowance). Otcové mohou čerpat rodičovskou dovolenou (paternity leave) na základě souhlasu matky (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 9). Zákon z roku 1973, The Act on Children's Day Care, však nepřinesl okamžité řešení nedostatku míst v zařízení denní péče o děti. V roce 1980 bylo možné do zařízení denní péče provozovaných municipalitou umístit pouze čtvrtinu z celkového počtu dětí v předškolním věku. Zvýšená poptávka po místech v zařízení denní péče o děti s sebou přinesla požadavek větší podpory péče v rámci rodiny. Po politické debatě byla v roce 1977 jako experiment spuštěna podpora rodin v rámci domácí péče. Zákon o příspěvku na domácí péči o dítě (The act on child home care allowance) z roku 1985 byl postupně rozšiřován a již roku 1990 měli rodiče dětí mladších tří let věku možnost dítě umístit jak do veřejného zařízení denní péče, tak získat přídavek na domácí péči o dítě (child home care allowance), a to na každé dítě. Systém byl unikátní i v porovnání s dalšími severskými zeměmi (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 8).

Jak dodávají autoři knihy *Welfare in Finland* (2006) dle průzkumu provedeném roku 1998 zůstávalo díky příspěvku na domácí péči o dítě (home care allowance) doma s rodiči 97 procent dětí mladších rok věku, 60% dětí ve věku do dvou let a 34% dětí ve věku tři až čtyři roky (Takala, 2000). Na druhou stranu je však potřeba dodat, že Finský systém příspěvku na domácí péči o dítě je kritizován, za to, že vytvořil past pro ženy, protože podporuje ženy v tom, aby zůstali s dětmi doma a pobíraly relativně nízké dávky (SALMI, 2000 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 139).

V roce 1984 dochází k zákazu tělesných trestů. Přídavek na péči (home care allowance) pro rodiče, kteří se doma starají o malé dítě, je zaveden v několika etapách. Mateřský příspěvek (maternity allowance) je přejmenován na mateřský, otcovský a rodičovský příspěvek (maternity, paternity and parental allowance) roku 1985. Roku 1989 je představena dovolená za účelem péče o děti pro rodiče dětí do tří let věku (Child care leave). (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 9). Na počátku 90. let minulého století mělo Finsko komplexní rodinnou politiku s cílem finančně podpořit rodiny s dětmi a sociální status dětí. Politická podpora rodiny pak tento rozvoj umožnila. Podobný vývoj jako ve Finsku lze pozorovat i v

ostatních severských zemích. Na počátku devadesátých let 20. století pak veřejnost požadovala navýšení počtu míst v zařízení denní péče stejně tak jako širší nabídku alternativních možností. V té době nikdo nepředvídal hlubokou ekonomickou krizi. (FORSSÉN, LAUKKANEN, RITAKALLIO, 2003, s. 8).

Roku 1991 Finsko podepisuje Úmluvu OSN o právech dítěte. Roku 1994 je nahrazeno dřívější snížení daní u rodin s dětmi zvýšením přídavku na dítě a propracovanějším příspěvkem na bydlení pro rodiny (housing allowance for families). Otec má pak po splnění určitých podmínek nárok na vybrání otcovské dovolené během doby pobírání mateřského nebo rodičovského příspěvku. Rodiče dětí předškolního věku mají od roku 1996 právo na denní péči (day care). Roku 1997 získávají adoptivní otcové právo na otcovský příspěvek (paternity allowance). Dále je v tomto období zaveden příspěvek týkající se soukromé denní péče pro účely hrazení soukromých zařízení denní péče o děti.

V 90. letech minulého století se dostaly severské ekonomiky, zvláště pak Švédska a Finska do velkých potíží, deficit rozpočtu rostl a nezaměstnanost byla mimo kontrolu (Kalela et al, 2001; Kautto, 2000 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 123-141). Škrty, které byly učiněny v rámci krize 90. let nevedly k zásadním změnám ve směru rodinné politiky, rysy systému zůstaly zachovány, ačkoliv se zmenšila jeho štedrost (BRADSHAW, FINCH, 2002 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 123-141). Škrty postihly všechny oblasti sociální politiky (cf. HERNES, 1987 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 123-124) a významně tak zasáhly i dávky poskytované rodinám, jejichž příjemců bylo jednoduše mnoho a výdaje na ně vysoké (cf. PIERSON, 1994 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 124). Příkladem zasažených dávek byl plošně poskytovaný příravek na dítě (child benefit) (DE VYLDER, 1998 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, 130-131).

I přes snížení výdajů na rodinnou politiku však v rámci mezinárodního srovnání byla a stále je nabízena kvalitní denní péče o děti (daycare) za nízkou cenu, rodiče se těší poměrně dlouhé dovolené spojené s vysokou finanční kompenzací a dětské peněžitě dávky jsou na vysoké úrovni (BRADSHAW, FINCH, 2002 In HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 140-141).

Ačkoliv krize proběhla na počátku 90. let, redukce v peněžitých dávkách přišla až ke konci této dekády. Zrušení daňového zvýhodnění rodinám bylo vykompenzováno značným zvýšením peněžitých dětských dávek v roce 1994 (HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 140-141).

Roku 2001 se stává zákonnou povinností místních úřadů poskytnout zdarma předškolní vzdělávání pro děti do 6 let věku. Roku 2007 pak získávají adoptivní otcové právo na otcovskou dovolenou (paternity allowance) a na tzv. "daddy month" jako biologičtí otcové. Roku 2009 získávají páry stejného pohlaví právo na adopci v rámci rodiny. Roku 2012 byla navýšena základní částka určená na sociální pomoc (social assistance) dostupná pro rodiny s jedním rodičem. Roku 2005 je ustanoven úřad pro veřejného ochránce práv projednávajícího otázky týkající se dětí s cílem posilovat postavení a práva dětí. V roce 2006 je schválen zákon týkající se asistované plodnosti. (The Act on Assisted Fertility Treatments) (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 9).

Jak se lze dočíst v knize Welfare in Finland (2006) vzhledem ke stárnutí populace je systém, jak je znám doposud, v ohrožení. Změna ve věkové struktuře může narušit vztah mezi pracující populací a dalšími částmi společnosti a ohrozit ekonomický růst, kdy bude nejspíše nutné zvýšení věkové hranice pro nárok na starobní důchod a snížení výdajů na služby. (HEIKKILÄ, KAUTTO, 2006, s. 228).

4.2 Současnost

4.2.1 Právní rámec

Podmínky nároku na Maternity grant upravuje **Maternity Grant Act 477/1993** a podmínky pro nárok na přídavek na dítě (child benefit) jsou upraveny v **Child Benefit Act 796/1992**.

Employment Contract Act 55/2001, pak upravuje například podmínky pracovní činnosti během a oznámení zaměstnavateli u paternity, maternity a parental allowance. Dále upravuje podmínky pro vznik nároku na dovolenou z důvodu péče o dítě. Zákon obsahuje ustanvení o právech rodičů pro pracovní volno z rodinných důvodů.

Pobírání rodičovského příspěvku je upraveno v zákoně **1224/2004 (Health Insurance Act)**. Tento zákon obsahuje ustanovení, podmínky pro vyplacení příspěvku spojeného s mateřstvím, otcovstvím a rodičovstvím (maternity, special maternity, paternity and parental allowances). Přídavky na péči jsou regulovány v rámci zákona **The Child Home Care and Private Day Care Allowance act (1128/1996)**. Tento zákon přináší příspěvek spojený se soukromou denní péčí o dítě (Private day care allowance), jež zahrnuje příspěvek na péči a jeho doplněk, který je závislý na rodinném příjmu.

Právo dětí na denní péči a odpovědnost obce (municipality) za poskytování denní péče jsou upraveny dle zákona **36/ 1973 (Act on childrens day care)**. Praktické aspekty fungování denní péče jsou upraveny vyhláškou týkající se dětské denní péče (The decree on childrens day care). Kvalifikační požadavky na personál v zařízeních denní péče jsou stanoveny vyhláškou **239/1973 (The Decree on childrens day care)** a zákonem a vyhláškou souvisejícími se svěřením dítěte do péče (the Act and Decree on Child Custody and Right of Access). Dále s péčí o děti souvisí vyhláška **608/2005 (Government decree on qualification requirements for social welfare professionals)**.

Zákon týkající se klientských poplatků sociálního zabezpečení a zdravotní péče **734/1992 (Act on client fees in social welfare and health care)** stanoví maximální výši poplatků na denní péči. K této oblasti dále náleží **vyhláška 912/1992 (Decree on client fees in social welfare and health care)**. Otázky v oblasti zaměstnanosti u mladých pracujících řeší zákon a vyhláška **Young Workers' Act and Decree**).

Denní péče o děti předškolního věku a žáků v první a druhé třídě je upravena **zákonem 628/ 1998 a vyhláškou 852/1998 (Basic Education Act and Basic education decree)**, které se týkají základního vzdělávání. Za tuto oblast zodpovídá Ministerstvo školství a kultury. Poskytování poradenství v oblasti výchovy dítěte a rodinného poradenství zajišťují obce, dle zákona **1301/2014 (Social Welfare Act)**. Tento zákon upravuje činnost (municipalities) obcí v rámci sociálního zabezpečení. Dle **Zákona 234/1929 (the Marriage Act)** je obec povinna zařídit mediaci v otázkách rodiny. Obec má také možnosti tyto služby zadat. Oblast mediace je spravována úřadem (State Provincial Office), který také dohlíží na její výkon. Výše zmíněný zákon 234/1929 je řešen Ministerstvem spravedlnosti.

Zákon týkající se sociálního zabezpečení dětí **417/2007 (The Child Welfare Act)**, jež vstoupil v platnost začátkem roku 2008 a ukládá obcím povinnost poskytovat služby sociální prevence a to v rozsahu, který je v obci potřebný pro služby určené pro rodiny a děti. Náhradní rodinná péče je pak upravena v zákoně **312/1992 (Family Carer Care Act)**. Adopce je regulována zákonem **22/2012 (the Adoption Act)** a s ním související vyhláškou **202/2012 (Adoption decree)**.

Právo dítěte mít otce a určení a ověření otcovství se řídí dle zákona **700/1995 (Paternity Act)** a s tím související vyhláškou **673/1976 (Decree on the establishment and disestablishment of paternity and child support)**. Tato oblast je pod dohledem Ministerstva spravedlnosti. Zákon a vyhláška týkající se svěřením dítěte do péče a práva na

styk (**the Act and Decree on Child Custody and Right of Access**) stanoví úpravu styku rodičů s dítětem. Ustanovení týkající se rozhodnutí v rámci svěřeni dítěte do péče a práva na styk s dítětem lze nalézt ve zvláštním zákoně a vyhlášce. Tato oblast spadá pod Ministerstvo spravedlnosti.

The Child Support Act 704/1975 týkající se podpory dětí ukládá oběma rodičům povinnost podporovat své děti dle svých nejlepších možností. **Act on child maintenance allowance 580/2008** se týká příspěvku na výživu dítěte. Zdravotní služby spojené s mateřstvím a dětmi, školní a studetská zdravotní péče a preventivní dentální zdravotní péče pro děti a mládež je upravena na základě zákona **338/2008 (Act on Maternity and child health clinic services, school and student health care, preventive oral health care for children and young people)**; (MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, Legislation concerning children, young people and families).

4.2.2 Charakteristika veřejné rodinné politiky a její organizace

Cílem rodinné politiky ve Finsku je vytvořit bezpečné prostředí pro růst dětí a poskytnout rodičům materiální a psychologickou podporu k výchově a péči o děti. V posledních letech je důraz kladen na sladění zaměstnání a rodinného života, posilování role otce a zabezpečení dostatečných příjmů rodinám. Podpora rodiny je složena ze tří oblastí a to z:

- finanční podpory
- služeb pro rodiny
- rodičovského volna za účelem péče o dítě (family leave)

Cílem rodinných dávek je kompenzovat rodinám náklady spojené s výchovou a výživou dětí. V rámci rodinných dávek je kladen důraz na sdílenou zodpovědnost, kterou má společnost jako celek za děti a pozornost je věnována též kvalitě života dětí, dobrým životním podmínkám a jejich zdraví. Nejdůležitějšími formami podpory rodiny je přídavek na dítě (child benefit) a zařízení denní péče (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 6).

Finský systém sociálního zabezpečení je založen buď na pobytovému statusu (residence – based) social security či na zaměstnaneckém a na výdělkem založeném sociálním zabezpečení (employment-based, earning related). Sociální zabezpečení založené na pobytovému statusu je financováno prostřednictvím daní a spravováno instucí

Kela. Zabezpečení založené na výdělku a zaměstnání je financováno z příspěvků zaměstnanců soukromým pojišťovnám či penzijním fondům a spravováno Finnish Centre for Pension (například na výdělku závislé starobní důchod, invalidní důchody).

Nárok na většinu dávek je však na základě pobytového statusu (trvalý pobyt). Sociální zabezpečení založené na trvalém pobytu obsahuje následující dávky:

- Family allowance
- Finanční pomoc pro studenty (Student finance aid)
- Mateřský příspěvek (Maternity allowance) a nemocenský příspěvek (sickness allowance)
- Peněžitě dávky pro rodiče
- Podpora v nezaměstnanosti (Unemployment benefit)
- Úhrada na zdravotní péči
- Doplatek na péči o dítě
- Starobní důchody (EXPAT FINLAND, Finnish Social Security).

Sociální zabezpečení a systém zdravotní péče jsou státem podporované, avšak správa je svěřena do rukou místních samosprávných celků.

Finsko disponuje širokou sítí nestátních organizací v oblasti sociální a zdravotní péče, jež poskytují své služby zdarma či za poplatek. Organizace zabývající se rodinami a dětmi nabízí širokou škálu služeb jako je péče o děti a pomoc v domácnosti (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s.10-11).

Různé obce mohou poskytovat různé, služby stanovené zákonem musí být dostupné v každé obci. Obce mohou při poskytování služeb spolupracovat s dalšími municipalitami. Ačkoliv jsou tyto služby financované státem, místními samosprávami mohou být vybírány i poplatky od klientů. Obce mohou též zadat poskytování základních sociálních služeb a služeb zdravotní péče jiné municipalitě či soukromému poskytovateli služeb (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 10).

Vytváření rodinné politiky spadá pod Ministerstvo sociálních věcí a zdravotnictví (Ministry of Social Affairs and Health). Ministerstvo řídí chod a rozvoj sociálních služeb a služeb zdravotní péče a odpovídá za formulování národní sociální a zdravotní politiky ve spolupráci s vládou a parlamentem, za přípravu legislativy týkající se sociálního

zabezpečení a klíčových reforem a ve spolupráci s ostatními ministerstvy dohlíží na udržení a rozvoj dobrých životních podmínek pro mládež a rodiny. Oblast předškolního vzdělávání byla převedena pod správu Ministerstva školství a kultury (Ministry of Education and Culture) na počátku roku 2013. Mezi nejdůležitější otázky v rámci rodinné politiky, spadající pod působnost tohoto ministerstva jsou ty, týkající se sladění zaměstnání a rodinného života. Cílem je umožnit rodičům, aby mohli s dětmi trávit více času, a to prostřednictvím odlehčení v pracovních povinnostech a větší podpoře otce v rámci systému rodinných dovolených. Služby pak podporují rodiče v úsilí zajistit dětem dobré životní podmínky a řádnou výchovu (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 6-10).

Dohled nad poskytováním sociálních služeb a služeb zdravotní péče provádí krajský úřad (Regional State Administrative Agencies) v rámci svého regionu. Národní kontrolní úřad pak dohlíží na poskytování sociálních a zdravotnických služeb na celostátní úrovni (The National Supervisory Authority for Welfare and Health-Valvira). Tato instituce také koordinuje správu licencí pro sociální zabezpečení a sektor zdravotnictví, licencování alkoholu a ochranu životního prostředí (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s. 10-11).

Jak již bylo výše uvedeno, peněžitě dávky pro rodiny jsou řízeny a žádosti zpracovávány prostřednictvím institutu zabývajícího se sociálním pojištěním The Social Insurance Institution of Finland (Kela). K jejím povinnostem patří vyplácení rodičovských příspěvků (parental allowance) a dalších rodinných dávek (CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND: Brochures of Ministry of Social Affairs and Health, 2013, s.11). Povinnosti v oblasti sociální ochrany jsou definovány v řadě zákonů týkajících se konkrétních dávek (KELA, Operations).

Předtím, než bude pojednáno o konkrétních dávkách, je vhodné zmínit, kdo má nárok na dávky a jiné výhody ze sociálního zabezpečení pobírat. Legislativa související se sociálním zabezpečením se vztahuje na osoby s trvalým pobytem (permanently resident) ve Finsku a jejichž skutečné místo pobytu a domov je ve Finsku a kteří zde dlouhodobě žijí. S určitými výjimkami, tedy lze tvrdit, že všechny osoby s trvalým pobytem ve Finsku, jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, mají nárok na dávky sociálního zabezpečení od instituce Kela. V případě osob, které se stěhují z nebo do země, rozhoduje o nároku Kela. Podrobnosti lze nalézt v zákonu 1573/1993 (the Act on the implementation of the Social Security Legislation).

V případě, že osoby účastné systému sociálního zabezpečení plánují opustit Finsko na dobu do jednoho roku, nárok na dávky v rámci systému sociálního zabezpečení Kela po celou dobu pobytu zůstává. V případě, že se bude jednat o pobyt v délce delší než jeden rok, toto zajištění končí.

V případě, že se jedná o osoby, které nespádají do systému sociálního zabezpečení ve Finsku, zajištění v rámci systému budou mít ty osoby, které v zemi chtějí trvale pobývat, čímž lze chápat například do Finska za účelemžití, zaměstnání, manželství či jiný blízký rodinný vztah s osobou s trvalým pobytem v této zemi.(KELA, Residence).

Existuje několik skutečností, jež ovlivňují získání výhod a dávek v rámci systému sociálního zabezpečení. Jedná se o zemi, z jaké osoba přichází. Jiná pravidla platí pro země považované za severské země (Švédsko, Norsko, Finsko, Dánsko a Island) , země EU nebo EHP (státy EU a Norsko, Island a Lichtenštejnsko) a Švýcarska, či ze zemí, se kterými Finsko uzavřelo dohodu týkající se sociálního zabezpečení. Další důležitou skutečností je , zda se jedná (getting benefit is also affected by whether or not you are moving to Finland..), o zaměstnance, OSVČ, studenta či rodinného příslušníka (MOVING TO OR FROM FINLAND, 2015, s. 2).

Dle příručky vydané institucí sociálního zabezpečení, Kela, v případě trvalého pobytu, jak již bylo výše zmíněno, má osoba nárok na dávky a výhody ze systému. Nárok má však i osoba bez trvalého pobytu, avšak pobývá zde za účelem zaměstnání. Sociální zabezpečení je ovlivněno délkou práce a zemí předešlého zaměstnání.

- V případě, že zaměstnání trvá méně než 4 měsíce, může mít osoba v určitých případech nárok na veřejnou zdravotní péči. V případě, že osoba pochází ze zemí v rámci EU a EHP (EEA) nebo Švýcarska, může vzniknout nárok i na příspěvek na domácí péči o dítě (child home care allowance).
- V případě, že zaměstnání trvá déle než 4 měsíce, je zajištění finským systémem sociálního zabezpečení od počátku tohoto zaměstnání. V tom případě však musí pracovní doba a mzda odpovídat alespoň minimální stanovené hranici. Minimální počet odpracovaných hodin za týden je 18 hodin.
- V případě, že se jedná o osoby, které nepochází ze zemí EU, má Kela možnost vyplácet osobám přídavek na dítě (child benefit) a příspěvek na domácí péči (home care allowance) pouze v případě, že zde osoba, které o příspěvek žádá, odpracovala alespoň 6 měsíců. Dalším požadavkem je, aby dítě, na které je žádáno, žilo ve

Finsku.

- V případě, že zaměstnanci přichází ze zemí, se kterými Finsko podepsalo dohody týkající se sociálního zabezpečení, se tyto dohody týkají důchodů a někdy i lékařské péče. Těmito zeměmi jsou Švédsko, Dánsko, Norsko, Island, USA, Kanada (a Quebec), Chile, Israel, Austrálie a Indie.
- v případě vyslaných zahraničních pracovníků ze zemí mimo EU, EEA (EHP) a Švýcarska, jsou aplikována stejná pravidla jako u uvedených zaměstnaných osob. V případě vyslaných pracovníků v rámci EU, EEA (EHP) či Švýcarska, je osoba zajištěna v rámci sociálního zabezpečení vysílající země. Tito pracovníci získají lékařsky nezbytnou zdravotní péči v rámci Evroského průkazu zdravotního pojištění.

Rodinní příslušníci zaměstnance či studenta musí mít ve Finsku trvalý pobyt, pro účely zajištění systémem sociálního zabezpečení. Rodinní příslušníci zaměstnance pocházejícího z členských zemí EU či EEA či Švýcarska mohou získat zdravotní péči, příspěvek na dítě (child benefit) a příspěvek na domácí péči o dítě (child home care allowance) a to i v případě, že sami ve Finsku nežijí či zde pobývají jen přechodně. U příslušníků zemí, se kterými Finsko uzavřelo dohody týkající se sociálního zabezpečení, může být zajištěn i rodinný příslušník této osoby (záleží však na smlouvě). Rodinní příslušníci vyslaných zahraničních pracovníků jsou zajištěni systémem sociálního zabezpečení v rámci vysílající země (MOVING TO OR FROM FINLAND, 2015, s. 3-6).

Pokud se osoba přestěhuje do Finska na přechodnou dobu, nemá obvykle nárok na zajištění z Finského systému sociálního zabezpečení. Jedná se například o studenty, kteří jsou zde pouze přechodně, a to za účelem studia. (MOVING TO OR FROM FINLAND, 2015, s. 3).

Pro potřeby výše uvedené legislativy a následnou praktickou část této práce bude nyní vysvětleno, co si lze představit pod pojmem rodina. Vzhledem k roztržitosti legislativy budou za rodinu považovány skupiny osob dle Statistics Finland, jediné finské instituce veřejné správy vytvářející většinu finských oficiálních statistik. Rodina se skládá z manželského páru či páru žijícího ve společné domácnosti nebo osob žijících v registrovaném partnerství a jejich dětí. Za děti jsou považovány jak svobodné děti, tak ty ovdovělé či rozvedené. Dále se jedná o jednoho rodiče a s ním společně žijící děti, manželský pár nebo osoby žijící ve společné domácnosti a osoby v registrovaném

partnerství, ti všichni bez dětí. Za rodinu nelze považovat pro účely této instituce společně žijící bratry a sestry nebo bratrance (STATISTICS FINLAND, Concepts and definitions).

Pro účely některých níže uvedených dávek nyní pojednám o povinné školní docházce. Základní vzdělávání začíná dítě ve věku 7 let, povinná školní docházka pak trvá 9 let (s možným volitelným 10. Rokem). Školy jsou převážně řízeny místní správou (local authorities) s několika výjimkami určeným školám soukromým. Povinné školní docházce předchází předškolní vzdělávání, trvající jeden rok (od 6 let věku dítěte) pro děti, které budou v následujícím kalendářním roce navštěvovat základní školu. V současnosti je této možnosti využíváno přibližně u 90 % dětí v této věkové skupině (STUDY IN FINLAND, Primary education-basic schooling begins when you're seven).

4.3 Jednotlivé peněžitě dávky pro rodiny s dětmi

Peněžitě dávky určené rodinám s dětmi, poskytované již zmíněnou institucí Kela, jsou následující:

- porodné (maternity grant)
- rodičovské příspěvky (parenthood allowances) sestávají z mateřského (maternity allowance), zvláštního mateřského příspěvku (special maternity allowance), otcovského příspěvku (paternity allowance) a rodičovského příspěvku (parental allowance)
- přídavek na dítě (child benefit)
- Příspěvky na péči o dítě (child care allowances).
 - přídavek na domácí péči o dítě (child home care allowance),
 - příspěvek na soukromou denní péči (private day care allowance)
 - flexibilní příspěvek na péči (flexible care allowance)
 - Příspěvek patřící do této skupiny je příspěvek určený rodičům dítěte, kteří pracují na částečný úvazek (maximálně 30 hodin týdně) z důvodu péče o dítě (partial child care allowance)
- Příspěvek na výživu dítěte jako dávka hrazená ze sociálního pojištění (child maintenance allowance)

(MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, Financial assistance for families).

Dle The Employment Contracts Act 55/2001, Chapter 4 Section 1 má zaměstnanec nárok na dovolenou během období pobírání mateřské, zvláštní mateřské, otcovské či

rodičovské dávky ((EMPLOYMENT CONTRACTS ACT, 2001) Toto uvolnění ze zaměstnání může být čerpáno matkou (Maternity leave) a to do období 3 měsíců po narození dítěte. Doba čerpání je 105 pracovních dní (6 dní za týden). Volno může být čerpáno oběma rodiči (**Parental leave**) a následuje po období, kdy byla čerpána dovolená pouze matkou (**Maternity leave**). Rodičovská dovolená trvá 3 až 9 měsíců a může být rozdělena mezi otce i matku. Doba čerpání je 158 pracovních dní (6 dní v týdnu). V případě, že je narozeno více dětí současně, dochází k prodloužení o 60 pracovních dní na každé další dítě. Rodiče adoptovaných dětí mají také nárok tuto dovolenou v případě, že dítě je mladší 7 let věku. Otcové dětí pak mohou čerpat otcovskou podobu dovolené (**Paternal leave**) a to v maximálním rozsahu 18 pracovních dní (6 dní v týdnu) po stejné období jako čerpá dovolenou matka (maternity leave). Délka otcovské dovolené je pak stanovena na maximálně 54 pracovních dní, ze kterých však 36 pracovních dní musí být vybráno v jiném období než učinila matka dítěte. Otec dítěte má také možnost vyčerpat celých určených 54 pracovních dní v jiném časovém úseku než byla matčina mateřská a rodičovská dovolená. Tato možnost volna však musí být vyčerpána do dovršení 2 let věku dítěte (MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, Financial assistance for families). Více bude o jednotlivých peněžitých dávkách pojednáno v praktické části práce.

5 Rodinná politika ve Velké Británii

Vzhledem k tomu, že podklady k této kapitole sestávají z převážně zahraniční literatury a zdrojů, upřesním nejprve, čeho se bude tato část práce týkat.

Velká Británie je chápána jako geografická a administrativní jednotka, která se sestává z Walesu, Skotska a Anglie. Pokud je vedena diskuze o Spojeném království, bylo by nutné zmínit i část Severní Irsko. Severní Irsko je však kromě odlišné kultury také od roku 1998 téměř autonomní na vládě Britského parlamentu. V této práci, potažmo kapitole, se budu věnovat pouze Velké Británii. Pokud vezmeme v potaz použité zdroje, pak většina z nich odkazuje na "british social policy", což zahrnuje většinou všechny tři již zmíněné části.

Podle definice Oxfordského slovníku je za Velkou Británii (Great Britain) považováno pojmenování pro ostrov který sestává z Anglie, Skotska a Walesu. Někdy je tento termín volně užíván v rámci odkazování na Spojené království (United Kingdom). Spojené království je politickou jednotkou, která zahrnuje výše uvedené země a Severní Irsko (Oxford Dictionaries, British and World English).

V návaznosti na výše řečené, se bude tato kapitola a dále i výzkum zabývat peněžitými dávkami dostupnými v Anglii, Walesu a Skotsku.

5.1 Historické souvislosti

Koncepce sociálního státu se ve Velké Británii začala rozvíjet v návaznosti na zprávu Lorda Beveridge, kterou uvedl v roce 1942 v anglickém parlamentu. Mimo to, že definoval pět sociálních zel (nevědomost, nečinnost, nemoc, potřebnost a zanedbanost, navrhl také, aby se zavedl systém národního pojištění, který by zajišťoval všechny obyvatele a zastřešoval také veškeré nástroje, pro řešení sociálních zel. Beveridgeova komplexní zpráva zároveň byla jednou z příčin toho, že v Británii počaly být velmi intenzivně vnímány sociální souvislosti mezi zdravím, vzděláním, možností pracovat a sociálním zabezpečením. Systém sociálního pojištění, který navrhl Beveridge, byl pojat komplexně. Významnou složkou tohoto programu byla univerzalita, jež představovala pro všechny občany šanci účastnit se tohoto systému a také jím být, v případě potřeby, do budoucna

zabezpečení. V Británii tedy došlo ke vzniku univerzálního, centrálně řízeného systému sociálního zabezpečení, který byl financován ze státního rozpočtu. Systém byl řízen státním úřadem (Národní pojišťovnou) a provoz měli v rukou místní úřady (MATOUŠEK, KOLDINSKÁ, PRŮŠA, 2011, s. 55).

Jednou z charakteristik Beveridgeova sociálního státu bylo i univerzální poskytování služeb v rámci sociálního zabezpečení. To lze vidět ve zdravotnictví, vzdělávání a sociálních službách, kde přístup k zásadním prvkům je zdarma a to pro všechny občany a to bez ohledu na sociální status či placené příspěvky (ALCOCK, CRAIG, 2001, s. 128). Princip universalismu zůstal v druhé polovině minulého století zachován zejména u NHS, o kterých i Margaret Thatcher ráda tvrdila, že "jsou v bezpečí v našich rukou" (TIMMINS, 1996 In ALCOCK, CRAIG, 2001, s. 127-128). Služby národního zdravotnictví (National health Services - NHS) byly kromě sociálního pojištění jedním z hlavních témat v rámci poválečných sociálních reforem ve Velké Británii. NHS převzaly lokální nemocnice pod národní kontrolu a upozadily roli místní správy (local government) (ALCOCK, CRAIG, 2001, s. 127-128).

Ke konci 40. let pak veřejné služby poskytovaly téměř univerzální pokrytí pro většinu sociálních potřeb (welfare needs) a těšily se široké politické podpoře a popularitě u veřejnosti. Británie. ALCOCK, CRAIG, 2001, s. 124-125).

Tento univerzální a centrálně řízený systém sociálního zabezpečení financovaný ze státního rozpočtu fungoval až do doby, kdy se k moci dostala Margaret Thatcher a jí vedená konzervativní strana. Během její vlády dochází v osmdesátých letech k reformě systému sociálních služeb. Jednalo se o nezbytný krok neboť sociální služby poskytované veřejným sektorem (místními orgány) byly neefektivní, kvalita byla nízká a služby byly poskytovány v nedostatečném rozsahu. V oblasti sociálních služeb, které čítaly i zdravotní služby, dochází k zavedení systému kvazi-trhů (quasi markets), klíčový je zde zákon o národní zdravotní službě a zákona o komunitní péči (National health service and Community Care Act) z roku 1989. Systém kvazi trhů spočívá v zavedení tržních mechanismů do systému poskytování sociálních služeb za účelem zvýšit kvalitu poskytovaných služeb pomocí zavedení určité formy konkurenčního prostředí do oblasti sociálních služeb. Z tohoto důvodu jsou v zemích, kde je systém uplatňován, zaváděny též určité druhy příspěvků na sociální služby pro ty, kteří sociální služby potřebují a využívají. Dochází k oddělení státu a poskytovatelů sociálních služeb, kdy stát převzal roli subjektu, který od poskytovatelů služby nakupuje. Tím došlo k přenesení role státu jako

provozovatele sociálních služeb na nestátní organizace. Stát se tak pasoval do role kontrolora a poskytovatele finančních prostředků a došlo k posílení úlohy nestátních poskytovatelů sociálních služeb (MATOUŠEK, KOLDINSKÁ, PRŮŠA, 2011, s. 55-56). Jak dále Koldinská (2011) dodává, že sociální služby jsou ve Velké Británii, společně s dávkami upraveny v zákoně o příspěvcích a dávkách ze sociálního zabezpečení z roku 1992 (Social Security Contributions and Benefits Act). Zákon upravuje dávky a služby u těch osob, které potřebují péči i u osob pečujících. Tento systém je plně hrazen ze státního rozpočtu. V rámci mé práce tvoří tento zákon jeden ze stěžejních dokumentů, ze kterých budu v praktické části čerpat (MATOUŠEK, KOLDINSKÁ, PRŮŠA, 2011, s. 56).

Peněžitě příspěvky určené rodinám mají v Británii dlouhou tradici, počátky sahají až k první světové válce (Misra, 2003). Druhá světová válka zprvu vyvolala nárůst ženské zaměstnanosti, avšak byla brzy nahrazena systémem sociálního zabezpečení, ve kterém se od ženy očekávala závislost na muži (Cohem, 1993). V poválečném období Velká Británie zavedla univerzální, z daní financovaný rodinný příspěvek (Family Allowance) určený pro rodiny se dvěma a více dětmi, který tvořil společně s Child Tax Allowance základ finanční podpory pro rodiny až do jejich nahrazení přídavkem na děti (Child Benefit) roku 1977 (COHEM, 1993 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY, 2008, s. 70-71). O této dávce bude pojednáno níže.

Je však potřeba zdůraznit, že během poválečného období nebyla rodinná politika středem zájmu v rámci sociální politiky Velké Británie. 61 Tehdejší představa sociálního státu byla postavena na T.H. Marshallově konceptu sociálního občanství. V Marshallově koncepci občanství hraje klíčovou roli placená práce. Podílení se či nepodílení na placené práci definuje práva sociálního občanství jednotlivce. Prostřednictvím placené práce získávají jednotlivci nárok na sociální dávky (BOJE AND ALMQUIST, 2000 In OSTNER, SCHMITT, 2008, s. 129-130). Péče o dítě byla pojímána za ryze soukromou věc každé rodiny a nebyla považována za základní potřebu u občanů. Muži pak byli těmi, kteří v rodině pracovali na plný úvazek (full time workers), zatímco ženy pečovaly o dítě. Zdůrazňováním placené práce jako protikladu k péči byli muži považováni za občany, zatímco ženy a děti dle definice za občany považováni nebyly a neměli tak nárok na jednotlivé sociální dávky. Tímto způsobem pak byla posílena finanční závislost žen, potažmo jejich dětí na muže. Avšak demografické změny a masový vstup žen na trh práce ukázal potřebnost přezkoumání vztahů mezi mužem a ženou v rámci pracovního trhu, v rámci rodiny a politiky sociálního státu (OSTNER, SCHMITT, 2008, s. 129-130).

Problém s péčí o děti (childcare) nebyl považován za problém pro státní politiku až do 90. let minulého století, kdy se hrozba dětské chudoby v neúplných rodinách ukázala být vážnou hrozbou pro státní rozpočet. (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY, 2008. s. 62)

Od roku 1970 do roku 1997 (Hantaris, 2000 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 63-64) vládla Velké Británii konzervativní strana, jejíž tehdejší vyznávanou ideologií byl liberalismus, což se silně dotýkalo i sociální politiky. Hlavní cíle zahrnovaly snížení státních výdajů na sociální dávky a zároveň snížení závislost občanů na státních dávkách a službách a dále podporu dávek ze sociálního zabezpečení plynoucích ze zaměstnání a dávek nevyplácených státem. Výsledkem byl neustálý odpor proti další legislativě, která by mohla zvýšit sociální závislost(welfare dependency) rodin nebo zvýšit finanční zatížení zaměstnavatele (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 63-67)

V roce 1977 dochází k zavedení přídatku na děti (the Child Benefit). Přídatek na děti byl nezdanitelnou paušální dávkou placenou matkám (tax free flat rate benefit) za každé nezaopatřené dítě do věku 16 let či do 19 let v případě dalšího soustavného vzdělávání či přípravy na povolání (COHEM, 1993 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY, 2008. s. 70-71). Od počátku 80. let byl však kladen větší důraz na příjmově testované dávky v oblasti sociální pomoci. V roce 1987 byl pozastaven růst přídatku na dítě a částka zůstala několik let stejná, což zapříčinilo pokles reálné hodnoty. Ve stejné době dochází ke zvýšení populárních a na příjem testovaných dávek Income Support a Family Credit . Tyto dávky byly upřednostňovány před univerzálními příspěvky jako je Child benefit, což bylo zdůvodněno tím, že dávky s testováním příjmů mohou lépe cílit na ty, kteří to nejvíce potřebují (Ringen, 1997 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY, 2008. s. 71). Systém peněžitých dávek tak byl od poválečného období postupně redukován a to až do doby, kdy se vlády ujali labouristé, kteří zavedli relativně štedrou peněžitou podporu (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 70-71).

Sociální politika byla v 80. letech zaměřena na nízkopříjmové vrstvy obyvatelstva. Osobám s nízkými příjmy byla poskytována finanční podpora v malém rozsahu (paušální sazby) k zajištění základních životních potřeb nebo na příjem testovaná sociální pomoc (social assistance). Muž byl chápán jako primární živitel rodiny, žena sekundární živitel přičemž pečovala též o domácnost. Výsledkem byl neustálý odpor proti další legislativě,

kteřá by mohla zvýšit závislost rodin na systému sociálního zabezpečení (welfare dependency) nebo zvýšit finanční zatížení zaměstnavatele (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 61-65).

Byla to právě Konzervativní vláda, která se snažila udržovat minimální úroveň regulace v souvislosti s pracovním trhem a neustále tak oponovala návrhům EU, které se týkaly opatření v sociální politice. Jako dva důležité příklady lze uvést Chartu základních sociálních práv pracujících z roku 1989 (Bagilhole aand Byrne, 2000 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 63-64) či Dohodu o sociální politice, která se nedostala díky přístupu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska přímo do vlastního textu smlouvy, ale pouze do protokolu k Maastrichtské smlouvě z roku 1992. To se změnilo až s Amsterodamskou smlouvou, jež vstoupila v platnost roku 1999 (TOMEŠ, KOLDINSKÁ, 2003, s. 55-57).

Jak dodává (Hantrais, 2000), v podstatě tak došlo ke zpoždění u zavedení zákonné mateřské dovolené (statutory maternity leaves) a rodičovské dovolené v rámci celého Spojeného království (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008,63-64).

Aktivnější přístup k rodinné politice zaujímá Velká Británie až od poloviny 90. let minulého století, zčásti proto, že starý model rodiny již neposkytoval rovnováhu mezi pracovním trhem, rodinou a státem, z části též díky Evropské unii (tehdejšímu Evropskému společenství) a jejímu tlaku na jasnější politiku týkající se harmonizace zaměstnání a rodiny (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 83).

Británie následuje trend pozorovatelný i u dalších rozvinutých zemí, který představuje menší rodiny, menší počet svateb a více rozvodů, klesající porodnost a více pracujících matek (PASCALL, 1999 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 64 - 65).

S oslabováním manželství a rodiny jako sociální instituce, docházelo od 80. Let minulého století k větší zranitelnosti svobodných matek jako nejpočetnější skupiny v rámci neúplných rodin a též skupiny s nejvyšším ohrožením dětskou chudobou (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 65). Tyto matky jsou často mladé, s nižším vzděláním a s malou finanční podporou poskytnutou od otce dítěte (Clarke, 2003) a jsou nejpočetnější skupinou rodin závislou na systému sociálního zabezpečení (social welfare) (PASCALL, 1999 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 64 - 65).

Roku 1997 se vlády ujímá labouristická strana, která v rámci rodinné politiky stanovuje jako prioritu snížit dětskou chudobu a zlepšit sociální podmínky osamělých matek (Pascall, 1998 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 61). Ty měly být podpořeny takovým způsobem, aby byly motivovány vyhledat si zaměstnání a zajistit tak sebe i své dítě (Pascall, 1999). Příkladem podpory byl pak Working Families Tax Credits o němž bude pojednáno dále (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 67-68).

V rámci jejich vlády dochází k větší podpoře dětí namísto dřívějších dospělých jedinců a tím i k významnému nárůstu v peněžitých dávkách. Dochází k navýšení v rámci univerzálního přídatku na děti (child benefit) i u příjmově testovaných částí dávek sociálního zabezpečení určených rodinám s dětmi (Dean, 2004 A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 64). Dochází k revizi the Child Support Act a publikování první národní strategie, National Childcare Strategy Green Paper v roce 1998. Je vypracována též národní strategie pro období deseti let v oblasti péče o děti v roce 2004 (orig. Choice for Parents, The Best Start for Children: Ten-Year Strategy for Childcare) (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 64).

Je potřeba dodat, že do roku 1997 Británie neměla jasné cíle ve své sociální politice týkající se rodin, což silně kontrastuje s dalšími Evropskými zeměmi, které buď jasně prosazují rovnost mužů a žen (jak tomu je ve Skandinávských zemích), podporují výchovu a péči o děti (jako ve Francii-childrearing) či podporují tradiční model živitele rodiny (breadwinner family model), jako tomu je v Německu. Británie pak představuje osamocený prvek, který raději lpí na dodržování svého minimalistického modelu a nepokouší se ovlivnit změnu rodiny (family change) (KAMERMAN and KAHN, 1997 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 66). Rodina, její formování a solidarita patří do soukromé sféry, do které by stát neměl zasahovat, odpovědnost jednotlivce byla a je hlavním prvkem (unifying theme) v rodinné politice od 80. let minulého století. (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 66).

Od roku 2010 dochází ke škrtům ve veřejných výdajích. Za předchozí vlády labouristů docházelo ke zvyšování dávek určených rodinám s dětmi a příjemcům důchodů a upozadění dávek určených ostatním skupinám. Pod koaliční vládou jsou dávky a služby pro příjemce důchodů jsou obecně chráněny, zatímco ostatní postihly škrt. Skutečně

zasaženou dávkou byl přídavek na dítě (Child Benefit), který je zcela odňat některým rodinám s vyšším příjmem. Dále se jedná o snížení v rámci Tax Credits či zrušení Education Maintenance Allowance (EMAs) určeného pro děti z nízkopříjmových rodin do 16 let věku (HILLS, 2015, (číslování neuv.)).

Přídavek na dítě (Child benefit) byl postupně zaváděn od roku 1977 do 1979 nahrazující tak přídavky s názvem Family allowances a Child tax allowances. Child Tax allowances byly prvně představeny již roku 1798, avšak záhy (1805) byly zrušeny a znovu představeny roku 1909. Částky souvisely s věkem dítěte a byly omezeny jen na daňové poplatníky, pracující lid. Zákon týkající se rodinných přídavků byl přijat v červnu 1945 (The Family Allowance Act) a poskytnul paušální platby v jednotné sazbě financované prostřednictvím daní. Zezačátku zamýšlená hodnota 8 šilinků na týden byla snížena na 5 šilinků a rodinné přídavky (family allowances) se staly více dotací než platbou životního minima jak předpokládal Beveridge. Rodinné přídavky byly zavedeny roku 1946 a byly vypláceny pouze za druhé a následující dítě. Od října 1952 se rodinné přídavky zvýšily o tři šilinky týdně s cílem snížit možný dopad na výživu dětí (the Family Allowances Act, 1952). Jako prostředek k podpoře vzdělávání dítěte byl zákonem týkajícím se rodinných přídavků (the Family Allowances Act, 1956) rozšířen rodinný přídavek na všechny děti s povinnou školní docházkou. V roce 1961, vláda souhlasila (kabinet), že většina učňů bude z poskytování rodinného přídavku vyjmuta (family allowance provisions), ale zamítla návrhy na to, aby byl zrušen rodinný přídavek na druhé dítě. Je třeba dodat, že ustanovení o rodinném přídavku (family allowance) zůstalo tak v podstatě neporušené v zákoně the Family Allowances and National Insurance Act z roku 1962. Roku 1970 byl představen doplněk rodinného příjmu (Family Income Supplement), který byl navržen jako náhražka dalšího zvyšování v rámci rodinného přídavku (family allowance). Jednalo se o příjmově testovanou podporu (supplement) určenou nejchudším rodinám.

Tato změna se netěšila velké popularitě a to i proto, že byla doprovázena zrušením v té době dotovaného mléka pro děti. Roku 1975 byl schválen návrh zákona týkající se dětského přídavku (The Child benefit Act 1975), který nahradil rodinné příspěvky (family allowances). Byla to univerzální dávka pro každé dítě, která byla vyplácena matkám. Zákon byl zaváděn postupně mezi lety 1977 a 1979. Roku 1984 pak dochází k revizi v rámci systému sociálního zabezpečení, což vede roku 1986 ke vzniku zákona o sociálním zabezpečení (Social Security Act) a jeho zavedení o dva roky později. V roce 1999 dochází k přenesení správy přídavku na děti ze Social Security na Inland Revenue (nynější

HM Revenue a Customs-HMRC). O této instituci bude pojednáno níže. Roku 2004 došlo k zavedení nového pravidla v otázce cizinců, které znamenalo, že osoba musí mít právo k pobytu (right to reside) ve Spojeném království, aby bylo možno požadovat přídavek na dítě. To v podstatě vyloučilo mnoho migrantů z okruhu oprávněných osob na tuto dávku. V roce 2005 vzniká nový zákon týkající se přídavků na děti (The Child Benefit Act), který je dosud v platnosti. Zatím nejaktuálnější změnou se zdá být zmrazení růstu výše přídavku na dítě na 4 zdaňovací období (roky), tedy až do zdaňovacího období 2019/2020. Tyto informace lze nalézt v oddíle 11 zákona týkajícího se reformy sociálního zabezpečení a práce (the Welfare Reform and Work Act) z roku 2016. (REVENUEBENEFITS, Child Benefit and Guardians Allowance:Where it all started).

Tax Credits byly jednou z hlavních iniciativ Labouristické vlády, jak poskytnout příjmy nízkopříjmovým „pracujícím“ rodinám s dětmi. Tax Credits mají za cíl snížit dětskou chudobu a poskytnout rodičům motivaci k hledání zaměstnání. Poprvé byla tato skupina dávek představena roku 1999, následována zprávou instituce podobné ministerstvu financí (HM Treasury), která v té době zkoumala aplikaci tax credit v rámci USA. V současnosti jsou v rámci Tax Credits poskytovány dvě dávky a to Child Tax Credit a Working Tax Credit (STRICKLAND, 1999 In JAMES, 2009, s. 15).

Předchůdcem současného Working Tax Credit byl **WORKING Families Tax Credit, který roku 1999** nahradil Family Credit, dávku testovanou na příjmy, určenou rodinám s dětmi podmíněnou minimálně 16 hodinovou týdenní pracovní dobou (JAMES, 2009, s. 15). **Children's Tax Credit** byl představen v dubnu roku 2001, za účelem snížení daňového zatížení u pěti milionů rodin s dětmi do věku 16 let, které platily daně z příjmu. Jak Working Families Tax Credit, tak Children's Tax Credit byly pouze dočasným opatřením (Brewer, 2003) a v dubnu roku 2003 byly nahrazeny Working Tax Credit a Child Tax Credit (JAMES, 2009, s. 15).

Co se týče finanční podpory výlučně rodičů s dětmi, existují pouze dva druhy peněžitých dávek a to přídavek na dítě (the Child Benefit) a the Child Tax Credit (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 60-70).

O Working Tax Credit mohou požádat zaměstnané osoby s nízkými příjmy, tedy i rodiny s dětmi. (JAMES, 2009, s. 15). Child Tax Credit je poskytován osobám, které pečují o dítě, bez nutnosti výkonu zaměstnání. Je složena z rodinného prvku (family element), který je placen v plném rozsahu a dětský prvek (child element), který je vyplácen

pouze rodinám s nízkými příjmy. Ve vyšší sazbě je pak určen pro rodiny se zdravotně znevýhodněným dítětem (BREWER, 2003 In JAMES, 2009, s. 15).

Tax credits však mají i negativní dopad. Hlavním kritériem pro jejich přiznání je výše příjmu z předchozího zdaňovacího období (roku), což při změně celkových rodinných příjmů může způsobit ztrátu nároku na celé následující zdaňovací období. Může také dojít k přiznání jiné výše tax creditu či ke vzniku přeplatku, který musí rodina následně vrátit. Vzhledem k vysokému počtu zasažených rodin byla od zdaňovacího období 2006/2007 zvýšena hranice příjmu, pod který rodina nebyla nucena navracet přeplatek, a to na 2500£. Ačkoliv došlo k výraznému poklesu počtu takto zasažených rodin, vznik přeplatku v celkové výši 1 miliardy £ ovlivnil ještě téhož roku život 1,3 milionů rodin (House of Commons Public Accounts Committee, 2009 In JAMES, 2009, s. 15-16).

5.1.1.1 Universal Credit

V říjnu 2010 vláda oznámila, že jako součást sociální reformy nahradí dávka s názvem Universal Credit většinu dávek určených osobám v produktivním věku. Univerzální Credit byl představen v dubnu 2013. Tento rok (2016) je Universal Credit zaváděn po celé Velké Británii v několika fázích (REVENUEBENEFITS, Universal Credit). Doba, po kterou je možné požádat závisí na místě bydliště a životní situaci. V případě, že osoba již pobírá nějaké dávky, bude seznámena s Universal Creditem a též podmínkami jeho přijetí (FAMILY AND CHILDCARE TRUST, For working parents).

Tato dávka je přímově testovanou dávkou pro osoby s nízkým příjmem plynoucím ze zaměstnání či osoby nezaměstnané. Universal Credit nahradí následující dávky: Child tax Credit a Working Tax Credit, Income Support, Income – related employment and support allowance, Podporu v nezaměstnanosti (Housing benefit). Jako podmínka nároku není u žadatelů vyžadováno hrazení příspěvků do národního pojištění. Ve Velké Británii (Anglii, Walesu a Skotsku) se dávkou zabývá Department for Work and Pensions (DWP) (REVENUEBENEFITS, Universal Credit: Guidance).

5.1.2 Mateřský grant (Sure Start Maternity)

Sure Start Maternity Grant byl představen v roce 2000, aby tak nahradil výplatu v době mateřství hrazenou ze sociálního fondu, určeného pro některé skupiny osob s nízkými příjmy (JAMES, 2009)

Matky, očekávající narození dítěte, mající nízký příjem, mohly nárokovat 200 £ Sure Start Maternity Grant, podmíněný kontaktem - návštěvou zdravotnického profesionála s žádostí o radu, což nahradilo 100 £ Maternity Payment. V roce 2009 byl představen univerzální grant týkající se zdraví během těhotenství (Health in Pregnancy Grant), který činil 10 £ a opět byl podmíněn zdravotními prohlídkami v průběhu těhotenství. Tento grant byl zákonem Savings Accounts and Health in Pregnancy Grant Act z roku 2010 zrušen (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 60-70).

Od vzniku tohoto relativně nového grantu došlo k jeho výraznému zvýšení a od června 2002 je vyplácen v částce 500 £ (FINCH, rok neuv, s. 24).

5.1.3 Mateřská a rodičovská dovolená

Od roku 1975 jsou práva související s mateřstvím součástí zákona o ochraně zaměstnanosti (Employment Protection Act). Zákon však neukládá povinnost zaměstnavateli umožnit zaměstnankyni návrat do zaměstnání. Během poloviny 80. let se ve Velké Británii vedla diskuze o rodičovském volnu, které však tehdejší konzervativní vláda příliš nevítila (Ringen , 1997). Panoval názor, že poskytování rodičovského volna za účelem péče o dítě může vzniknout na základě dobrovolné smlouvy zaměstnavatele se zaměstnancem, a že legislativa v této oblasti by tudíž mohla být považována za nevhodnou regulaci trhu.

Jak již bylo zmíněno, britská vláda tradičně odmítala právní regulaci pracovněprávních vztahů (employment relations). Nejtypičtějším příkladem bylo odmítnutí Sociální charty v roce 1988 a též Sociální dohody v rámci Maastrichtské smlouvy v roce 1991 (Crompron, 2005 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 69-75).

S implementací směrnice EHS 92/85 (Ochrana těhotných zaměstnankyň a matek krátce po porodu) s platností od roku 1994, těhotné zaměstnankyně měli nárok na minimálně 14 týdnů mateřské dovolené (maternity leave) a to bez ohledu na délku trvání pracovního poměru.

Britská vláda tradičně odmítala právní regulaci pracovněprávních vztahů (employment relations). Nejevidentnějším příkladem bylo již zmiňovaná, Konzervativní vládou odmítnuta ES Sociální charta v roce 1988 a Sociální dohoda v rámci Maastrichtské

smlouvy v roce 1991 (Crompron, 2005 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 69-75).

S implementací směrnice EHS 92/85 (Ochrana těhotných zaměstnankyň a matek krátce po porodu) s platností od roku 1994, těhotné zaměstnankyně měli nárok na minimálně 14 týdnů mateřské dovolené (maternity leave) a to bez ohledu na délku trvání pracovního poměru.

Roku 1999 byly představeny předpisy upravující právo na rodičovskou dovolenou (right to parental leave) a vylepšující existující právní úpravu mateřské dovolené (maternity leave arrangements), a to na základě Směrnice Rady 96/34/ ES (European Foundation, 2006). V rámci nového schématu bylo matkám i otcům (adoptivní rodiče nevyjímaje) přiznáno právo na neplacené volno s maximální délkou 3 měsíců se zachováním zaměstnání (Family and Parenting Institute, 2007). V roce 2001 vláda oznámila záměr rozšířit neplacené rodičovské volno na 13 týdnů pro všechny pracující rodiče s dětmi mladšími 5 let (European Foundation, 2006). (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY. 2008, s. 69-75).

Do této skupiny tak patřili i otcové dětí, kteří dříve žádné právo na uvolnění ze zaměstnání za účelem péče o děti neměli. **Zákon o zaměstnanosti (The Employment Act)** z roku 2002 zvýšil zákonnou mateřskou dovolenou z 18 na 26 placených týdnů, bez přihlédnutí k délce zaměstnání a mateřskou dovolenou prodloužil o dalších 26 neplacených týdnů v případě, že zaměstnání trvalo nepřetržitě 26 týdnů. Zákon také představil dva týdny placené otcovské dovolené (paid paternity leave), která byla ve stejné výši jako platba spojená s dovolenou mateřskou. Zákon vešel v platnost v dubnu roku 2003 a umožnil též rodičům dětí mladších šesti let (v případě zdravotně postižených dětí do 18 let), požadovat flexibilní pracovní dobu poté v případě zaměstnání trvajících 26 týdnů (FINCH, rok neuv, s.23). Výše platby spojené s mateřskou dovolenou byla 90% výdělku po prvních 6 týdnů a pro posledních 20 týdnů je vyplácena ve stanovené sazbě, která byla navýšena z dřívějších 75 £ týdně na 100 £ týdně (FINCH, rok neuv, s.23).

Zákon týkající se práce a rodiny (The Work and Families Act) z roku 2006, který naby účinnosti v roce 2007 rozšířil placené období mateřské dovolené (maternity pay) z 26 týdnů na 39 týdnů (devět měsíců) (THE WORK AND FAMILIES ACT, 2006)

Vývoj mateřských a rodičovských dovolených ukazuje na silný vliv tradice, dobrovolnosti a minimálních intervencí. Můžeme tak jen odhadovat, jaké kroky by Velká

Británie učinila nebýt tlaku na přibližování sociálních politik napříč EU. (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY. 2008, s. 69-75).

Současnost

5.1.4 Právní rámec

Asi nejdůležitějším legislativním dokumentem přijatým parlamentem je v rámci veřejné peněžitě podpory určené rodinám zákon z roku 1992 s názvem **Social Security Contributions and Benefit Act**, upravující velké množství dávek, které zároveň rozdělují na příspěvkové, hrazené z národního pojištění, nepříspěvkové a též na příjem testované dávky. Pro účely této práce se jedná zejména o dávky jako Child benefit, Maternity Allowance, Disability living allowance, Income support, Statutory maternity a paternity pay (SOCIAL SECURITY CONTRIBUTIONS AND BENEFIT ACT, 1992).

V dokumentu **Children and Families Act 2014** se ve čtvrté části nachází ustanovení týkající se péče o dítě (childcare), následující 5. část obsahuje ustanovení, o bezplatných obědech ve veřejných školách, v 7. části tohoto zákona se pak řeší ustanovení týkající se nového práva zaměstnance na sdílenou rodičovskou dovolenou a s ní spojenou ze zákona danou odměnou (Shared parental leave and statutory shared parental pay) pro pracující rodiče, které splní podmínky pro její přiznání. Ženy mají stále nárok na mateřskou dovolenou (maternity leave a zákonem stanovenou s ní související platbu (statutory maternity pay) či mateřský příspěvek (maternity allowance) jako doposud. Rodiče s adoptovanými dětmi mohou po splnění stanovených podmínek využívat nový systém již zmíněné sdílené rodičovské dovolené a sní spojené platby (CHILDREN AND FAMILIES ACT, 2014).

The Child Benefit Act (2005) je zákon, který vešel v platnost 10. dubna 2006. Tento zákon pozměňuje Social Security Contributions and Benefits Act (1992), ve znění pozdějších předpisů. Upravuje podmínky nároku pro dítě a okruh osob, jimž je tato dávka určena, a jsou starší 16 let věku. V případě, že osoba dovršila 16 let, bude vyplácen přírůstek na dítě pouze v případech, že tato „mladá osoba“ splnila podmínky pro nárok na tuto dávku (qualifying young person). Podmínky jsou dané příslušnými předpisy (CHILD BENEFIT ACT, 2005).

Tax Credits Act (2002) upravuje Child Tax Credit pro rodiny s dětmi a Working Tax Credit pro pracující domácnosti s nízkým příjmem, včetně těch se zdravotně postiženou osobou. Více bude o tomto zákoně pojednáno níže. Zákon týkající se relativně

nového zaváděného schématu Universal Credit je **Welfare Reform Act (2012)**, který ho zároveň představuje. Dalším zákonem je **The Welfare Reform and Work Act (2016)**. V dokumentu tohoto zákona dochází k redukci maximální výše, kterou je v rámci dávkového systému možno vyčerpat (tzv. benefit cap), zmrazení růstu výše u určitých dávek na 4 zdaňovací období (roky), s počátkem v období 2016/2017. Jedná se o Child Tax Credit, Universal Credit, Working Tax Credit či dávek jako např. income support, housing benefit či jobseeker's allowance. Tato změna se též týká Child Benefit, což lze nalézt v oddíle 11 tohoto zákona (THE WELFARE REFORM AND WORK ACT, 2016).

Employment Rights Act (1996) upravuje otázky mateřské dovolené (maternity leave), adoption leave, shared parental leave a paternity leave, parental leave (EMPLOYMENT RIGHT ACT, 1996). Na Základě zákona týkajícího se oblasti zaměstnanosti (**The Employment Act, 2002**) došlo ke zvýšení zákonné mateřské dovolené na 26 týdnů, Tento zákon také představil dva týdny placené otcovské dovolené (paid paternity leave). Tento zákon byl nahrazen **Employment Act (2008)**. Prozatím nejaktuálnějším zákonem v této oblasti je zákon s názvem **The Work and Families Act** z roku **2006**. Tento zákon prodloužil maximální dobu pro stanovení období, kdy může být vyplácena zákonem stanovená platba související s mateřskou dovolenou a dovolenou z důvodu adopce (statutory maternity and adoption pay) a mateřského příspěvku (maternity allowance) a to na rozmezí od 26 do 52 týdnů. Dále zavádí nový systém, který umožní některým zaměstnancům, zpravidla otcům, nárokovat čerpání dovolené na péči o dítě a s ní spojenou odměnu při splnění určitých podmínek (THE WORK AND FAMILY ACT, 2006).

Obecně platná legislativa v rámci Spojeného království související s rodinou je dále:

Služby pro zdravotně postižené děti jsou poskytovány na základě rozhodnutí městské rady místními samosprávami na základě **the Children Act 1989**. Některé jsou poskytovány zdarma a některé jsou částečně hrazeny uživatelem.

Poskytování školního jídla zdarma, u něhož si podmínky upravují jednotlivé obecní rady, je zákonnou povinností ve všech státem financovaných školách v Anglii dle **Children and Families Act (2014)** 106 - provision of free school lunches, který mění Školský zákon (Education Act z 1996). Nabídka školního obědu zdarma platí pro žáky v prvním a druhém ročníku v rámci primárního vzdělávání (CHILDREN AND FAMILIES ACT, 2014).

Child Trust Act (2004) je zákonem, který upravuje a upravoval pravidla pro Dětský svěřenecký fond (Child Trust Fund), možnost otevření účtu v rámci tohoto schématu skončilo v roce 2011 (CHILD TRUST ACT, 2004). Dětský svěřenecký fond (Child Trust Fund) umožňoval založit spořicí účet pro děti, který nepodléhal zdanění. Tento fond skončil v roce 2011 a byl nahrazen jiným spořicí účet s názvem Junior Individual Savings Accounts (GOV.UK, Child Trust Fund). V oblasti této problematiky následuje **Saving Gateway Accounts Act (2009)**, který byl však záhy zrušen a nahrazen zákonem **Savings Accounts and Health in Pregnancy Grant Act** z roku **2010**, který zastavuje zakládání dalších účtů v rámci dětského svěřeneckého fondu (Child trust Fund), který mohl být založen dle § 2 odst. 1 zákona o dětských svěřeneckých fondech (The Child Trust Funds Act, 2004) na dítě narozené po 31. srpnu 2002 po splnění dalších kritérií a vkládá dodatek "a narozené též před 31. srpna 2011". Tento zákon tak umožňuje jeho nástupci Junior Individual Savings Accounts plné rozvinutí (SAVINGS ACCOUNTS AND HEALTH IN PREGNANCY GRANT ACT, 2010).

V rámci péče o dítě (childcare) se jedná zejména o **Childcare Payments Act (2004)** (CHILDCARE PAYMENTS ACT, 2014).

- Welfare Reform Act (2009) a Welfare Reform Act (2012)
- Employment Act (2002)
- National Insurance Contributions Act (2015)
- Matrimonial Causes Act (1973)
- Children Act (1989)
- Child Support, Pensions and Social Security Act (2000)
- Family Law Act (1996)
- Protection from Harassment Act (1997)

V otázkách svazků, manželství a registrovaného partnerství:

- Civil Partnerships Act (2004)
- Marriage (Same Sex Couples) Act (2013)

K výše uvedeným zákonům existují prováděcí předpisy, některým z nich bude věnována praktická část.

5.1.5 Charakteristika veřejné rodinné politiky a její organizace ve vztahu k peněžitým dávkám

Velká Británie je označována jako představitel neintervenečního modelu rodinné politiky, vzhledem k tomu, jak se vláda zdráhá intervencí v rámci trhu a do života rodiny. Během poválečného období, Británie nepřišla s návrhem na formování jasné a dobře koordinované rodinné politiky. Peněžitá podpora byla štedřejší vůči rodinám v nouzi (family in need), zatímco státní podpora pro pracující rodiče byla relativně málo podporovaná, jak z hlediska opatření o rodičovské dovolené (parental leave), tak veřejného poskytování péče o děti (public childcare provision). Mnoho změn v rámci rodiny lze proto spíše připisovat individuálním volbám už jen proto, že vláda se přikláníla již ke zmiňovanému neintervenečnímu modelu rodinné politiky (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY.Public Policy Research Centre, The Chinese University of Hong Kong, 2008, s. 10-11).

Hlavní strategií v rámci rodinné politiky je boj proti chudobě s důrazem na sociální pomoc (social assistance) a příjmově testované dávky. Veřejná podpora rodiny je tradičně více štedrá směrem k těm nepotřebnějším. Po desetiletí, stát omezoval své intervence do rodinných vztahů pouze na případy zneužívání nebo v případech mimořádné krize vyžadující okamžitou pomoc (Gauthier 1996, 2000). Pokud jde o sladění rodinného a pracovního života, stát se více přiklání k fungování tržního mechanismu, než aby sám vydával právní předpisy. K rodině přátelská zaměstnanecká politika funguje v některých ohledech spíše na dobrovolné dohodě mezi zaměstnavatelem a pracovníky (Dienel and Lohkamp-Himmighofen, 2000). (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY.Public Policy Research Centre, The Chinese University of Hong Kong, 2008, s. 68). S dobou se však Velká Británie postupně mění a ke své rodinné politice zaujímá aktivnější přístup již od poloviny 90. let minulého století, zčásti proto, že starý model rodiny již neposkytoval rovnováhu mezi pracovním trhem, rodinou a státem, z části též díky Evropské unii a jejímu tlaku na jasnější politiku týkající se harmonizace zaměstnání a rodiny. Stále je však tento "proaktivní přístup" omezen hranicemi liberálního režimu zejména díky trhu.(A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY.Public Policy Research Centre, The Chinese University of Hong Kong, 2008, s. 83). Významnější roli v podpoře rodiny hraje příjmově testovaná peněžitá podpora nízkopříjmovým rodinám, zatímco schéma rodičovské dovolené a veřejné služby péče o děti jsou upozaděny (DA ROIT AND SABATINELLI, 2007 In A CROSS-NATIONAL

COMPARISON OD FAMILY POLICY.Public Policy Research Centre, The Chinese University of Hong Kong, 2008, s. 68).

V rámci charakteristiky veřejné rodinné politiky je vhodné zmínit jedno z rozdělení v rámci modelů rodinné politiky, ačkoliv toto téma bylo již probráno v předešlých kapitolách. Jedná se o rozdělení dle Kamermana a Kahna, kteří roku 1978 definovali pojmy "explicitní a implicitní rodinná politika" ve své publikaci s názvem Rodinná politika a rodiny ve 14 zemích. Explicitní rodinnou politikou se rozumí, že země stanovily zákonnou formu institucionální formulace rodinné politiky. Rodina je námětem politických diskuzí a politické cíle jsou ve vztahu k rodině jasně vytyčeny. Implicitní politiky nemají podobnou charakteristiku, avšak mohou mít též velmi rozvinutou politiku, která souvisí s rodinou. Tyto politiky mají cíle, které jsou různě formulovány a nejsou určeny pouze rodinám, jedná se o koncepty s problematikou řešící ženy a děti, gender role, chudobu či zaměstnání. Rozdíl mezi explicitní a implicitní politikou je tedy v existenci či neexistenci politického programu, jehož opatření by cílila na rodinu. Příkladem dávek a služeb orientovaných na rodiny jsou Skandinávské země, kde však cíle rodinných politik nebyly striktně stanoveny (BAHLE, MAUCHER, 1998 In MATĚJKOVÁ, PALONCYOVÁ, 2004, s. 9). Země s explicitní rodinnou politikou jsou například Německo či Belgie, s implicitní politikou je to pak Velká Británie, Dánsko či Itálie (MATĚJKOVÁ, PALONCYOVÁ, 2004, s. 9).

Stejní autoři, Kamerman a Kahn, pak dále shrnují některé ze základních socio - kulturních bodů Britské sociální politiky:

- důraz na individualismus, pracovní etiku, dobrovolnictví a silný soukromý sektor
- příklon raději k příjmově testovaným než universálním dávkám s důrazem zvláště na sociální pomoc jako hlavní politický nástroj cílící na chudé
- silný důraz na primární úlohu rodiny v péči o dítě a důležitost rodinného soukromí
- preferování tradičního modelu rodiny, který stojí na mužském živiteli rodiny a ženě v domácnosti (KAMERMAN AND KAHN, 1997 In A CROSS-NATIONAL COMPARISON OD FAMILY POLICY .Public Policy Research Centre, The Chinese University of Hong Kong, 2008, s. 62-63).

Sociální zabezpečení jako takové, tedy i rodinná politika, je rozvíjeno a pravidla v rámci něj implementována na společné základní struktuře napříč Spojeným královstvím, s žádnými významnými pravomocemi svěřenými jednotlivým administrativním složkám ve

Skotsku, Walesu a Severním Irsku. Formální odpovědnost za řízení rozpočtu a správa dávek náleží Resortu práce a penzí (Department for Work and Pensions - DWP), který funguje v roli ministerstva a jež nahradil předešlý resort zabývající se sociálním zabezpečením (Department of Social Security-DSS) a zaměstnaneckou část tehdejšího resortu zaměstnanosti a vzdělávání (Department for Education and Employment-DfEE) v roce 2001 (MCKAY and ROWLINGSON, 1999 In ALCOCK, 2008, str. 20).

Dle vládního portálu je tento resort (DWP) odpovědný za sociální zabezpečení, důchody a politiku související s výživným u dětí. Jedná se o nejrozsáhlejší odbor v rámci veřejných služeb, který spravuje státní penze a řadu dávek poskytovaných osobám v produktivním věku, v souvislosti se zdravotním postižením a nemocí u více než 22 milionů žadatelů a klientů. Služby jsou poskytovány prostřednictvím agentur jako je Jobcentre Plus, agentury penzijních služeb (Pension service), agentury týkající se výživy dítěte (the Child Maintenance service) a dalších partnerských organizací (DEPARTMENT FOR WORK AND PENSIONS, About us).

V rámci dávkové problematiky však resort nemá již více přímou kontrolu nad doručováním dávek žadatelům, což je výsledek organizačních změn, které následovaly po *The Next Steps* iniciativách v pozdních 80. letech a na počátku 90. let minulého století. Cílem těchto změn bylo umístit administrativu některých veřejných služeb do rukou nezávislých agentur, někdy též označovaných jako quasi-autonomní nevládní organizace. Jedná se o poloveřejný administrativní orgán s postavením mimo veřejné služby, který však získává finanční podporu od vlády. V případě sociálního zabezpečení byla v minulosti klíčovou agenturou Benefits agency, zprvu též největší z těchto orgánů. Tato agentura byla nahrazena v roce 2002 již zmíněnou pracovní agenturou Jobcentre Plus, poskytující dávky a služby v oblasti zaměstnanosti a dále agenturou penzijních služeb (Pension Service) (ALCOCK, 2008, str. 20)

V rámci agentury Jobcentre Plus a relevantních dávek pro téma diplomové práce se jedná o vyplácení a žádosti týkající se mateřského příspěvku (Maternity Allowance), na nějž je nárok založen na příspěvcích do národního pojištění a Universal Credit (GOV.UK, Contact Jobcentre Plus).

V knize *Social policy in Britain* se lze dále dočíst o dřívější agentuře na podporu dětí Child Support Agency, která byla zřízena za účelem správy ve věci plateb výživného na děti. Tato agentura se ukázala jako neefektivní a byla nahrazena roku 2008 novou a více nezávislou komisí (Child Maintenance and Enforcement commission), jež nespádala pod

správu DWP (ALCOCK, 2008, str. 20). Fungování této komise bylo již ukončeno a její funkce přešly opět pod DWP, kde oficiálně funguje pro klienty jako agentura s názvem Child support agency. Tato agentura bude v provozu do roku 2017 a její současné případy převezme, již na její rovině existující, odbor služeb týkajících se výživného (Child Maintenance service) (GOV.UK, Child Support Agency (CSA) arrangements are ending).

Jak dodávají autoři, zmíněné agentury (Jobcentre Plus) zaměstnávají státní úředníky, pracující dle pracovních postupů a předpisů stanovenými Parlamentem. Vzhledem k velkému roztržštění systému probíhá úsilí agentur o zjednodušení systému tak, aby klient mohl žádat o veškeré dávky a výhody prostřednictvím jedné základny (ALCOCK, 2008, str. 20).

V rámci zaměření této práce je potřebné též zmínit i orgány místní správy, které poskytují finanční prostředky z veřejných rozpočtů za účelem poskytnutí bezplatného školního jídla pro děti či prostřednictvím dotací zpřístupnění lokálních služeb (HOWARTH, 2005 In ALCOCK, 2008, s. 21).

Jak dodává Koldinská (In MATOUŠEK, KOLDINSKÁ, PRŮŠA, 2011, s. 56) v knize Sociální služby. Sociální péče o staré osoby a o děti, včetně sociálních služeb, přísluší místním veřejným samosprávám a je financována ze státního rozpočtu. Místní orgány poskytují domácí péči, zvláštní pomůcky či denní stacionáře. V rámci již výše uvedeného systému quasi - markets, jsou poskytovány sociální služby i nestátními organizacemi. Ty získaly díky změnám významnější roli, naopak stát ve svém postavení oslabil. Jak dále dodává autorka, z dlouhodobé časové perspektivy příklad Velké Británie ukazuje, že stát by měl v rámci sociálních služeb hrát minimálně roli garanta, tedy nejen že bude dohlížet na kvalitu poskytovaných sociálních služeb a též na jejich ekonomickou stránku, hospodaření s veřejnými prostředky, ale měl by také zajistit dostupnost potřebných sociálních služeb, které žádný nestátní poskytovatel z důvodu malé lukrativnosti nenabídne. Není možné, aby došlo k situaci, kdy se stát zcela zbaví odpovědnosti vůči občanům, kteří sociální služby potřebují.

Při definování okruhu osob s nárokem na nepojistné dávky (mimo občany) není možné vycházet pouze z jednoho zákona, jako tomu je v případě České republiky a je tedy nutné vycházet z obecnějších podmínek a jednotlivých legislativních dokumentů. Nárok na jednotlivé dávky vyplácené z veřejných fondů se odvíjí od pobytového statusu (residence permit) a jeho podmínkách (GOV.UK, Public funds). **Dávky náleží zejména** občanům Velké Británie a Severního Irska.

V případě, že se jedná o občana ze zemí **EEA** (EHP), který chce žádat na příjem testované dávky, je nutné splňovat určité podmínky pro „obvyklé bydliště“ (habitual residence test) a to u některých dávek. Tímto testem se prokazuje, zda má osoba právo pobývat v UK (známé jako "right to reside") a zda má úmysl se usadit ve Spojeném království, Isle of Man, Normandské ostrovy či v Irsku (dále jako "Common Travel Area") v současnosti a žít zde (chápáno jako obvyklé bydliště "habitual residence"). Cílem je zabránit osobám, které vstupují na území Spojeného království, aby ihned požádali o sociální dávky (CITIZENSADVICE, What is the habitual residence test).

Dávky, které se testování podléhají jsou Income Support, Jobseeker's Allowance, Employment and Support Allowance (HABITUAL RESIDENCE & RIGHT TO RESIDE –IS/JSA/SPC/ESA). Dále se jedná o Universal Credit a Housing Benefit.

I přes splnění zkoušky (habitual residence test-HRT), je nutné splnit běžné podmínky pro přiznání dávky, o kterou tato osoba žádá. Část týkající se práva pobytu (right to reside) v rámci HRT byla představena v květnu 2004. V případě, že se jedná o občana jedné ze zemí EEA, který měl nárok na příspěvek na bydlení (Housing Benefit), na podporu příjmů (Income Support), podporu v nezaměstnanosti (income-based Jobseeker's allowance) či dávku poskytovanou osobám v důchodovém věku či jejich partnerům (Pension Credit), není potřeba splňovat tento požadavek v případě, že tento nárok nebyl nijak přerušen. Není však vyloučené, že bude nutné prokázat své "obvyklé bydliště" v rámci Common Travel Area (CITIZENSADVICE, What is the habitual residence test).

Pokud se jedná o pracovníky či OSVČ, test není vyžadován, nicméně, je nutné prokázat řádné zaměstnání na plný či částečný úvazek, či prokázat že se jedná o OSVČ. S tím je spojena podmínka určité hranice příjmů v předcházejících třech měsících, která je rovna spodní hranici stanovené pro placení příspěvků na národní pojištění (National Insurance). V případě, že osoby této hranice dosáhly, budou automaticky považovány za OSVČ či zaměstnance. Jestliže této příjmové hranice nedosáhli, budou posuzovány jednotlivé okolnosti případu jako například pracovní doba či výdělek (CITIZENSADVICE, EEA nationals-claiming benefits while in work or self-employed).

V rámci skupiny příspěvků s názvem Tax Credits, je překvapivě dle zákona týkajícího se této problematiky z roku 2002 (the Tax Credits Act), dále jen TCA, stanoveno jen velmi málo požadavků kdo může a kdo nemůže o tyto výhody požádat. Žadatelé musí být ve věku alespoň 16 let a musí se nacházet ve Spojeném království (UK). V případě partnerů musí žádat oba partneři. Žadatelé mohou být v polygamním vztahu

(REVENUEBENEFITS, Tax Credits: Who can claim?).

Zákon uvádí v Section 3 (3) Tax Credit Act 2002, že tyto příspěvky mohou požadovat:

- a) společně oba partneři, kteří dovršili 16 let věku a jsou ve Spojeném království nebo
- b) osobou, které je alespoň 16 let věku a je ve Spojeném království a nemůže žádat dle odstavce (a)

Tento zákon podává vysvětlení, dle Section 3(5) (A-D) co je považováno za pár: jedná se o manžele (muže a ženu), žijící oddělené na základě soudního příkazu (court order) žijící odděleně na základě skutečností, které se předpokládají být trvalé, partneři spolu žijící bez sňatku, osoby v registrovaném partnerství, osoby stejného pohlaví spolu žijící bez registrovaného partnerství (REVENUEBENEFITS, Tax Credits: Understanding couples).

Podmínka ("being in the UK") znamená, že Tax Credits může být žádán jen osobami nacházejícími se ve Spojeném království. Pokud se osoba přestane nacházet na území Spojeného království, končí jejich nárok na Working Tax Credit a Child Tax Credit v bodě dle TCA (2002) v Section 3 (4) pokud neplatí některá z níže uvedených výjimek. Základním pravidlem znamenající „být ve Spojeném království“, je pobývání na území UK jako obyvatel během celé doby pobírání těchto dávek. Navíc od 1 května 2004 pro Child Tax Credit musí být též právo na pobyt a pro žádosti uskutečněné po 1. Červnu 2014 je nutné žít ve Spojeném království po dobu tří měsíců předcházející době této žádosti. Pravidlo tří měsíců pro Child Tax Credit bylo představeno prostřednictvím nařízení týkajícího se též přídatku na dítě s názvem The Child Benefit (General) and the Tax Credits (Residence) (Amendment) Regulations 2014 (SI.No. 2014/1511) dodatek k předpisu se nevztahuje na žádosti učiněné před tímto datem. "Být" ve Spojeném království znamená, že žadatel musí žít na území po dobu po sobě jdoucích 3 měsíců v období bezprostředně před žádostí. Výjimky, kdy podmínka tří měsíčního pobytu neplatí je, pokud se jedná o státního příslušníka Chorvatska s právem pobytu ve Spojeném království či osobu se statutem uprchlíka, rezidenta Spojeného království, který byl dočasně nepřítomen v Británii na dobu nepřesahující 8 nebo 12 týdnů. V době představení Tax Credits, tedy v dubnu 2003 neexistovalo právo pobytu v rámci definovaných podmínek u Working Tax Credit(WTC) nebo Child Tax Credit (CTC). Nicméně od 1. května 2004 osoba musí mít uděleno právo pobytu pro účely CTC. WTC žadatelé, kteří jsou státním příslušníkem EEA zemí, a kteří nepožívají zaměstnaneckých práv spadající

pod právo EU, nebudou považováni za skupinu s obvyklým bydlištěm v UK pokud nebudou mít právo k pobytu. Stejně jako u „obvyklého/běžného bydliště“ (ordinary residence), není „právo k pobytu“ v legislativě. HMRC manuál TCTM02024 pomáhá stanovit seznam skupin, které HMRC chápe jako skupiny s právem pobývat na území UK za účelem tax credit (REVENUEBENEFITS, Tax Credits: Who can Claim?).

Pojištění a daň z příjmu (National Insurance a Income Tax) jsou povinné platby pro všechny zaměstnance a OSVČ starší 16 let, jestliže jejich příjem dosáhne určité výše. Odvod je zajištěn zaměstnavatelem , kteří jí obvykle strhávají z platu. NI number je pak číslo, které se používá pro evidenci veškerých příspěvků do fondu státního pojištění. Platba odvodů (NI contributions) je nezbytnou podmínkou pro nárok na dávky, státní příspěvky či starobní důchod. Výše odvodů se odvíjí dle příjmu (PORTÁL MPSV, Velká Británie, životní a pracovní podmínky).

Ačkoliv Velká Británie nemá přímou rodinnou politiku určenou rodinám s dětmi a jedná se o koncepty s problematikou řešící ženy a děti, gender role, chudobu apod. (BAHLE, MAUCHER, 1998 In MATĚJKOVÁ, PALONCYOVÁ, 2004, s. 9), nelze cílovou skupinu jednoduše stanovit. V rámci zachování stejného obsahu u všech tří kapitol pojednávajících o rodinných politikách v různých zemích je však vhodné doplnit tuto kapitolu o představu rodiny ve Velké Británii. Vzhledem k obtížnosti nalezení této definice v jednotlivých, výše uvedených, legislativních dokumentech, bude definována představa rodiny dle Office for National Statistics, agentury zabývající se nezávislými státními statistikami. Po prostudování příslušných dokumentů se jako vhodná definice jeví ta, která se objevuje ve statistickém bulletinu z roku 2015 s názvem Families and Households:2015. Tento bulletin představuje roční statistiky pro roky 1996 až 2015 týkající se počtu rodin dle typu rodiny či počtu dětí dle typu rodiny. Typy rodin jsou myšleny jako ty s uzavřeným sňatkem, registrovaným partnerstvím, nesezdané páry nebo neúplné rodiny. Rodinou jsou pak myšleny osoby ve svazku manželském, registrovaní partneři či nesezdané dvojice s dětmi, neúplné rodiny s alespoň jedním dítětem, které žijí na stejné adrese. Může se jednat o rodiny se závislými dětmi (OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS, Families and Households: 2015).

Podstatnou skutečností pro potřeby této práce je dávkový limit tzv. " benefit cap", maximální celková částka, kterou je možno získat z určitých dávek zohledňující všechny osoby v domácnosti (osoba, její partner a každé dítě s nimi žijící) ve věku 16- 64 let. Pro účely této práce se jedná zejména o:

- Přídavek na dítě (Child Benefit)
- Child Tax Credit
- Mateřský příspěvek (Maternity Allowance)
- Universal Credit (pokud osoba není schopna práce)
- Income Support
- Employment and Support Allowance (GOV.UK, Benefit cap, Benefits included in the cap).

Současná výše je stanovena na §500 týdně (§26000 ročně) v případě, že se jedná o pár, bez ohledu na to, zda děti žijí ve stejné domácnosti. Stejná částka je určena i jednotlivci a s ním žijícím dítětem. Částka §300 (§18200) je pak maximální výše vyplacena bezdětnému jednotlivci či jednotlivci, který děti má, ale nesdílí s nimi společnou domácnost (GOV.UK, Benefit cap, Benefit caps amounts)

5.2 Peněžitě dávky určené pro rodiny s dětmi ve Velké Británii

Na základě výše uvedených informací a dle použitých zdrojů lze finanční podporu směřující na děti rozdělit následovně:

- dávky vycházející z příspěvků do národního pojištění (National Insurance). Jedná se o schéma rodičovských (mateřských) dovolených a s tím spojená finanční podpora (Maternity pay and leave, Shared Parental Leave and Pay, Paternity pay and leave) a mateřský příspěvek (Maternity Allowance). Těmto dávkám bude věnována pozornost vzhledem k nutnosti porovnání, a to zejména s Finskem.
- Mateřský grant (Sure Start Maternity Grant)
- Přídavek na dítě (Child benefit)
- Tax credits (Child Tax Credit a Working Tax Credit) a Universal credit

Ačkoliv se dostupná literatura v rámci podpory rodiny, zmiňuje pouze o výše uvedených dávkách, na portálu veřejné správy jsou zmíněny i následující kategorie:

- Finanční pomoc v případě péče o zdravotně znevýhodněné dítě (Disabled Facilities Grant, Disability Living Allowance)
- Finanční pomoc pro studenty s dětmi. Tato část je tvořena grantem na péči o dítě (Childcare Grant), příspěvek pro studující rodiče (Parents' Learning Allowance)
- Spořicí účty pro děti (ISA , Child Trust Fund). Jak již bylo řečeno v této kapitole, jedná se o spořicí účty, proto jim dále nebude věnována pozornost
- Další podpora: tato skupina obsahuje (Healthy Start, Widowed Parent's Allowance) (GOV.UK, Financial help if you have children). Pozůstalostní rodičovský příspěvek (**Widowed Parent's Allowance**) je příspěvek pro osobu, jež nedovršila věku rozhodného pro přiznání starobního důchodu (State pension) s alespoň jedním nezaopatřeným dítětem (GOV.UK, Widowed Parent's Allowance, Overview). Částka, jež osoba získá, je závislá na výši uhrazených příspěvků na národní pojištění zesnulého manžela, manželky či osoby v registrovaném partnerství. Maximální výše je £112, 5 týdně (GOV.UK, Widowed Parent's Allowance; What you'll get). Vzhledem k podmínce placení pojistného tato dávka nebude dále rozvedena.
- **Healthy Start** je pomoc s náklady na základní potraviny pro těhotné ženy nebo pro rodiče (matky) s dětmi do 4 let věku. V případě, že osoba splní podmínky pro její získání, budou jí zaslány poukázky, které lze použít ve více jak 30000 obchodech v rámci Spojeného království. Kupony lze vyměnit za vitamínové doplňky určené pro těhotné a kojící ženy či děti od 6 měsíců do 5 let věku (GOV.UK, Healthy start, Overview). Základní potraviny představují mléko, čerstvou zeleninu a ovoce, základní mražené ovoce a zeleninu a stravu pro kojence (GOV.UK, Healthy start, What you'll get). Jedná se o poskytnutí dávky v nepeněžitě formě, ve formě poukázky, z tohoto důvodu se jí v této práci nebudu dále zabývat.

Rozborem jednotlivých dávek se budu zabývat v praktické části práce, nyní pouze zmíním informace, které považuji za podstatné. Jak již bylo zmíněno, primárním legislativním dokumentem je zákon z roku 1992 s názvem **Social Security Contributions and Benefit Act** upravující velké množství dávek, které zároveň rozděluje na příspěvkové, hrazené z fondu národního pojištění(National Insurance Fund), nepříspěvkové a též na příjem testované dávky. Pro účely této práce se jedná zejména o dávky jako Child benefit, Maternity Allowance, Disability living allowance, a Statutory maternity a paternity pay,

Statutory adoption pay. Dle Části II par. 20 tohoto zákona, lze za příspěvkovou dávku pro potřeby této práce označit mateřský příspěvek (maternity allowance), která je též označena za dávku krátkodobou („short-term benefit“). Dávka, která nevychází z příspěvků je dle části III (Part III. § 63) pro účely této práce disability living allowance. Příjmově testovanými dávkami lze pak na základě tohoto zákona (Patr IV., 123) označit Tax credits (SOCIAL SECURITY CONTRIBUTIONS AND BENEFIT ACT, 1992).

Dávkou též vycházející z příspěvků do fondu národního pojištění (National Insurance Fund) je pak statutory maternity pay.

Dávkami hrazenými z veřejných fondů jsou pro účely této práce zejména child tax credit, universal credit, working tax credit, child benefit, housing benefit a disability living allowance. Dále se jedná například o income-based jobseeker's allowance, income support, a social fund payment, state pension credit, attendance allowance, personal independence payment, carer's allowance, attendance allowance či severe disablement allowance. . Jak již bylo řečeno, nárok na jednotlivé dávky vyplácené z veřejných fondů se odvíjí od pobytového statusu (residence permit) a jeho podmínkách (GOV.UK, Public funds)

6 Praktická část práce

V této části práce se budu zabývat přímou finanční podporou určenou rodinám a tedy i porovnání jednotlivých modelů v rámci vybraných zemí. Při výběru porovnávaných peněžitých dávek mimo Českou republiku jsem vycházela z dostupných rozdělení jiných autorů (případ Velké Británie), internetových stránek provozovaných veřejnou správou (Gov.uk, Kela.fi) či přímo z legislativních dokumentů. Do komparace jsou zahrnuty dávky poskytované veřejně, na celonárodní úrovni a se stejnými pravidly, což se týká zejména Velké Británie. Komparace zahrnuje peněžitě dávky v aktuální výši a nezahrnuje legislativu ani dávky určené pro Severní Irsko.

V rámci Spojeného království je pak nutno zmínit pro úplnost čtyři skutečnosti. Zaprvé, v rámci zkoumané problematiky jsem našla příspěvky poskytované místními úřady, které si však stanovují vlastní podmínky pro jejich přiznání. Jedná se o příspěvky na školní uniformy, dopravu či školní stravování, jež je možno získat i zdarma, za stanovených podmínek. Tyto příspěvky nejsou zahrnuty do praktické části práce. Zadruhé, systém Velké Británie je nepřehledný, často není aktuální znění zákonů dostupné a změny je nutno dohledávat přímo v prováděcích předpisech. Názvy těchto předpisů i oblast, kterou upravují, se však často prolíná s jinými dávkami a je nezbytné je dohledávat z různých zdrojů. Z tohoto důvodu jsou potřebné informace u některých dávek doplněny údaji z portálu veřejné správy.

Zatřetí, jak již bylo v teoretické části práce zmíněno, Universal Credit je na příjem testovaná dávka pro osoby s nízkým příjmem plynoucím ze zaměstnání či osoby nezaměstnané. Universal Credit nahradí několik dávek, konkrétně Child tax Credit, Working Tax Credit, Income Support, Income - related employment and support allowance, Jobseeker's Allowance a Housing Benefit. Jako podmínka nároku na dávky není u žadatelů vyžadováno hrazení příspěvků do národního pojištění (REVENUEBENEFITS, Universal Credit: Guidance). Vzhledem k tomu, že v současnosti probíhá po celém Spojeném království její zavádění a to v různých formách, nebudu se jí v této práci více věnovat.

Za čtvrté, finanční pomoc ve **Velké Británii** určena rodinám se zdravotně postiženým dítětem sestává z Disability Allowance for Children a z Disabled Facilities Grant. Jak již bylo řečeno, v této práci se zabývám dávkami, které jsou poskytovány ve všech třech vymezených částech, tedy ve Walesu, Anglii a Skotsku. Grant na bazbariérové vybavení (Disabled Facilities Grant) je poskytován pouze v Anglii a Walesu, proto nebude

zahrnut do porovnávaných peněžitých dávek. Tento grant není určen výhradně rodinám s dětmi, nýbrž i jednotlivci. Jedná se o opravy v obydlí osoby jako například rozšíření dveří a nainstalování ramp, schodišťový výtah, přestavba koupelny, přizpůsobení vytápění a přizpůsobení ovládání světel potřebám osoby. (GOV.UK, Disabled Facilities Grants). Další dávka, která není do komparace zahrnuta je příspěvek pro studující rodiče (Parent's Learning Allowance). Tato dávka je určena studentům denního studia (na plný úvazek) a s nezaopatřenými dětmi a slouží jako pomoc při financování s výdaji na studium (The Education (Student Support) Regulations, 2011). Přiznaná částka se pohybuje v rozmezí £50 až £1573. Vyměřená částka pomáhá financovat například knihy, studijní materiál a cestovné. Tento příspěvek je nevratný a nemá vliv na další pobírané dávky či tax credit. (GOV.UK, Parent's Learning Allowance, Overview).

V této kapitole bude nejprve provedena komparace jednotlivých dávek s rozdělení na dávky poskytované v rámci mateřství a rodičovství a dávky spojené s výchovou dítěte. Následně budou popsány a porovnány jednotlivé modely a poskytnuty statistiky pro doplnění celé práce.

6.1 Komparace poskytovaných dávek peněžitých dávek v rámci České republiky, Finska a Velké Británie

6.1.1 Finanční podpora v mateřství a rodičovství

Jak již bylo zmíněno, žena ve vysokém stupni těhotenství a v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě potřebuje pracovní volno, tedy mateřskou dovolenou. Mateřská dovolená má dva významy, je to omluvená a tolerovaná absence, jedná se o ochranu pracovně-právní. Je to však i důvod, aby ženě bylo přiznáno hmotné zabezpečení v podobě dávky v době, kdy není schopna z důvodu těhotenství a mateřství pracovat a jde o ochranu sociálního zabezpečení (TOMEŠ, 2010, s. 242-243). Dávky v mateřství jsou určené na zdraví a sociální potřeby ženy, nikoliv dítěte. Tyto dávky se ve většině evropských zemí poskytují v rámci soustav nemocenského pojištění, z čehož pocházejí (TOMEŠ, 2010, s. 242-243). Pojistné by měli platit zaměstnavatelé a zaměstnanci stejným dílem (Tomeš, 2011, s. 147).

Dle Koldinské (2013, s. 81) s sebou mateřství a rodičovství nepřináší pouze úbytek příjmu způsobený péčí o dítě a tedy nemožnost vykonávat svou výdělečnou činnost.

Příchod dítěte do rodiny znamená zvýšené životní náklady pro celou rodinu. Je nutné dítěti nakoupit oblečení, výbavu a zajistit mu výživu. Stát má zájem na krytí těchto nákladů participovat, aby tak motivoval své občany k rodičovství a zároveň chránil narozené děti před životem v nepříznivé sociální události. Jak autorka dále dodává, těhotná zaměstnankyně může ve vysokém stupni těhotenství nastoupit na tzv. Mateřskou dovolenou, ta je však pouze obdobím „*kdy má zaměstnankyně zákonný nárok na pracovní volno, z mateřské dovolené jako takové neplynou žádné další nároky*“. Jedná se o ochranu v práci. Peněžitá pomoc v mateřství a níže uvedený vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je pak ochranou příjmu. Dávky pak mají dorovnat ušlý výdělek, který měl pojištěnec (KOLDINSKÁ, 2013, s. 8-9). Mateřské a rodičovské dovolené jsou upraveny dle zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (ZÁKON Č. 262/2006 Sb.).

6.1.1.1 Finanční podpora v období mateřství a její obdoby

Jak tvrdí Matějková a Paloncyová (2004, s. 30), v současné době existují dva druhy koncepcí finanční podpory v mateřství a to nemocenská a rodičovsko - nemocenská, kdy příspěvek existuje i pro otce místo matky, společně s matkou či souvisí s přechodem na pobírání rodičovského příspěvku.

Tato podpora je v **České republice** řešena zákonem č. 187/2006 Sb, o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který zabezpečuje ochranu v době těhotenství a mateřství. Z nemocenského pojištění jsou hrazeny dávky jako peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství, mateřství a ošetřovné. Jedná se o dávky, které vychází ze sociálního pojištění, do něhož přispívají jak zaměstnavatelé, tak zaměstnanci. Tyto dávky nespádají do zadaného tématu práce, avšak vzhledem k povaze práce (komparativní studie), budou některé z nich i přesto podrobněji popsány.

V rámci nepříspevkového systému je v tomto období poskytována finanční podpora dle základního právního nástroje státní politiky na podporu rodiny, zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a to prostřednictvím rodičovského příspěvku. Rodičovský příspěvek nahrazuje peněžitou pomoc v mateřství a to v případě, že ani jeden z rodičů, popř. osob pečujících o dítě, nepracoval za mzdu. O rodičovském příspěvku bude více pojednáno dále. Pokud má osoba nárok na peněžitou pomoc

v mateřství, po jejím skončení přechází na rodičovský příspěvek a s tím související dovolenou.

Ačkoliv pro účely této práce je základním legislativním dokumentem zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a z něj vycházející peněžitá dávka, bude pro účely této kapitoly, jak již bylo zmíněno, pojednáno i o některých dávkách dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má dle § 32 výše uvedeného zákona pojištěnka či pojištěnec, matka, otec, manžel rodičky, pojištěnec nahrazující péči rodičů či pojištěnec pečující o dítě v případě úmrtí matky.

Dle § 32 odst. 2 má pojištěnec nárok na peněžitou pomoc v mateřství v případě, že byl účasten na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před dnem, kdy nastoupil na peněžitou pomoc v mateřství. Pokud osoba uplatňuje nárok na peněžitou pomoc v mateřství z více pojištění, musí být podmínka účasti na pojištění splněna u každého z pojištění. Pokud není podmínka účasti na pojištění ve více pojištění splněna, tak dle § 32 odst. 5 budou započteny doby účasti na pojištění v období dvou let před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství jen u toho z pojištění, kde je nejvyšší denní vyměřovací základ. V případě OSVČ musí být pojištění dle § 32 odst. 3 alespoň 180 dní v období jednoho roku před plánovaným porodem. Žena zaplatí pojistné na nemocenské pojištění za dobu, pro kterou je nárok na peněžitou pomoc v mateřství uplatňován, nejdéle však do tří měsíců ode dne, kdy se má dávka poskytovat. Peněžitá pomoc v mateřství začíná dle § 34 dnem, který pojištěnka stanoví v časovém rozmezí od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před dnem, který byl stanoven jako den porodu. Pokud tento den a v tomto období není pojištěnkou dán, nástup na tuto dávku je počátkem šestého týdne před očekávaným dnem porodu, v případě, že k porodu došlo před počátkem podpůrní doby výše uvedené. Délka podpůrní doby je dle § 33 28 týdnů u pojištěnky, která dítě porodila, či 37 týdnů u pojištěnky v případě porodu dvou a více dětí, pokud po uplynutí 28 týdnů z této doby platí, že pojištěnka pečuje alespoň o dvě z těchto dětí. U pojištěnce, který převzal dítě do péče, manžel rodičky či otec dítěte je to 22 týdnů a 31 týdnů v případě péče o dvě nebo více dětí zároveň, kdy po uplynutí 22 týdnů musí platit, že pojištěnec dále pečuje minimálně o dvě z těchto dětí. Dle § 34 je konec podpůrní doby určen dosažením jednoho roku dítěte. Dle § 32 odst. 6 se jedná též o dítě, které ke dni převzetí do péče bylo mladší 7 let věku, nejdéle však dítě ve věku 7 let a 31 týdnů u pojištěnce, který dítě převzal do péče dle rozhodnutí příslušného orgánu, či pečuje o dítě,

jemuž matka zemřela (dle odst. 1 písm. b a c). V případě, že v době, kdy pojištěnec pobírá peněžitou pomoc v mateřství vznikne nárok na další peněžitou pomoc v mateřství ze stejného pojištění, není vyplácena další peněžitá pomoc v mateřství po dobu, kdy trvá nárok na první peněžitou pomoc v mateřství. Podpůrní doba u výše zmíněné druhé stejné dávky se stanoví ode dne nástupu na tuto peněžitou pomoc v mateřství (§ 34). Výše této pomoci činí 70% z denního vyměřovacího základu, přesné stanovení poskytuje § 18-21 Zákona č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění (ZÁKON Č. 187/2006 SB.)

V rámci **Velké Británie** jsou dávkami vycházejícími z příspěvků do fondu národního pojištění (National Insurance Fund) zákonná mateřská platba (statutory maternity pay) a mateřský příspěvek (maternity allowance). Nárok na mateřský příspěvek (maternity allowance) a zákonnou mateřskou platbu (statutory maternity pay) je podmíněn potřebnou dobou pojištění. Zákonná mateřská platba (Statutory maternity pay) je určena pro zaměstnance. Potřebná doba pojištění u mateřského příspěvku (maternity allowance) je pak plněna přímo matkou (OSVČ či zaměstnankyně) nebo jejím partnerem. Z nepříspevkového systému vychází Child Tax Credit a Working Tax Credit, který je určen pro zaměstnance či OSVČ. Oba tyto příspěvky lze vyplácet i na starší děti (16 let věku či do 20 let věku dítěte při přípravě na budoucí povolání).

Ačkoliv následující dvě dávky nejsou dle literatury, ani dle portálu veřejné správy zařazeny do rodinné politiky či do skupiny dávek zaměřených na rodinu, jedná se o finanční pomoc pro nezaměstnané rodičky, které sami a ani jejich partneři nezískali potřebnou dobu pojištění. Dávky, které jsou v jejich případě možností, se nazývají Employment and Support Allowance (ESA) a Income Support. Employment and Support Allowance (ESA) je upraven v rámci Welfare Reform Act (2007 - 2012) a dle předpisů (regulations), nejaktuálněji dle The Social Security (Jobseeker's Allowance, Employment and Support Allowance and Universal Credit) (Amendment) Regulations 678/2016. Dávka Employment and Support Allowance existuje ve dvou typech. První typ je založen na příspěvcích sociálního pojištění (National Insurance contributions), tedy s výdělkem a druhý souvisí s nedostatečnými příjmy. Výše příspěvku pak závisí na věku žadatele. V případě, že osoba je mladší 25 let, je vyplácena maximální částka £ 57,90 týdně, v případě věku nad 25 let je výše příspěvku £ 73,10 za týden. V případě splnění podmínek nároku na tento příspěvek je pak nad rámec základní výše vyplácena další částka. Tato částka je stanovena dle zařazení osoby do jedné ze dvou skupin, kdy první skupina je

zaměřena na nezaměstnané osoby, druhá skupina je skupinou podpůrnou (zdravotně znevýhodněné osoby). Celková výše příspěvku závisí na konkrétní situaci osoby (GOV. UK, Employment and Support Allowance, What you'll get).

Dávka Income Support byla upravena nejprve dle Part VII 123-127 Social Security Contributions and Benefit Act (1992). Dle Part VII 124 osoba musí být starší 16 let s rodičovskou zodpovědností. Dle Part VII 126 může o dávku požádat též těhotná žena. Tento zákon je následně pozměněn dle Welfare Reform Act (2009) a (2012), výše uvedená podmínka však zůstává.

Jedná se o příjmově testovanou dávku osob společně sdílejících domácnost. O Income Support je možné požádat, pokud trvá těhotenství 29 týdnů, v případě neschopnosti vykonávat zaměstnání z důvodů souvisejících s těhotenstvím, je možné zažádat dříve. Tato dávka též náleží rodiči samoživiteli s dítětem mladším 5 let věku. Další podmínkou je žádný, nebo nízký příjem žadatele a úspory nepřevyšující £16000. V případě, že se jedná o studujícího rodiče, musí být též splněna podmínka denního studia a věk mezi 16 a 20 lety. Dávka není poskytována studentům vysokých škol. (GOV. UK, Income Support, Eligibility). Dávka je složena ze dvou částí, základní sazby – osobního příspěvku (personal allowance) a sazby zvýšené (premiums). První zmíněná sazba zohledňuje, zda se jedná o rodiče samoživitele, páry či jednotlivce. Zvýšená sazba zohledňuje skutečnosti jako zdravotní znevýhodnění. Minimální výše základní sazby pro jednotlivce je £57,90 týdně. Rodiče mohou žádat současně o Child Tax Credit (GOV.UK, Income Support, What you'll get).

Mateřský příspěvek (Maternity Allowance) je svou charakteristikou (potřebná doba pojištění a doba vyplácení) podobný peněžitě pomoci v mateřství. Tato dávka je však určena zejména pro OSVČ a osoby, které nesplnily podmínky pro vyplácení Zákonné mateřské platby (Statutory Maternity Pay). Jedná se tedy o další možnost, která je nabízena zaměstnancům a nejedná se podporu rodin veřejně peněžitými dávkami. Dávku je však opět nutno zmínit vzhledem k finským dávkám poskytovaným v době mateřství a těhotenství rodinám.

Mateřský příspěvek je možné pobírat po dobu 39 týdnů u OSVČ a zaměstnance, u manžela či registrovaného partnera OSVČ je tomu 14 týdnů.(GOV.UK, Maternity Allowance, Eligibility).

Výše dávky vyplácené po 14 týdnů je £ 27 (GOV.UK, Maternity Allowance, What you'll get). U zaměstnance a OSVČ Social Contributions and Benefits Act (1992), par. 35

A odst. 1(a) stanoví, že vyplácená částka Maternity Allowance vychází z 90% průměrných týdenních příjmů či z týdenní sazby (odst. b), dle toho co je nižší. Sazba je pak stanovena dle The Welfare Benefits Up-Rating Order (30/2015), na £ 139.58 (THE WELFARE BENEFITS UP-RATING ORDER, 2015) Dle Social Security Contributions and Benefits Act (1992), část II, 35 (1 a) - d)) vyplácení začíná 11 týdnů před narozením dítěte. Žena musí být zaměstnancem či OSVČ, a to alespoň po dobu 26 týdnů v období 66 týdnů bezprostředně předcházejících před týdnem počínající šestinedělí. V případě nároku na zákonnou platbu související s mateřskou dovolenou (statutory maternity pay) na tuto dávku ve stejném týdnu nemá žena nárok. Průměrný týdenní výdělek ve smyslu Section 35A), není nižší než stanovená hranice mateřského příspěvek (maternity allowance threshold) ve zdaňovacím období (roce), ve kterém začíná výše uvedené období 66 týdnů. Dle části II, 35 6A je pak stanovena hranice pro mateřský příspěvek (maternity allowance threshold) ve vztahu ke zdaňovacímu období (roku) £30 (pokud nebude v jiném období stanoveno jinak). Dle Social Security Contributions and Benefits Act (1992), část II 35 A (5) (c) žena jako OSVČ získá 90%, které jsou rovné týdenní sazbě výše uvedené, pokud přispívala do systému sociálního pojištění (Class 2 contribution) či ve stanovené sazbě, pokud nedosáhla stanovené hranice výdělků za zdaňovací období a pojistné tak nezaplatila. Dle 35B má na mateřský příspěvek nárok též manželka nebo registrovaný partner (civil partner) OSVČ, kdy platba pojištění (alespoň 26 týdnů v 66 týdnech předcházejících porodu dítěte) a výdělečná činnost je splněna prostřednictvím OSVČ. Vše ostatní zůstává jako o výše uvedených osob. Mateřský příspěvek lze v tomto případě pobírat po dobu 14 týdnů (SOCIAL SECURITY CONTRIBUTIONS AND BENEFITS ACT, 2012).

Vzhledem k nepřehlednosti schématu rodičovských dovolených je nutné upřesnit jejich posloupnost.

- Mateřská dovolená a finanční podpora s ní spojená (Maternity pay and leave)
- Otcovská dovolená a s ní spojená finanční podpora (Paternity pay and leave) (GOV.UK, Financial help if you have children).
- Sdílená rodičovská dovolená a finanční podpora s ní spojená (Shared Parental Leave and Pay).

První možnost dovolené, kterou mohou rodiče čerpat je zákonná mateřská dovolená (Statutory Maternity Leave), která trvá 52 týdnů, a kterou lze zahájit nejdříve 11 týdnů před předpokládaným týdnem narození dítěte. Uvolnění ze zaměstnání sestává z běžné

mateřské dovolené (Ordinary Maternity Leave), která je prvních 26 týdnů a dodatečné mateřské dovolené (Additional Maternity Leave), která trvá posledních 26 týdnů. Dovolenu není nutné vybrat vcelku, nutné je vybrat 2 týdny dovolené po narození dítěte, v případě manuální práce ve výrobě jsou to 4 týdny. Počátek s mateřskou dovolenou spojenou platbou (**Statutory Maternity Pay**) představuje obvykle dobu, kdy je započata mateřská dovolená (maternity leave) (GOV.UK, Maternity pay and leave, Leave). Finanční podpora spojená s mateřskou dovolenou (Statutory Maternity Pay) je placena až po 39 týdnů jako je tomu u mateřského příspěvku (Maternity allowance). Osoba získává 90% z průměrného týdenního příjmu (před zdaněním) po dobu prvních 6 týdnů a £ 139.58 nebo 90% osoby průměrného týdenního příjmu (co je nižší) po dobu dalších 33 týdnů (GOV.UK, Maternity leave and pay, Pay). Pro nárok na SMP je podmínkou průměrný výdělek alespoň 112£ týdně, prokázání těhotenství a být zaměstnancem alespoň po 26 týdnů do stanoveného týdne. Týden před plánovaným týdnem porodu. Zákonnou mateřskou dovolenou a Statutory Maternity Pay lze získat i v případě, že dítě je narozeno předčasně, nebo zemřelo po počátku 24. týdne těhotenství. (GOV.UK, Maternity leave pay and leave, Eligibility). V případě, že má zaměstnavatel sestaven vlastní plán mateřské dovolené, je možné získat vyšší počet dní dovolené a vyšší úhradu, než je stanovena zákonná výše. Soukromý sektor nemůže nabídnout nižší výši platby (GOV.UK, Maternity pay and leave, Extra help.) Tato dávka je společně s platbou určenou otcům (Paternity Pay) upravena v Social Security Contributions and Benefit Act (1992). Maternity Pay je upravena dle Part XII (164-171), Paternity Pay v Part XIII (171ZA-171ZK).

Otcovská dovolená a s ní spojená platba (Paternity pay and leave) je určena osobě v případě, že partner je rodičem, adoptuje dítě nebo získá dítě na základě náhradního mateřství (GOV.UK, Paternity pay and leave, Overview). Placená otcovská dovolená (Paternity leave) za účelem péče o dítě je poskytnuta v délce dvou týdnů bez ohledu na to, zda byl porod vícenásobný např. dvojčat (GOV.UK, Paternity pay and leave, Leave). Týdenní výše platby spojené s otcovskou dovolenou je £ 139.58 či 90% průměrné týdenní mzdy, dle toho co je nižší (GOV.UK, Paternity pay nad leave, Pay). Dovolenu je nutné vybrat najednou. Počátek dovolené je stanoven po narození dítěte, avšak musí skončit během 56 dní od jeho narození. Před nástupem na dovolenou je potřeba oznámit tuto skutečnost zaměstnavateli 28 dní předem (GOV.UK, Paternity pay nad leave, leave). Podmínkami nároku jsou výdělek nejméně £ 120 týdně. Osoby byly zaměstnány nepřeržitě u jednoho zaměstnavatele alespoň po dobu 26 týdnů, a to do konce 15. týdne před datem

porodu (qualifying week). Dále je nutné zůstat zaměstnán u stejného zaměstnavatele do předpokládaného data porodu (GOV.UK, Paternity pay nad leave, Eligibility)

V případě, že bude ukončena mateřská (maternity leave and pay) a s tím související platby (nebo Maternity Allowance), pak lze vybrat zbytek z 52 týdnů mateřské nebo adopční dovolené jako sdílenou rodičovskou dovolenou (Shared Parental leave). Zákonnou sdílenou rodičovskou platbu (ShPP) může získat zaměstnanec za zbývajících počet z 39 týdnů souvisejících s mateřskou platbou (maternity) či mateřským příspěvkem (Maternity Allowance). (GOV.UK, Shared Paternity pay nad leave, What you'll get). Výše platby spojené se sdílenou rodičovskou dovolenou je £ 139.58 týdně či 90% průměrného týdenního výdělku, dle toho, co je nižší (GOV.UK, Shared Paternity pay nad leave, What you'll get). Sdílená rodičovská dovolená (Shared parental Leave) je upravena v part 7 zákona Children and Families Act 2014.

Příjmově testovaný Child Tax Credit či Working Tax Credit je možné získat mimo jiné při narození dítěte a bude vyplácen po dobu prvních 39 týdnů mateřské dovolené (maternity leave) či po dobu otcovské dovolené (paternity leave). Child Tax Credit je možné získat ve výši až £3325 za rok a Working Tax Credit ve výši až £ 1960 za rok. V případě využití služeb péče o děti (childcare) je možné získat až £ 122.50 za týden na jedno dítě či £ 210 za týden na 2 a více dětí (GOV. UK, Tax credit if you have a baby).

Legislativou upravující dávky Child Tax Credit a Working Tax Credit je Tax Credits Act (2002). Zákon týkající se Universal Credit je Welfare Reform Act (2012). Jak stanoví the Tax credits Act 2002 section 3(1), nárok na dávky je po celý nebo část daňového roku (tax year), dle podání žádosti.

Rozhodné období, za které se zjišťuje příjem je předcházející zdaňovací období (6. dubna až 5. dubna následujícího roku). Pro opětovné vyplácení dávek musí být tedy každý rok požádáno (REVENUEBENEFITS, Tax Credits: Entitlement). Při každé změně situace je tuto změnu nutno nahlásit, neboť může ovlivnit nárok na dávku. Jedná se například o změnu týdenní pracovní doby, změnu v příjmu rodiny, úmrtí dítěte, ukončení studia dítěte či překročení výše stanovené částky, o kterou se může meziročně změnit příjem rodiny (GOV. UK, Changes that affect your tax credit) Výše příjmu, nad kterou dojde k povinnosti návratu vyplaceného tax credits, je nyní stanovena na £2500 (2. THE TAX CREDIT (INCOME TRESHOLDS AND DETERMINATIONS OF RATES (AMENDMENT) REGULATIONS, 2016).

V rámci rodin pak mohou o tyto dávky požádat osoby nad 16 let věku žijící ve Velké Británii dle Tax Credits Act (2002) Section 3. Výše obou dávek je stanovena dle Part I 13 v prováděcích předpisech k zákonu Tax Credits Act (2002).

Working Tax Credit je dle Part I 10 Tax Credits Act (2002) je určen zaměstnaným osobám OSVČ při určitém počtu odpracovaných hodin. Pro získání dávky se zohledňují další okolnosti, zdravotní znevýhodnění či počet dětí. Podrobnější podmínky jsou stanoveny v prováděcích předpisech k zákonu. Jedná se o dávku poskytovanou osobám s nízkými příjmy.

Nízkopříjmové rodiny (osoby nad 16 let věku s rodičovskou zodpovědností) pak tvoří pouze jednu ze skupin osob, kterým je tato dávka určena. Maximální výše dávky sestává ze základního prvku (basic element) a prvku individuálního, který přihlíží k různým skutečnostem, zda se jedná o osobou zdravotně znevýhodněnou či o neúplnou rodinu, nebo bezdětné partnery (Part I 11, Tax Credits Act, 2002). Dítětem je osoba do 16 let věku, v případě soustavné přípravy na budoucí povolání do 20 let věku (GOV. UK, Working Tax Credit, Eligibility). Při výpočtu dávky se vychází z individuální situace žadatele (GOV.UK, Working Tax Credit, Overview).

Podmínky pro nárok na druhou z dávek, Child Tax Credit je možno nalézt obecně v Tax Credits Act (2002) v Part 1, 8., kde se píše, že dávku může získat osoba, která má rodičovskou zodpovědnost za dítě mladší 16 let věku či mladou osobou za určitých podmínek. Mladou osobou je jedinec mladší 20 let věku soustavně se připravující na povolání (akreditované vzdělávání nebo výcvik). Podmínkou pro vznik nároku není zaměstnání. Přesnou výši vyplácené dávky stanoví výpočet (GOV. UK, Child Tax Credit).

Dle Tax Credits Act (2002) v Part 1, 9. maximální výše na kterou mají osoby nárok v rámci této dávky zahrnuje 2 části. Část pro všechny osoby s nárokem na tuto dávku, rodinný prvek a individuální prvek, která zohledňuje situaci konkrétního dítěte či výše uvedené mladé osoby.

Jedná se opět o příjmově testovanou dávku, jejíž zavedení mělo dvojí cíl a to, že se vyplatí pracovat ("making work pay") a boj proti chudobě ("tackling poverty"). Ačkoliv je Child Tax Credit vyplácen bez ohledu na zaměstnání, bude ve skutečnosti podporovat příjemce sociálních dávek ke zvýšení rodinného příjmu právě prostřednictvím zaměstnání (A CROSS-NATIONAL COMPARISON OF FAMILY POLICY, 2008. s. 71-72)

Dle Child Tax Credit (2002) regulations 7.(3) je základní částka rodinného prvku (family element) £ 545 ročně. V předpisech se pak nachází konkrétní částky individuálního

prvku za předešlé roky. Individuální prvek je pro tento rok na každé dítě možno čerpat do částky až £ 2780, u zdravotně znevýhodněných dětí je to až £ 3140. (GOV.UK, Child Tax Credit, What you'll get).

Ve **Finsku** se v rámci podpory v mateřství jedná o skupinu rodičovských příspěvků s názvem Parenthood allowances. Jak již bylo zmíněno, jedná se o mateřský příspěvek (maternity allowance), zvláštní příspěvek v mateřství (special maternity allowance), rodičovský příspěvek (paternity allowance), otcovský příspěvek (paternal allowance). Tyto dávky jsou navázány na předchozí zaměstnání či samostanou výdělečnou činnost.

Dle The Employment Contracts Act 55/2001, Chapter 4 Section 1 má zaměstnanec nárok na dovolenou během období pobírání mateřské, zvláštní mateřské, otcovské či rodičovské dávky jak je uvedeno dle Sickness Insurance Act. Zaměstnanci mají nárok na vybrání rodičovské dovolené v jedné či dvou fázích. Minimální doba dovolené činí 12 pracovních dní. O rodičovských dovolených bylo pojenáno v teoretické části práce (EMPLOYMENT CONTRACTS ACT, 2001).

Hlavním rozdílem mezi Českou republikou, Velkou Británií a Finskem je fakt, že peněžitě dávky jsou zde určeny i osobám, které neměly příjem ze závislé činnosti či jako OSVČ. Příspěvek je pak vyplacen v minimální výši, která je stanovena na €23.93 za pracovní den. Pokud se jedná o osoby zaměstnané či OSVČ, je výše těchto příspěvků rozdělena do 8 skupin dle příjmů (KELA, Amount and payment of parental allowances).

Dle Chapter 9 zákona č. 1224/2004 section 2, ve znění pozdějších předpisů, žena, jejíž těhotenství trvalo alespoň 154 dní má nárok na poskytnutí mateřského příspěvku na základě porodu či těhotenství. Dle section 3 je mateřský příspěvek vyplácen po dobu 105 pracovních dní. Doba dovolené začíná nejdříve 50 a nejpozději 30 pracovních dní před předpokládaným datem porodu (5-8 týdnů). V případě, že porod nastane dříve než 30 pracovních dní před předpokládaným datem porodu, může být příspěvek vyplácen od následujícího pracovního dne. Zvláštní mateřský příspěvek (Special maternity allowance) je vyplácen ženě v případě, že její pracovní podmínky by mohly ovlivnit zdraví její či nenarozeného dítěte. Tento příspěvek je placen ve stejné výši jako běžný mateřský příspěvek (maternity allowance) (Section 4) (HEALTH INSURANCE ACT, 2004).

V České republice pak může těhotná či kojící zaměstnankyně v rámci zákona č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění čerpat dle § 42 vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a to v případě, že je ze zdravotních důvodů nebo pro kojení převedena na jinou, hůře placenou práci v rozmezí od šestého týdne před očekávaným

porodem do dne, kdy jí vznikl nárok na některou z dávek sociálního zabezpečení. Dle §43 je dávka vyplácena těhotné zaměstnankyni za ty kalendářní dny, ve kterých byla převedena na jinou práci či ustanovení na jiné služební místo. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je vyplácen do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu (zákona č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění).

Dle Chapter 9 zákona č. 1224/2004 pojištěnci mají nárok na mateřský příspěvek za předpokladu, že měli bydliště ve Finsku po dobu alespoň 180 dní bezprostředně předcházejících předpokládanému datu nástupu či umístění dítěte, doba pojištění v jiné členské zemi EU může být zohledněna. Dle Section 1 je rodičovský příspěvek (parenthood allowance) určen otcům či adoptivním otcům, kteří uzavřeli svazek manželský s matkou dítěte a žijí ve společné domácnosti. Dále se jedná o pojištěné osoby, které trvale žijí ve vztahu s matkou dítěte, který není manželstvím, ale svými podmínkami odpovídá manželství a sdílí tak společnou domácnost. Tato podmínka se však nevztahuje na pojištěné osoby, žijící trvale s adoptivními rodiči dítěte. Dle section 7 je otcovský příspěvek (paternity allowance) vyplácen v maximálním časovém rozsahu 18 pracovních dní (6 dní v týdnu) v ten samý čas jako vyplácen mateřský či rodičovský příspěvek (maternity, parental allowance). Dle section 8 je možné čerpat rodičovský příspěvek (parental allowance) bezprostředně po skončení období vyplácení mateřského příspěvku (maternity allowance). Pro přiznání příspěvku je nutné, aby matka podstoupila navazující zdravotní prohlídku a to v období od pěti týdnů do 12 týdnů po porodu. Tento příspěvek může být rozdělen mezi oba rodiče tak, že každému rodiči se vyplácí pouze ve dvou splátkách. Příspěvek není vyplácen po období kratší než 12 pracovních dnů.

V section 9 je uvedeno, že rodičovský příspěvek může být rozdělen mezi oba rodiče. Podmínkou pro vyplácení je péče obou rodičů o dítě a uzavřená dohoda se zaměstnavatelem o sníženém pracovním úvazku po dobu čerpání příspěvku.. Výše a pracovní doba odpovídají alespoň 40 % a maximálně 60% stanovené pracovní doby a mzdy za plný úvazek. Rodičovský příspěvek je vyplácen maximálně 158 pracovních dní, počínaje bezprostředně po ukončení období vyplácení mateřského příspěvku, pokud není stanoveno jinak (Section 10). Pokud byl mateřský příspěvek vyplácen dříve než 30 pracovních dní před předpokládaným datem narození dítěte, bude rodičovský příspěvek o tuto dobu prodloužen. V případě narození více dětí najednou se doba pobírání příspěvku prodloužuje o 60 pracovních dní za každé další dítě (HEALTH INSURANCE ACT, 2004).

6.1.1.2 Porodné a jeho obdoby

Dalšími dávkami, které je možné získat při narození dítěte jsou jednorázové peněžitě dávky. Touto dávkou je v České republice porodné, ve Finsku je jeho obdobou Maternity grant a ve Velké Británii Sure Start Maternity Grant.

Porodné se v současnosti poskytuje při narození dítěte jen v některých evropských zemích. Dávka je zpravidla jednorázová a v jednotné výši, jen někdy přiznána v závislosti na majetkových poměrech. Účelem je přispět rodině k úhradě zvýšených nákladů, vzniklých díky narození dítěte a usnadnit péči o novorozence. (Tomeš, 2008 in Tomeš , 2011, str. 200)

V rámci **České republiky** dle § 44 - § 45 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře dávka porodného patří ženě, která porodila své první či druhé živé dítě a rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima a koeficientu 2,70. Pokud dávka nebyla ženě v případě jejího úmrtí vyplacena či nebyla vyplacena jiné osobě a podmínky byly splněny, má na porodné nárok otec dítěte. Nárok na porodné má též osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů za stejných podmínek, tedy počet dětí a rozhodný příjem.

Vyplacení porodného je možné pouze dvakrát a to na první nebo druhé živé dítě narozené či na první nebo druhé dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Nárok na porodné vzniká dnem porodu dítěte, pokud není určeno jinak. Porodné náleží jen jedné osobě.

Dle § 46 je pak porodné stanoveno pevnou částkou 13.000 Kč na první a 10.000 Kč na druhé dítě a je vypláceno jednorázově. Dle § 6 je rozhodným obdobím, za které je příjem zjišťován kalendářní čtvrtletí, které předchází kalendářnímu čtvrtletí, kdy se dítě narodilo (ZÁKON Č. 117/1995 Sb., O STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPOŘE).

Hranice rozhodného příjmu pro některé rodiny:

Úplná rodina (oba rodiče)	Životní minimum rodiny	Hranice rozhodného příjmu v Kč za měsíc pro nárok na dávku -2,7 násobek ŽM rodiny
Při narození /převzetí prvního dítěte	7710	20817

Při narození/ převzetí druhého dítěte, pokud první dítě je mladší šesti let	9450	25515

(Státní sociální podpora, porodné).

Jak již bylo uvedeno, ve **Velké Británii** je dávkou podobnou porodnému Sure Start Maternity Grant. Dle Part II 5 (THE SOCIAL FUND MATERNITY AND FUNERAL EXPENSES (GENERAL) REGULATIONS, 2005 - 3061/2005) (1). Pro nárok na grant k pokrytí nákladů spojených s narozením dítěte a péčí o něj v hodnotě € 500 či zemřelé/mrtvé narozené dítě musí být splněno několik podmínek. Ačkoliv samotná dávka přímo nevyžaduje testování příjmů, žadatel o dávku či jeho partner k datu podání žádosti pobírají jednu ze stanovených, příjmově testovaných dávek. Těmito dávkami jsou (2) a)-g) podpora příjmu (Income support), podpora v nezaměstnanosti (income-based Jobseeker's Allowance), state pension Credit, Child Tax Credit ve vyšší sazbě než je rodinný prvek (family element), Working Tax Credit, který zahrnuje prvek zdravotního postižení nebo těžkého postižení (disability or severe disability element) dle předpisů 20(1)(b) a (f) Working Tax Credit (Entitlement and Maximum Rate) Regulations 2002 (c). Dále se jedná o dávky Universal Credit a příjmově testovaný příspěvek Employment and support allowance. Další podmínkou je, dle 5. (3) a)-f) že pokud se jedná o osobu, která není biologickou matkou dítěte, lze získat grant v případě adopce dítěte (i adopce ze zahraničí), nebo tím, že se osoba stane náhradním rodičem dítěte. Dítě nesmí překročit věk 12 měsíců v den, kdy je požádáno o dávku. V případě porodu se jedná o období 11 týdnů před a 3 týdny po porodu dítěte (GOV.UK, Sure Start Maternity Grant, Overview).

Třetí podmínkou je dle 5. (4) poskytnuté poradenství týkající se zdraví a života dítěte (netýká se u žádostí podaných po porodu dítěte a u narození mrtvého dítěte), v případě žádosti podané před očekávaným dnem porodu je nárok uplatněn a jedná se o poradenství ohledně zdraví, dobrých životních podmínek u nastávajících matek. Dávku je možné uplatnit pouze na jedno dítě v rodině, které je mladší 16 let věku. V případě, že již osoba děti pod 16 let věku má, lze získat grant pouze v případě očekávání vícečetného porodu (např. dvojčat či trojčat) dle Part II 5A (GOV. UK, Sure Start Maternity Grant, What you'll get):

Dítě mladší 16 let věku v rodině již přítomné	Grant v případě dvojčat	Grant v případě trojčat
1 a více dětí	£500	£1000
dvojčata	£0	£500
trojčata	£0	£0

Maternity grant je ve **Finsku** upraven dle zákona Maternity Grant Act 477/1993. Na rozdíl od Velké Británie či České republiky je dle § 7 výše uvedeného zákona Maternity grant možno vybrat ve formě peněžní či věcné (mateřský balíček).

Mateřský balíček zahrnuje dětské oblečení a nezbytné produkty k péči o dítě, peněžní formou je pak paušální částka (na bankovní účet) v hodnotě € 140. V případě vícenásobného porodu je vyplácena částka či poskytnut mateřský balíček za každé dítě (KELA.FI, Maternity grant) Balíček obsahuje celkem 50 věcí a je neprodejný (KELA.FI, Maternity package). Na rozdíl od porodního a Sure Start Maternity Grant je tedy poskytnuto na každé dítě, nikoliv pouze na první nebo druhé (Česká republika) či na první dítě v rodině či druhé a to pouze v případě vícenásobného porodu (Velká Británie).

Dle § 1 Maternity Grant Act 477/1993 je tato dávka určena ženám, které jsou zajištěny prostřednictvím systému sociálního zabezpečení či osobám s trvalým pobytem ve Finsku (pobyt dle zákona č. 1573/1993 Act on the Application of Residence –Based Social Security Legislation). Na rozdíl od dávky porodního a Sure Start Maternity Grant se jedná o dávku netestovanou na příjem. Další podmínkou je pak doba těhotenství a podstoupení lékařské prohlídky pro potvrzení o těhotenství. Dle § 2 těhotenství musí trvat alespoň 154 dní (asi 5 měsíců) a lékařské vyšetření musí žena absolvovat do konce 4. měsíce těhotenství. Podobnou podmínku pak má Sure Start Maternity Grant poskytovaný ve Velké Británii. Dle § 3b v případě osvojení je nutné o grant požádat do 2 měsíců od přidělení k adoptivním rodičům. Nárok na mateřský balíček mají i rodiče adoptovaných dětí v případě, že dítě nedosáhlo 18 let věku (§ 3).Dle § 3a mají nárok na tuto dávku též osoby, které mají dítě v pěstounské péči. Dle § 8 Maternity Grant Act 477/1993 lze o dávku požádat v období alespoň 2 měsíce před předpokládaným datem narození dítěte (MATERNITY GRANT ACT, 1993). Zároveň s touto dávkou je možné požádat o přídavek na dítě (child benefit); (KELA.FI, Maternity package).

6.1.1.3 Rodičovský příspěvek a jeho obdoby

V rámci péče o dítě navazující na schéma mateřských dovolených a dávek v mateřství (otcovských a rodičovských dovolených) a s nimi spojené platby ve Finsku a Velké Británii jsou následně poskytovány příspěvky na péči o dítě (Child care allowances) ve Finsku, v České republice se jedná o rodičovský příspěvek. Velká Británie nabízí Child Tax Credit či Working Tax Credit, dávky, které však nejsou spojeny s dalším pracovním volnem už vzhledem k jejich povaze. Jsou určeny nízkopříjmovým rodinám, mají pomáhat s náklady na péči o dítě u pracujících rodičů a nezaměstnané rodiče motivovat k hledání zaměstnání. Tyto dávky mohou být pobírány současně s přídavkem na děti (Child Benefit) a bylo o nich pojednáno výše. Vzhledem k vývoji u mateřských a rodičovských dovolených, jež byl zmíněn v teoretické části pojednávající o Velké Británii, se možná ani není čemu divit, že tato země podobnou možnost jako Česká republika a Finsko nenabízí.

Příspěvky na péči o dítě (Child care allowances) ve **Finsku** jsou vázány na příjem v rodině a povinné vzdělávání a jsou vypláceny institucí Kela. Jedná se o příspěvky, které následují po období pobírání rodičovských příspěvků (parental allowance). Dětem musí být poskytována péče v rámci rodiny, soukromými poskytovateli a veřejně, prostřednictvím municipality. Za účelem péče o dítě je možno na základě Employment Contracts Act (Kapitoly 4) získat uvolnění ze zaměstnání (Child care leave, partial child care leave) ((EMPLOYMENT CONTRACTS ACT, kap.4).

Jak již bylo řečeno, přídavky na péči jsou regulovány v rámci zákona The Child Home Care and Private Day Care Allowance act (1128/1996). Příspěvky na péči o dítě (child care allowances) jsou dle § 1 Zákona 1128/1996:

- příspěvek na domácí péči (Child home care allowance)
- příspěvek na soukromou denní péči (private day care allowance)
- flexibilní příspěvek na péči (flexible care allowance)
- příspěvek na péči o dítě, které je povinno školní docházky (partial care allowance)

Příspěvek na soukromou denní péči (private day care allowance) a příspěvek na domácí péči o dítě (child home care allowance) pak obsahují ještě doplatek na péči o dítě (care supplement) a doplatek poskytovaný municipalitou (v případě dostupnosti).

V rámci **České republiky** se jedná o rodičovský příspěvek. Rodičovský příspěvek je poskytován za účelem umožnit rodiči celodenní péči o dítě. Pobírání rodičovského

příspěvku většinou navazuje na peněžitou pomoc v mateřství. U dávky se nezohledňují příjmy rodiny (SEEMANOVÁ, KODYŠOVÁ, 2013, s. 31).

Na rodičovský příspěvek má nárok dle §30 odst. 1 rodič, který po celý kalendářní měsíc celodenně osobně a řádně pečuje o dítě, jež je nejmladší v rodině. Nárok na rodičovský příspěvek je nejdéle do 4 let věku dítěte a to však nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o stejné, nejmladší dítě v rodině částka v hodnotě 220000 Kč, pokud není stanoveno jinak.

Dle odst. 2 § 30 je rozhodujícím aspektem při stanovení výše nároku na rodičovský příspěvek dle odstavců 3 a 4 výše denního vyměřovacího základu, ze kterého se vychází při stanovení peněžitě pomoci v mateřství či nemocenského v souvislosti s porodem či převzetím dítěte na základě zákona o nemocenském pojištění.

Dle odst. 3 § 30 rodič si může zvolit vyšší rodičovského příspěvku, pokud alespoň jednomu rodiči v rodině je možno určit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70% 30 násobku denního vyměřovacího základu v částce, která je vyšší než 7600 Kč až do částky 11500 Kč měsíčně s podmínkou, že zvolená výše rodičovského příspěvku nepřesahuje 70% 30násobku denního vyměřovacího základu. Pokud lze stanovit denní vyměřovací základ u obou rodičů při narození dítěte, stanoví se výše dle základu, který je vyšší. Pokud nelze určit žádnému rodiči k datu narození nejmladšího dítěte v rodině denní vyměřovací základ dle odstavců. 3 a 4, pak rodičovský příspěvek je do konce devátého měsíce věku dítěte v částce 7600 Kč měsíčně. Od devátého měsíce do 4 let věku náleží rodičovský příspěvek v hodnotě 3800 Kč měsíčně (§ 30 odst. 5). Dle § 30 odst. 7 může rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek provést volbu jeho výše a to po uplynutí 3 kalendářních měsíců po sobě jdoucích, kdy byl příspěvek vyplácen.

Příspěvek může pobírat dle § 30a pouze jeden z rodičů. Pokud se rodiče nedohodnou, komu bude příspěvek vyplácen, rozhodne o tom krajská pobočka Úřadu práce k tomu příslušná (ZÁKON Č. 117/1995 Sb., O STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPOŘE).

Dle § 30b se podmínkou osobní, celodenní a řádné péče z důvodu nároku na rodičovský příspěvek dle §30 odst. 1 po celý kalendářní měsíc považuje za splněnou i v kalendářním měsíci, ve kterém měl rodič po část měsíce nárok z dávek nemocenského pojištění na peněžitou pomoc v mateřství či na nemocenské poskytované v souvislosti s porodem.

Dle § 31 odst. 1 musí být pro nárok na tento příspěvek splněna podmínka trvalého pobytu, bydliště na území České republiky jen u oprávněné osoby a u dítěte, na základě

něhož je rodičovský příspěvek přiznán. Příspěvek je vyplácen i matkám s dalšími příjmy, u dítěte mladšího 2 let věku ovšem dle § 31 odst. 3 pokud navštěvuje jesle, mateřskou školu či jiné podobné zařízení pro děti, avšak v rozsahu, který není vyšší než 46 hodin v kalendářním měsíci. U dětí starších dvou let věku není docházka do předškolních zařízení sledována (ZÁKON Č. 117/1995 Sb.).

Ve **Finsku** je výše prvních dvou příspěvků stanovena dle The Child Home Care and Private Day Care Allowance act (1128/1996), § 4. Podmínky pro doplatek na péči (care supplement) jsou pro příspěvek na domácí péči a příspěvek na soukromou denní péči stanoveny v § 5 výše zmíněného zákona.

Child home care allowance je příspěvek na domácí péči o dítě (child home care allowance), jež je mladší 3 let věku a není mu poskytována péče zajištěná místními úřady (municipal day care), nýbrž je o něj pečováno doma. Vyplácení příspěvku končí nejpozději v době, kdy nejmladší dítě dosáhne 3 let věku (KELA, Child home care allowance).

Dle § 15 zákona č. 1128/1996 ve znění pozdějších předpisů je upraven příjemce příspěvku. Příspěvek je žádán rodičem dítěte či jiným opatrovníkem (guardian). Někdy může příspěvek žádat též jiná osoba, která o dítě pečuje a žije s ním ve společné domácnosti. Příjemcem může být též adoptivní rodič dítěte. V případě, že se v době pobírání příspěvku narodí další dítě, nárok na tuto dávku končí. Matka pak bude opět pobírat mateřský příspěvek (maternity allowance).

Tuto dávku lze poskytnout i v případě nízkého mateřského příspěvku s vyšším počtem dětí pod 7 let věku, které nenavštěvují denní péči organizovanou municipaliou a není jim poskytována soukromá denní péče. Příspěvek na péči je placen zvlášť za každé dítě a to € 341.27 za jedno dítě pod 3 roky věku měsíčně, € 102.17 měsíčně za každé další dítě pod 3 roky věku a € 65.65 měsíčně za dítě starší 3 let věku, avšak mladší školního věku (7 let) (KELA, Child home care allowance, Amount of the child home care allowance).

Příspěvek na soukromou denní péči (private day care allowance) u dětí předškolního věku, je určen pro děti, které nejsou umístěny ve veřejné denní péči, avšak péče je poskytována placeným pečovatelem či poskytovatelem privátní péče o dítě. Dítě musí být mladší 7 let (KELA, Private day care allowance).

Dle § 15 zákona č. 1128/1996 ve znění pozdějších předpisů je příspěvek hrazen přímo poskytovateli péče. O příspěvek může požádat jeden z rodičů dítěte či další opatrovníci (guardians). Příspěvek na péči a doplatek na péči jsou hrazeny pro každé dítě

zvlášť (může být více dětí v jeden čas). Výše příspěvku je určena dle § 4. Příspěvek na péči je placen zvlášť za každé dítě, kdy € 173.74, je vypláceno za jedno dítě měsíčně, € 63.93 měsíčně za každé dítě v předškolním zařízení (6 let věku). Doplatek za péči činí maximálně € 146.11 měsíčně za dítě (KELA, Private day care allowance, Amount and payment of private day care allowance).

Oba příspěvky zahrnují (celková částka tedy sestává z):

- příspěvek na péči (care allowance), který není ovlivněn rodinným příjmem
- doplatek na péči (care supplement), jež je podmíněn celkovým rodinným příjmem
- případný doplatek hrazený municipalitou (pokud je dostupný)

Doplatek pro příspěvek na domácí péči o dítě (child home care allowance) i příspěvek na soukromou péči (Private day care allowance) poskytnutý municipalitou závisí na podmínkách, které si stanovila. Ne všechny obce doplatek poskytují. Doplatek na péči (care supplement) se odvíjí od velikosti a příjmu rodiny (GOV.UK, Private day care allowance; GOV.UK, Child home care allowance).

Flexibilní příspěvek na péči (flexible care allowance) pro rodiče dětí mladších 3 let věku pro rodiče s pracovním úvazkem menším než 30 hodin týdně upravuje The Child Home Care and Private Day Care Allowance act (1128/1996) § 13 a. Základní částka tohoto příspěvku je dána počtem odpracovaných hodin. Jedná se o příjem placen na jedno dítě ve stejný čas.

Nárok (eligibility) má otec, matka či opatrovník (guardian) do 3 let věku dítěte (též adoptivní rodiče či rodiče stejného pohlaví), oba rodiče v případě, že se střídají v péči tak, aby dítě nezůstalo bez dozoru, také rodič, který nesdílí s dítětem stejnou domácnost a je vyplácen pouze tomu rodiči, který je zaměstnán průměrně 30 hodin v týdnu a ne více než 80% standardní týdenní pracovní doby. Tento příspěvek není vyplácen příjemcům parental allowances, příspěvku na domácí péči o dítě (child home care allowance) či příspěvku na částečnou péči o dítě (partial child care allowance) či rodič pobírá dávku nemocenské. Pokud se jedná o dítě v prvním či druhém ročníku základní školy, může být vyplácen partial child care allowance (pokud rodiče nepracují více jak 30 hodin týdně). (KELA, Flexible care allowance).

V rámci České republiky pak dle § 30 b, může být rodičovský příspěvek vyplácen dávka po celý kalendářní měsíc považuje za splněnou i v kalendářním měsíci, ve kterém měl rodič po část měsíce nárok z dávek nemocenského pojištění na peněžitou pomoc

v mateřství či na nemocenské poskytované v souvislosti s porodem (ZÁKON Č. 117/1995 Sb.).

Příspěvek je vyplácen ve dvou výších, v závislosti na pracovní době rodiče a je placena pouze pro jedno dítě v ten samý čas. Jedná se o částku € 243.28 za měsíc za 3 dny v týdnu po 4,5 hodinách a částku € 162.19 za měsíc pro 4 dny v týdnu po 6 hodinách (KELA, Flexible day care allowance, Amount and payment of flexible care allowance).

Posledním příspěvkem patřící do této skupiny je příspěvek na péči o dítě, které je povinno školní docházky. Tento příspěvek je definovaný v § 13 The Child Home Care and Private Day Care Allowance act (1128/1996). Tento příspěvek je určený rodičům dítěte navštěvující první či druhý rok základní školu (first or second year of school), nebo kteří pracují na částečný úvazek (maximálně 30 hodin týdně) z důvodu péče o dítě (partial child care allowance).

V případě, že se rodiče v péči střídají, je možné, aby tuto dávku pobírali oba (ranní a odpolední směny). Tato dávka je určená i pro rodiče, kterým dítě nebylo svěřeno do péče (non-custodial parent). Stejně jako u předešlé dávky může být příspěvek vyplacen společně s příspěvkem na privátní péči o dítě (private day care allowance). Tento příspěvek však není vyplácen rodičům, kteří pobírají rodičovský příspěvek (parental allowance), pokud je vyplácen příspěvek na domácí péči o dítě (child home care allowance) či je placen příspěvek na částečnou péči o dítě (flexible care allowance), na jedno dítě v rodině (druhý rodič ho však získat může na jiné dítě), zaměstnání je příležitostné, pobírá dávku nemocenské (nárok na příspěvek končí v momentě počátku pobírání dávky nemocenské). (KELA, Partial care allowance). Výše příspěvku je € 97.73 měsíčně za jedno dítě v rodině (ostatním nemůže být vyplacen příspěvek). V případě prodloužení základního vzdělávání, je možné příspěvek vyplácet až do třetího roku základního vzdělávání (KELA, Partial care allowance, Amount and payment of partial care allowance).

6.1.1.4 Příspěvek na bydlení – případ České republiky

Příspěvek na bydlení je další testovanou dávkou státní sociální podpory, která ačkoliv není dávkou určenou přímo rodičům a je vázána na péči o nezaopatřené dítě, může rodinám s dětmi pomoci do určité míry řešit bytovou situaci, uhradit náklady, které jsou zvýšené pro přírůstek do rodiny a tím i většího počtu členů domácnosti (KOLDINSKÁ, 2013, s. 81). Tato dávka má výrazný preventivní účinek nárůstu ve vztahu ke vzniku chudoby, což

lze tvrdit v podstatě o všech dávkách poskytovaných ze všech systémů sociálního zabezpečení. Účelem je nahradit příjem osobě, která díky vzniklé sociální události nemůže pracovat a přispět k úhradě nákladů vzniklých díky této sociální události (Koldinská, 2013, s. 148).

Na příspěvek na bydlení má dle § 24 odst. 1 nárok vlastník či nájemce bytu, ve kterém je tato osoba trvale hlášena k pobytu, pokud jsou splněny dvě podmínky a to:

- náklady na bydlení jsou vyšší než částka součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 3,30 (na území hlavního města Prahy 0,35)
- součin rozhodného příjmu v rodině a výše zmíněných koeficientů, není vyšší než částka pro normativní náklady na bydlení.

Dle § 24 odst. 2 je za vlastníka nemovitosti považován i vlastník nemovitosti, ve které se byt nachází, pokud je zde hlášen k trvalému pobytu či jeho manžel. Manžel je považován za vlastníka tehdy, pokud užívá byt na základě práva odvozeného od vlastnického práva druhého manžela a v případě, že nárok na příspěvek neuplatní vlastník bytu, tedy druhý z manželů. Vlastníci bytu jsou i manželé, pokud mají k bytu společné nájemní právo. Pokud splňuje podmínky nároku na příspěvek více osob, náleží dle § 24 odst. 3 příspěvek jen té osobě, která byla dohodou osob ustanovena (Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ze dne 26. 5. 1995). Dle odst. 5 § 24 je za byt pro účely tohoto zákona považován soubor místností, (samotná obytná místnost), který svým uspořádáním a vybavením splňuje podmínky pro trvalé bydlení a je k tomuto účelu zkolaudován dle stavebního zákona jako byt.

Náklady na bydlení dle § 25 obsahují skutečné náklady společně posuzovaných osob na nájemné a náklady za služby, které souvisí s užíváním bytu (tj. náklady na vodné a stočné, elektřinu, plyn, odvoz odpadu, centrální vytápění či pevná paliva). Žadatelé o dávky jsou rozděleni na dvě skupiny z hlediska výpočtu dávky i prokazování nákladů na bydlení a to:

- Nájemce bytu, kteří prokazují náklady na bydlení nájemní smlouvou či rozpisem nákladů na služby
- Vlastníky bytů, jedná se tedy o byty družstevní, byty vlastníků a nemovitosti vlastníků, kdy se při výpočtu příspěvku na bydlení vychází z částek, které jsou uvedené jako srovnatelné náklady dle nařízení vlády. Výše nákladů závisí na počtu osob

Pro výpočet příspěvku na bydlení jsou nutné tzv. normativní náklady na bydlení, stanovené dle § 26, které jsou stanoveny v nařízení vlády. Je potřeba dodat, že normativní náklady se stanoví opět zvlášť pro nájemní byty, pro družstevní byty a byty vlastníků.

Výše pak závisí na počtu osob v domácnosti a velikosti obce. Normativní náklady obsahují pro nájemní byty částky nájemného, pro družstevní byty a byty vlastníků podobné náklady vycházející z propočtů od Českého statistického úřadu. Dále jsou zde zahrnuty ceny služeb a energií vypočítané podle průměrné spotřeby na počet osob v domácnosti (SEEMANOVÁ, KODYŠOVÁ, 2015, s. 28).

Dle § 51 odst. 2 se příspěvek přiznává na období od 1. července do 30. června následujícího kalendářního roku či v rámci tohoto období na dobu kratší, pokud jsou splněny podmínky nároku na tuto dávku po kratší dobu. Dle § 28 vláda nařízením stanoví vždy k 1. lednu pro období do konce následujícího kalendářního roku, tj. do 31. prosince, výši nákladů srovnatelných s nájemným dle údajů od ČSÚ, částky týkající se pevných paliv a částky normativních nákladů na bydlení (Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů ze dne 26. 5. 1995).

Příspěvek na bydlení (General Housing Allowance) ve **Finsku** je upraven v zákoně týkajícím se příspěvku na bydlení 938/2014 (Housing Benefits Act). Příspěvek na bydlení není v rámci Finska zařazen přímo do finanční podpory rodin. Jedná se o pomoc domácnostem s nízkými příjmy s úhradou nákladů na bydlení. Dle § 2 příspěvek je určen osobám trvale žijícím ve Finsku či osobám zajištěného systémem sociálního zabezpečení dle zákona č. 1573/1993. Dle § 7 je pomoc s náklady na bydlení určena pro vlastníky či nájemce bytu.

Byt musí splňovat podmínky pro trvalé bydlení. Velikost, věk či úroveň vybavení domácnosti není pro přiznání příspěvku relevantní. Příspěvek je vyplácen na domácnost, avšak žádat může pouze jedna osoba. Jedná se o nájemce nebo vlastníka bytu (nemovistosti). Žádá se jednou ročně. Pokud je domácnost dále složena z podnájemce, výše nájemného, která je podnájemníkem uhrazena je odečtena z celkové výše nákladů na bydlení domácnosti (GOV. UK, Housing).

Kela hradí přiměřené náklady na bydlení, mezi náklady je nájemné. Dle §9-10 přiměřené náklady budou uhrazeny jen do stanovené maximální výše, která se liší dle typu bydlení. Náklady na bydlení jsou definované zvlášť pro každou formu bydlení (nájem, vlastnictví, družstvo či spoluvlastnictví), (HOUSING BENEFITS ACT, 2014).

Na rozdíl od České republiky a Velké Británie je možné prostřednictvím této dávky uhradit i stanovenou výši hypotečního úvěru (až do 73 %). Náklady na bydlení zahrnují kromě nájemného též náklady na elektřinu, prádelnu, parkoviště, internetové připojení. Odůvodněnými náklady jsou nájem, poplatky spojené s úhradou vody a tepla, v případě družstevních bytových jednotek a vlastněných nemovitostí (mimo spoluvlastnictví) je možno uhradit též uhradit 73% měsíční výše splátky na hypoteční úvěr. Maximální částka příspěvku na bydlení je rozdělena dle počtu osob v domácnosti a lokality (celkem 4, nejdražší oblastí jsou Helsinky). Dle § 12 se výše příspěvku odvíjí od měsíčního příjmu domácnosti. Při výpočtu jsou do celkového příjmu zahrnuty i některé sociální dávky ze systému sociálního zabezpečení (rodičovské příspěvky, příspěvky na péči o dítě) (§9-10, HOUSING BENEFITS ACT, 2014).

Ve **Velké Británii** se jedná o peněžitou dávku určenou osobám s nízkými příjmy (Housing Benefit), která může uhradit celou či část nájemného. Oproti Finsku a České republice není umožněna úhrada nákladů spojená s bydlením i vlastníků nemovitosti. Tato dávka je upravena obecně, v Social Security Contributions and Benefits Act (1992), část VII., S.130-130G. Nejobsáhlejším legislativním dokumentem je pravděpodobně The Housing Benefit regulations 2006 (213/2006) v aktuálním znění.

V Part II, 12-13 D The Housing Benefit regulations 2006 (213/2006) je pojednáno o nájemném. Tato dávka neslouží k úhradě dalších odůvodněných nákladů jako jsou úhrady tepla, vody a energií. Dávka není vyplácena osobám s úsporami nad £ 16000 (PART VI, Section 6, Regulations 43). Při stanovení částky se zohledňuje, zda se jedná o pronájem v rámci státem poskytovaného bydlení (sociální bydlení, městské byty) či soukromého pronajímatele. V případě sociálního bydlení či městských bytů (council housing) je kromě nájemného hrazen i poplatek za společnou prádelnu či údržbu domu. Dávka závisí na výši odůvodněného nájemného, velikosti bytové jednotky (zda osoby mají volný pokoj v bytě), příjmu domácnosti, který zahrnuje i sociální dávky, penze a úspory přes £6000 i věk osob v domácnosti či přítomnost osoby zdravotně znevýhodněné. V případě volných místností dochází ke snížení příspěvku. Očekává se, že pokoje budou společně sdílet dospělí partneři, 2 děti pod 16 let věku stejného pohlaví, 2 děti pod 10 let věku bez ohledu na pohlaví (GOV. UK, Housing Benefit).

V rámci státem poskytovaného bydlení (sociální bydlení, městské byty) je úhrada nákladů na bydlení hrazena přímo pronajímateli, v případě soukromých pronajímatelů je částka uhrazena na bankovní účet. Nájemce v bytě u soukromého pronajímatele je

posuzován dle lokality, velikosti domácnosti a s tím spojenou velikostí bytu či dle příjmu domácnosti, který zahrnuje i sociální dávky, penze a úspory přes £6000. Výše příspěvku je závislá na příjmu a požádat mohou jak osoby zaměstnané, tak nezaměstnané osoby. Dávka dále není poskytována osobám žijícím v domě osoby, která je v blízkém příbuzenském vztahu, studentovi (pokud není rodičem či zdravotně znevýhodněnou osobou), občanům zemí EEA, žadatelům o azyl, osobám s výjezdní doložkou. Dávka je součástí tzv. „benefit cap“, při pobírání této dávky nelze pobírat universal credit. O dávku může požádat pouze jedna osoba v domácnosti (GOV. UK, Housing Benefit).

6.1.2 Výchova dítěte v rodině

Jak tvrdí Tomeš (2011, s. 201), výchova dítěte znamená zvýšení rodinných výdajů na ošacení, stravování a zpravidla i na bydlení. Jak již bylo řečeno dříve, sociální událostí není dětství jako takové, ale jsou to náklady stravování, preventivní a léčebné péče a též klady na vzdělání a výchovu.

6.1.2.1 Přídavek na dítě a jeho obdoby

Na přídavek na dítě v České republice má nárok nezaopatřené dítě dle § 17 Zákona č. 117/1995 Sb., o statní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, nárok v případě, pokud rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40. Dle § 6 je stanoven rozhodným obdobím, za který je příjem zjišťován, na kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku v němž je rozhodný příjem nutné prokázat (ZÁKON Č. 117/1995 Sb., O STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPOŘE).

Tabulka udává vypočtené hranice rozhodného příjmu některých rodin:

Úplná rodina (oba rodiče) a počet nezaopatřených dětí	Životní minimum rodiny	Hranice rozhodného příjmu v Kč za měsíc pro nárok na přídavek na dítě (2,4 násobek životního minima rodiny).
Jedno do 6 let	7710	18504
Dvě ve věku 5,8 let	9850	23640

Tři 5,8,12 let	11990	28776
Čtyři 5,8,12,16 let	14440	34656

(Státní sociální podpora, přídavek na dítě)

Jak již bylo v kapitole týkající se rodinné politiky v České republice uvedeno, rodinou je na základě tohoto zákona č. 117/1995 Sb. § 7 odst. 1, chápána " oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba." Mezi společně posuzované osoby patří nezaopatřené děti. Dle § 11 je jako nezaopatřené dítě označováno dítě do skončení povinné školní docházky a následně nejdéle osoba do 26 let věku, pokud:

- se soustavně připravuje na budoucí povolání
- se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání, nebo vykonávat soustavnou výdělečnou činnost pro nemoc, úraz či z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu
- se jedná o osobu do 18 let věku , která je po skončení povinné školní docházky vedena na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti či na podporu při rekvalifikaci. Nezaopatřeným dítětem není poživatel invalidního důchodu u invalidity třetího stupně (ZÁKON Č. 117/1995 Sb.)

Podmínky pro nárok na přídavek na dítě (Child benefit) ve **Finsku** jsou upraveny v Child Benefit Act 796/1992, ve znění pozdějších předpisů. Dle § 1 je nárok na přídavek na dítě na základě zaměstnání či samostatné výdělečné činnosti. Mimo zaměstnání či samostatné výdělečné činnosti je nárok na přídavek na dítě založen na bydlišti (residence) . Dle Chapter 2 Section 3b zákona č. 1573/1993 Act on the Application of Residence – Based Social Security Legislation. Zaměstnanci a OSVČ získají tuto dávku, pokud ve Finsku pracují či podnikají nejméně po dobu 4 měsíců. Dávka poskytovaná ve Finsku nezohledňuje příjmy jako tomu je například u České republiky a v případě Velké Británie, u které nad určitou hranici příjmů dochází k redukci dávky. Dle § 8 Child Benefit Act, je dávka vyplácena od následujícího měsíce, po narození dítěte, do konce kalendářního měsíce, kdy dítě dovrší 17 let věku a kdy se dítě stane příjemcem invalidního důchodu dle příslušného zákona (the National Pensions Act). Jde o nižší stanovený maximální věk než

jak je tomu pro dávku přídatku na dítě v České republice. Ve zvláštních případech je možno přídatek vyplatit samotnému dítěti, a to v případě, kdy dovršilo 15 let věku a pokud je to v jeho nejlepší zájmu (§ 12, Child Benefit Act 796/1992).

V případě **Velké Británie** mají dle Social security and contributions and benefits act z roku 2002, části IX, 141 na přídatek na dítě (Child Benefit) nárok osoby, které mají rodičovskou zodpovědnost za jedno nebo více dětí (či mladou osobu, jež splnila podmínky pro nárok na dávku). Za dítě je považován jedinec, který nedovršil 16 let věku či mladá osoba, která splnila podmínky nároku na přídatek a je starší 16 let věku (142) (SOCIAL SECURITY CONTRIBUTIONS AND BENEFIT ACT, 1992).

The Child Benefit Act (2005), tento zákon vešel v platnost 10. dubna 2006 a pozměňuje ustanovení v oddílech 141 a 142 Social Security Contributions and Benefits Act (1992), ve znění pozdějších předpisů, kdy upravuje podmínky nároku pro okruh osob, jimž je tato dávka určena a jsou starší 16 let věku. Za mladé osoby jsou považovány osoby mladší 20 let věku, pokud se soustavně připravují na budoucí povolání (zahrnuje i trénink a vzdělání). Schválený výcvik (training) by měl být neplacený a dítě musí být přijmuto před dovršením 19. narozenin Přídatek na dítě bude vyplácen až do dokončení studia, kurzu či tréninku, maximálně však do dovršení 20 let věku (Part 2, THE CHILD BENEFIT (GENERAL) REGULATIONS , 2006).

Výše přídatku na dítě v případě České republiky za kalendářní měsíc je dle § 18 odstupňována podle věku a to následujícím způsobem: do 6 let se jedná o částku 500 Kč, od 6 let do 15 let se jedná o 610 Kč a od 15 let do 26 let věku se jedná o 700 Kč.

Oproti tomu je ve Velké Británii přídatek vyplácen ve dvou sazbách a to na nejstarší nebo jediné dítě v rodině a každé další dítě (GOV. UK, Child benefit, What you'll get). Výše je stanovena na £ 20.70 týdně, nebo na každé další dítě £ 13.70 týdně. Přídatek se vyplácí jednomu rodiči (The Child Benefit and Tax Credits Up-rating Order (2015)).

V rámci Finska je výše přídatku odstupňována podle počtu dětí v rodině a stanovena v § 7 Child Benefit Act (1992). V České republice se při stanovení dávky vychází z částek životního minima:

Počet dětí v rodině	€ za měsíc
První dítě	95,75
Druhé dítě	105,80

Třetí dítě	135,01
Čtvrté dítě	154,64
Páté a každé následující dítě	174,27

V případě neúplných rodin pak rodič získá dalších € 48.55 za každé dítě (single parent supplement) s ním žijící, na které je pobírán přídavek. Pro získání tohoto doplatku musí být rodič (v případě předchozího sňatku) rozvedený a s bývalým partnerem nežít. Poskytován je od následujícího měsíce po změně rodinné situace. V rámci náhradní rodinné péče či zajišťování ústavní péče obcemi (municipalities) je doplatek hrazen ve výši € 95.75. V případě pečujících osob-samoživitelů, je možno tuto částku zvýšit o výše uvedený doplatek. (§ 7, v Child Benefit Act 796/1992).

Mohlo by se zdát v případě Velké Británie, že se jedná o univerzální dávku, ale osoby s vysokými příjmy nad £ 60000, dávku získat nemohou. Dle Finance Act (2012), Schedule 1 pak v případě, že příjem osoby nebo jejího partnera je vyšší než £50000, podléhá zvláštní dani z příjmu v případě, že osoba pobírá přídavek na dítě. Pro osoby s příjmem mezi £ 50000 a £ 6000, je tato daň nižší než roční výše vyplaceného přídavku. Pro osoby nad roční příjem £ 60000 dosahuje 100% výše vyplaceného přídavku (FINANCE ACT, 2012). V případě, že se osoba rozhodne nepobírat Child Benefit, je dobré alespoň vyplnit žádost, vzhledem k tomu, že tato dávka je započítána v rámci kreditu národního pojištění, který souvisí s pozdější státní penzí (State Pension). Tato dávka zajišťuje též registraci dítěte pro budoucí získání National Insurance number, které občani získají v 16 letech věku (GOV. UK, Child benefit). V případě výchovy a péče o dítě jiných osob, z nichž jedna zemřela, je možné žádat o Guardian's Allowance, příspěvek vyplácen nad rámec Child Benefit. V případě rozvodu rodičů či spojení dvou rozdílných rodin, je dávka i nadále vyplácena jednomu z rodičů. Tato dávka je zahrnuta do tzv „benefit cup“, který omezuje výši dávek, jež může většina osob mezi 16 a 64 lety ze systému získat. Přídavek je vyplácen ve dvou sazbách a to na nejstarší nebo jediné dítě v rodině a každé další dítě (GOV. UK, Child benefit, What you“ll get).

6.1.2.2 Další dávky

6.1.2.2.1 Výživné jako dávka hrazená ze sociálního pojištění - případ Finska

Zvláštní dávka, která je poskytována ve **Finsku**, je výživné (mimo standartního výživného), jako dávka hrazená ze sociálního pojištění. Příspěvek na výživné (child maintenance allowance) je určen pro dítě mladší 18 let věku (§ 1). Příspěvek na výživné je poskytován na dítě s trvalým bydlištěm ve Finsku dle zákona (č. 580/2008). Kromě toho je příspěvek poskytován též na děti zaměstnanců či OSVČ vyplývající z podmínek finského systému sociálního zabezpečení. Dle § 2 je rodič povinný platit na dítě výživné. V případě, že dítě nedostává určené výživné od rodičů, může být dle § 3 tento příspěvek na výživu získán a hrazen z institutu sociálního pojištění (The Social Insurance Institution). Dle § 11 o tuto dávku může požádat rodič či další osoba, která má dítě svěřeno do péče. Příspěvek může být také přiznán a vyplácen samotnému dítěti, v případě, že dovršilo 15 let věku. O dávku může požádat i obec v případě, že péči zajistila sama.

Tato dávka je pak dle kapitoly 2, § 6 vyplácena v případě, že:

- rodič odpovědný za vyplácení výživného tak nečiní či není schopen, nebo otcovství nelze prokázat
- částka výživného je menší než částka tohoto příspěvku (child maintenance allowance) díky špatné finanční situaci rodiče, který je povinný výživné platit
- jedinec jako rodič samoživitel adoptoval dítě
- příspěvek je vyplácen i v případě, že zde není rodič s vyživovací odpovědností
- dítě je narozeno mimo manželství s nepotvrzeným otcovstvím
- v případě, že otcovství bylo potvrzeno, ale nelze vyměřit v tuto dobu alimentární povinnost

Příspěvek nelze vyplácet dle § 8 pokud

a) dítě žije s rodičem, jemuž bylo vyměřeno výživné

b) dítě má příjem umožňující se mu zabezpečit (příjem alespoň € 764.40 měsíčně po dobu 6 měsíců),

c) pokud dítě žije samo s příjmem alespoň € 1092 měsíčně či pokud osoba odpovědná za výživné zemřela.

V případě, že rodič neplnil svou povinnost a neplatil výživné, bude od rodiče vymáhána dlužná částka, která byla Kela vyplacena (§ 19). Příspěvek je placen do 18 let věku dítěte či do ukončení vyživovací povinnosti (§ 7). Dle § 9 -10 je příspěvek placen v

plné či snížené výši. Snížená výše je placena v případě, že vyplácené výživné na dítě je nižší než výše tohoto příspěvku a to v důsledku špatné finanční situace rodiče s vyživovací povinností. Rodič tak získá částku rozdílu mezi příspěvkem a výživným placeným rodičem a též výživné rodiče. Celková částka tak bude rovna příspěvku na výživu dítěte.

V případě vojenské služby, pokud osoba není schopna platit výživné v průběhu služby, bude toto výživné uhrazeno Kelou rodiči, který má dítě v péči a to ve formě vojenského příspěvku (conscripts allowance). Conscript's allowance je možno požádat osobou, která je zákonným zástupcem. Branec může též požádat sám o tento příspěvek pokud je zákonný zástupce (KELA, Child maintenance allowance). Plná výše příspěvku činí €154,77 měsíčně. Minimální vyplácená částka rozdílu mezi příspěvkem a výživným placeným rodičem je € 5 (KELA, Amount and payment of child maintenance allowance).

Velké Británie nemá k dispozici podobný příspěvek jako je peněžitá dávka ve Finsku. Problematika výživného je řešena prostřednictvím dohody rodičů (mimosoudně), znamé též pod pojmem "family – based agrément." Pokud se rodiče nemohou dohodnout, mohou využít služeb úřadu zřízeného vládou s názvem The Child Maintenance Service (dříve CSA). Tento úřad rozhodne o výši výživného. Child Maintenance service vybírá výživné od rodiče, jemuž je vyměřeno a deleguje směrem k rodiči, který o dítě pečuje. V případě, že rodič, který platí výživné je příjemcem sociálních dávek, bude mu výše uvedeným úřadem vyměřena nejnižší částka, která činí £7 týdně.(CHILD MAINTENANCE OPTIONS. What is child maintenance).

V případě, že rodič platící výživné prostřednictvím výše uvedeného úřadu přestane výživné platit, bude mu vyměřena pokuta a peníze strhnuty přímo z jeho bankovního účtu či spořicího účtu .V případě příjemce starobního důchodu bude částka stržena z důchodu (GOV.UK, Use the Child Maintenance Service or Child Support Agency).

Poslední možností je stanovení výživného na základě rozhodnutí soudu (CHILD MAINTENANCE OPTIONS. Other arrangements). Podmínky platby výživného jsou stanoveny dále v The Child Support Act z roku 1991, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci **České republiky** je situace obdobná jako ve Velké Británii.Výživné stanovuje soud, pokud rodič neplní svou vyživovací povinnost , avšak je možné se na něm dohodnout (mimosoudně). Vyživovací povinnost není povinnost dána soudním rozhodnutím, jedná se pouze o příkázání plnění povinnosti, která vznikla narozením dítěte. Je stanovena minimální výše v jaké má být povinnost plněna. Vyživovací povinnost je upravena dle § 910-923 Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších

předpisů. Dle § 911 tohoto zákona lze výživné přiznat v případě, že oprávněný není schopen se sám živit

Pokud rodič povinné výživné neplatí, je možné bránit se nařízením exekuce či trestním oznámením. Trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy dle § 196 zákona č. 40/2009 trestního zákoníku, je možné podat, pokud nedochází k placení výživného po dobu alespoň 4 po sobě jdoucích měsíců. Rodič, který má svěřeno dítě do péče tak může učinit na Policii ČR. Pokud není výživné určeno soudem, může rodič podat návrh na určení vyživovací povinnosti, pokud tak učiněno bylo, může rodič podat návrh na výkon rozhodnutí nebo návrh na nařízení exekuce.

V případě, že rodič platí výživné občas či částečně v rámci intervalu kratším jak 4 měsíce po sobě jdoucích, není toto jednání vykládáno jako trestný čin dle §196 odst. 1 trestního zákoníku, je nutné výživné vymáhat občanskoprávní cestou.

Dašími právními předpisy podle kterých se v této oblasti postupuje je zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, zákon č. 49/1991 Sb., o soudních poplatcích či zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád (PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY, Rozvod manželství, Výživné (vyživovací povinnost).

Ochranu práv dítěte týkající se jeho příznivého vývoje a řádné výchovy a jeho oprávněný zájem, včetně ochrany jeho jmění řeší zákon 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon upravuje působení veřejnoprávních orgánů, jež cílí na obnovení narušených funkcí rodiny (Tomeš, 2011, s. 214).

předpisů či v rámci zákona č. 111/2006 , zákon o pomoci v hmotné nouzi , se jedná se o příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc.

6.1.2.2 Pohřebné - případ České republiky

V rámci České republiky je poskytována dávka pohřebného. Nárok na pohřebné má dle § 47 osoba, která vypravila pohřeb dítěti, jež bylo v den smrti nezaopatřeným dítětem či osobě, jež byla v den smrti rodičem nezaopatřeného dítěte, pokud toto dítě , nebo osoba měly na území ČR trvalý pobyt dle § 3. Pokud splňuje podmínky nároku na pohřebné osob více, náleží vyplacení dávky pouze té osobě, která nárok uplatní jako první. Nárok na pohřebné vzniká dnem pohřbení, dle zvláštního právního předpisu a to zákonu č. 256/2011 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podmínka trvalého pobytu a bydliště dle § 3 není zjišťována pro nárok na pohřebné, pokud se jedná o

dítě, které bylo mrtvě narozené. Dle § 48 je pohřebné ve výši 5000 Kč a je vyplaceno jednorázově (ZÁKON Č. 117/1995 Sb., O STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPOŘE).

Ve **Velké Británii** se jedná o dávku určenou osobám s nízkými příjmy, s názvem Funeral payments. Jedná se o platbu Social Fund, fondu, který byl založen roku 1987 a jež se řídí dle section 167 Social Security Administration Act (1992). Section 138 Social Security Contributions and Benefits Act (1992) umožňuje platby v předepsané výši za určitých okolností pro výdaje související s mateřstvím (Sure Start Maternity Grant) a vypravením pohřbu (Funeral Expences Payments) v souladu s directions nebo pokyny stanovenými Secrety of State (Social Fund Account 2015-16, 2016).

Dle Part III 7. (1)(THE SOCIAL FUND MATERNITY AND FUNERAL EXPENSES (GENERAL) REGULATIONS, 2005 -3061/2005) je pohřebné (funeral payment) platbou určenou na úhradu nákladů spojených s vypravením pohřbu. Jedná se o nepřispěvkovou dávku. Pro získání dávky je nutné dle Part III. 7.(2 – 7) požádat během tří měsíců po datu pohřbu (zažádat může i osoba, která čeká na rozhodnutí pro přiznání níže uvedených dávek), být příjemcem určitých dávek či tax credit (income support, Income-based Jobseeker's Allowance, Pension Credit, Housing Benefit, Working Tax Credit, který zahrnuje prvek zdravotního postižení nebo těžkého postižení , Universal Credit, Child Tax Credit), být v určitém, stanoveném vztahu k zesnulému.

Dle Part III. 8 se však nejedná o peněžitou dávku určenou pouze rodinám s dětmi (rodičům za zesnulé dítě či jiné odpovědné osobě za péči o dítě), jedná se o dávku vyplácenou též partnerům, příbuzným či jiným blízkým osobám (přátelům). V rámci rodiny se jedná o rodiče mrtvě narozeného dítěte po 24. týdnu těhotenství či rodičům zesnulého dítěte, pokud bylo mladší než 16 let či 20 let věku, které nebylo zapsáno v denním studiu.

Dle Part III 9. Je Tato dávka vyplácena na úhradu nákladů spojených s vypravením pohřbu až do výše £ 700 (doprava zesnulého, úhrada za služby pohřebnímu ústavu, náklady na hrob či zpopelnění apod.). Oproti České republice se jedná o příjmově testovanou dávku, jejíž výše či její část je dle Part III 10 vratná a závisí na finančních prostředcích, které byly k tomuto účelu poskytnuty z majetku zemřelého, příspěvků charitativních organizací, paušální částky vyplývající ze zaměstnaneckého penzijního systému atd.

Částka je vyplácena osobě organizující pohřeb (v případě že byl objedнан), jinak osobě, která žádá. (GOV. UK, Funeral Payment, What you'll get). V rámci

nejaktuálnějších regulations se jedná o The Social Fund (maternity and Funeral Expenses) Amendment regulations (2013/247), který mění Regulations 2005 pro účely zavádění Universal Credit . V případě pobírání Universal Credit, jež slučuje některé dávky, může být (funeral payment) pohřebné plně navráceno.

V rámci **Finska** s organizací pohřbu mohou pomoci místní pobočky evangelické luteránské církve. Pohřebné (funeral allowance) může být vyplaceno na základě předešlého zaměstnání zesnulého, členství v odborové organizaci či osobám s nízkými příjmy prostřednictvím jednotlivých municipalit (INFOPANKKI.FI, Death). Jednotnou dávku poskytovanou v rámci Finska jsem nenalezla.

6.1.2.2.3 Finanční pomoc pro studující rodiče s dětmi - případ Velké Británie

Velká Británie jako další možnost podpory rodiny nabízí peněžitě dávky pro studující rodiče. Jedná se o příspěvek pro studující rodiče (Parents' Learning Allowance) a grant na péči o dítě (Childcare Grant). Tyto dávky jsou upraveny v prováděcím předpisu The Education (Student Support) Regulations (2011), v pozdějším znění dle The Education (Student Fees, Awards and Support (Amendment) Regulations 2012. Vzhledem k tomu, že se zabývám dávkami, které jsou poskytovány jak v Anglii, Walesu i Skotsku, tak se příspěvkem pro studující rodiče (Parent's Learning Allowance) nebudu dále zabývat.

Childcare grant je součástí studentských grantů dle části 5, kapitoly 1 (Part 5, chapter 1 The Education (Student Support) Regulations, 2011), konkrétně dle regulations 36 (b) skupiny "grant for dependants". Grant for dependants je pak složen dle regulation 43 z adult dependant grant, childcare grant a parent's learning allowance. Konkrétní podmínky jsou pak definovány v regulations 44 - 47 (The Education (Student Support) Regulations, 2011).

Grant na péči o dítě pro vysokoškolské studenty (Childcare Grant) je dle regulations 45 paragraph 2 poskytován na péči o dítě vysokoškolským studentům denního studia s dětmi do 15 let věku či 17 let věku v případě dětí se speciálně vzdělávacími potřebami. Dle paragraph 3 nebude tento grant vyplacen studentovi ani jeho partnerovi, pokud si již zvolili prvek péče o dítě v rámci (childcare element) u working tax credit (The Education (Student Support) Regulations, 2011).

Grant je příjmově testovaný a nevratný. (HIGHER EDUCATION:Student Finance Equality Analysis - The Education (Student Support) (Amendment) Regulations, 2015, s 14). Poskytnutá částka činí až £155 (dle 18 (Education (Student Fees, Awards and

Support (Amendment) Regulations 1653/2012) týdně na jedno dítě a až £ 266,5 týdně pro 2 a více dětí (GOV.UK, Childcare Grant, Overview). Pro tento grant musí být splněny podmínky pro nárok na podporu ze systému studentské podpory (student finance), jež obsahuje studentské půjčky na úhradu školného či grant na výživu u studentů z nízkopříjmových rodin (Maintenance Grant, Special Support Grant) (GOV.UK, Student finance).

V **České republice** nejsou v rámci podpory rodiny poskytovány žádné zvláštní příspěvky určené pro studující rodiče. V rámci zákona č. 111/2006 , zákon o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, se nabízí dávka mimořádné okamžité pomoci, která je však určena jako finanční pomoc rodičům na jejich studující děti.

Osobou v hmotné nouzi je dle § 2 (5) výše uvedeného zákona mimo jiné osoba, která nemá vzhledem k příjmům, celkovým majetkovým a sociálním poměrům dostatečné prostředky pro úhradu odůvodněných nákladů, které jsou spojeny se vzděláním či zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně právní ochranou dítěte. Osobou v hmotné nouzi však dle § 3 (4) není osoba, jež pobírá peněžitě dávky nemocenského pojištění z důvodu těhotenství a mateřství, nebo rodič, který celodenně, osobě a řádně pečuje o minimálně jedno dítě, jež z tohoto důvodu pobírá rodičovský příspěvek a také rodič, který po této době pečuje o dítě, jenž pro vážné důvody nemůže být umístěno v jeslích, mateřské škole či podobném zařízení. Dle § 3 (1) se pro účely posuzování stavu hmotné nouze hodnotí příjmy a majetkové poměry žadatele a společně posuzovaných osob. Dle § 37 pak součet poskytnutých dávek nesmí během kalendářního roku být vyšší než desetinásobek životního minima jednotlivce (ZÁKON Č. 111/2006 Sb.)

Jak dodává Tomeš (2011, s. 232), pomoc v hmotné nouzi patří do fakultativní části sociální ochrany s názvem sociální péče. Jedná se o péči osobám, o které není postaráno ze sociálního pojištění ani ze státní sociální podpory. Studující rodiče pak mají dle § 54 (2) zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně dalších zákonů (zákon o vysokých školách) „ *právo na přerušení studia vždy v souvislosti s těhotenstvím, porodem či rodičovstvím, a to po celou uznanou dobu rodičovství* “.

Dle §54, a má ve spojitosti s péčí o dítě student či studentka právo na prodloužení lhůt pro plnění studijních povinností i podmínek pro postup do dalšího semestru, ročníku či bloku, pokud studium nepřeruší. Finanční pomoc studentům je pak možno dle stejného zákona řešit stipendiem, a to mimo jiné pokud se student dle § 91 nachází v tíživé sociální

situaci či jde o studenta s nárokem na přídavek na dítě dle § 17 zákona 117/1995 Sb. Rozhodný příjem rodiny pro účely přídavku na dítě nepřevyšuje součin částek životního minima rodiny a koeficientu 1,5. Stipendium činí 1620 Kč a je přiznáno na deset měsíců v akademickém roce (ZÁKON Č. 111/1998 Sb.). Tento zákon tedy také neřeší situaci studujících rodičů jako v případě Velké Británie

V rámci **Finska** je pak situace studujících rodičů řešena pomocí účelového příspěvku studentského grantu (Study grant) či doplatkem na bydlení (housing supplement). Tyto dávky jsou společně se studentskými půjčkami (student loans) upraveny v zákoně týkajícím se finanční pomoci studentům , The Act on Financial Aid for Students z roku 2014. Tato dávka však není dle stránek veřejné správy, ze kterých jsem vycházela určena jako finanční pomoc pro rodiny s dětmi.

Účelem této skupiny dávek je poskytnout studentům pomoc při nákladech spojených se studiem do takové míry, která není považována za odpovědnost rodičů studenta a která není zajištěná jiným příjmem. Pro účely čerpání půjčky či výše uvedených dávek na studium, je nutné mít ukončené základní vzdělání, být studentem denního studia po dobu alespoň dvou měsíců, mít dobré studijní výsledky a být osobou potřebnou takové finanční pomoci (KELA.FI, Financial aid for students).

Doplatek na bydlení (housing supplement) je učen nájemci bytu. Byt pronajatý za účelem studia se nachází v jiném městě než má rodina hlášený trvalý pobyt a je obýván jedním rodinným příslušníkem (manželem či partnerem). V případě, že rodina má stejné bydlení pro všechny členy, není možné vyplácet doplatek na bydlení (housing supplement) ale je možné zažádat o příspěvek na bydlení (housing allowance). (KELA.FI, Housing supplement). Dostupné z: <http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students-housing-supplement>.

Částka se pohybuje v rozmezí € 26.90 do € 201.60 měsíčně a jedná se o 80% oprávněných nákladů na bydlení. V případě, že náklady jsou vyšší než € 252 měsíčně, bude překročená částka hrazena osobou. V případě, že je bydlení pronajímáno od osob v blízkém příbuzenském vztahu (rodiče) je možné poskytnout maximálně částku € 58.87 měsíčně. Jedná se o úhradu nájemného či poplatků za služby (voda, elektřina, vybavení). Poplatky související s teplem či internetovým připojením nejsou zahrnuty (KELA.FI, Amount and payment). Jedná se o příjmově testovanou dávku (KELA.FI, Parent's income).

Studentský grant (Study Grant) je určen studujícím osobám, které nepobírají přídavek na dítě (child benefit) a jsou starší 17 let věku. Výše grantu závisí na typu školy, věku, zda osoba žije či nežije ve společné domácnosti s rodiči a zda má či nemá dítě. Rodič s nezaopatřeným dítětem získá v základní sazbě v případě sekundárního vzdělávání € 250,28, v případě terciárního vzdělávání € 336,76 měsíčně (v případě studia započatého před 1. srpnem 2014 € 303,19), nejedná se o testovaný příspěvek na příjem (KELA, STUDENT FINANCIAL AID 2016-2017).

6.1.2.2.4 Finanční pomoc v případě péče o zdravotně znevýhodněné dítě - případ Velké Británie

Další skupinu peněžitých dávek ve **Velké Británii** tvoří pomoc určená rodinám se zdravotně znevýhodněným dítětem. V rámci peněžitých dávek je možné získat již zmíněný Child Tax Credit ve zvýšené výši pro zdravotně znevýhodněné dítě. Peněžitou dávkou je pak příspěvek pro zdravotně znevýhodněné děti (Disability Living Allowance for children), (GOV.UK, Help for disabled child).

Právní úpravu na příspěvek pro zdravotně znevýhodněné děti (Disability Living Allowance for children) lze nalézt v zákoně z roku 1992 s názvem **Social Security Contributions and Benefit Act**. Dle Part III, Section 71 (1-2). Příspěvek sestává ze dvou částí hodnotící mobilitu a péči, osoba pak může naplňovat podmínky pro přiznání příspěvku u obou složek či pouze jedné. Dle (3) osoba může získat každou část příspěvku na dobu určitou či neurčitou zvlášť. Pokud byly přiznány části obě, podpůrná doba musí být totožná. Přiznání výše příspěvku je stanovena na základě tohoto zákona či v prováděcích regulations (předpisech) (4). Dle (6) osoba nemá nárok na příspěvek, pokud nesplní stanovené podmínky týkající se bydliště a pobytu ve Velké Británii.

Zákon dále stanoví podmínky jednotlivých stupňů složky péče (Section 72) a složky mobility (Section 73). Dle 71 (1A) se jedná o příspěvek na úhradu nákladů spojených s péčí o dítě, které je mladší 16 let, má sníženou mobilitu či vyžaduje zvláštní péči oproti dětem stejného věku bez zdravotního znevýhodnění. Dle 72 (2A), (3) jsou stanoveny tři sazby u složky péče a dle 73 (10) jsou stanoveny dvě sazby u složky mobility.

Poskytovaná částka se pohybuje v rozmezí mezi £ 21,80 a £ 139, 75 týdně a závisí na stupni péče, kterou dítě potřebuje. Výsledná výše příspěvku je složená ze dvou částí,

jedna posuzuje mobilitu a druhá péči (GOV.UK, Disability Living Allowance for Children). Složka péče má týdenní sazbu £ 21.80, £ 55.10 a £ 82.30, mobilita má sazbu £ 21.80 a £ 57.45 (GOV.UK, Disability Living Allowance for Children, DLA rates for children.) Děti mladší 6 měsíců musí být ve Velké Británii po dobu delší 13 týdnů a dítě starší 6 měsíců a mladší 3 let musí ve Velké Británii žít po dobu alespoň 26 z předešlých 156 týdnů (GOV.UK, Disability Living Allowance for Children, Eligibility).

V rámci **České republiky** se jedná o dávku s názvem příspěvkem na péči dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o nepojistnou sociální dávku hrazenou ze státního rozpočtu. Mimo výše uvedený zákon je dalším legislativním dokumentem vyhláška č. 505/2006 Sb. Dle § 7 zákona č. 108/2006 Sb. Na příspěvek má nárok osoba, která je starší jeden rok, jež z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu vyžaduje pomoc jiné, fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb v rozsahu, který je stanoven stupněm závislosti. Příspěvkem se stát podílí na zajištění sociálních služeb či dalších forem pomoci dle tohoto zákona při zvládnutí základních životních potřeb osob (ZÁKON Č. 108/2006 SB.).

V rámci **Finska** se jedná o dávku Disability Living Allowance for persons under 16 years of age, určenou dětem s dlouhodobým onemocněním či zdravotním znevýhodněním, jejichž zdravotní stav vyžaduje zvýšenou péči či rehabilitaci v délce trvání více než 6 měsíců. Tento příspěvek končí dovršením 16 roku věku. Nejedná se o příjmově testovaný příspěvek (KELA.FI, Disability Living Allowance for persons under 16 years of age). Dávka je vyplácena ve třech sazbách, které činí € 92,94, € 216,87 a € 420,51 a které závisí na stupni postižení (KELA.FI, Amount and payment).

6.2 Shrnutí a závěr

6.2.1 Finsko

V rámci tohoto modelu je sociální zabezpečení poskytováno převážně na základě trvalého pobytu (residence – based). Dávky, tedy i ty peněžitě náleží především občanům. Sociální zabezpečení je financované státem a zajišťované prostřednictvím samosprávy, které je dán prostor vytvářet potřebné služby a reagovat tak lépe na potřeby obyvatel. Mimo občanů jsou dávky ze systému sociálního zabezpečení určeny i cizincům a to na

základě jejich země původu a zaměstnání. Peněžitě dávky jsou spravovány a vypláceny institucí sociálního pojištění Kela, povinná solidarita má tedy povahu sociálního pojištění.

Jak je patrné z teoretické i praktické části práce, rodinná politika je ve Finsku zaměřena především na zajištění správného vývoje a dobrých životních podmínek pro děti, k čemuž slouží jak finanční podpora, tak rodičovské volno. Důraz na kvalitu života a zdraví dětí a jejich matek, je možno pozorovat i u peněžitých dávek. Jedná se o model univerzální, kdy je investice do dětství pojímána jako nejlepší investice pro budoucnost. Například pro vyplacení rodičovského příspěvku (parental allowance) je vyžadována navazující zdravotní prohlídka v období od pěti týdnů do 12 týdnů po porodu. Dalším pilířem rodinné politiky je pak široká nabídka služeb pro rodiny s dětmi. Rodinná politika usiluje o harmonizaci rodinného života, zaměstnání a podpoře otce jako rodiče. Cílem je umožnit rodičům, aby mohli trávit více času s dětmi.

Podpora otce rodiče je patrná již z dávek jako rodičovské příspěvky (parenthood allowances), kde je otci k dispozici zejména otcovský příspěvek (paternity allowance). Rodičovské příspěvky se řadí do dávek poskytovaných v mateřství. Jak již bylo řečeno, ve většině evropských zemí se dávky v mateřství poskytují v rámci soustav nemocenského pojištění, z čehož pocházejí. Cílem dávek nemocenského pojištění je finančně zabezpečit ekonomicky aktivní občany v okamžiku, kdy z důvodu nemoci či mateřství ztratí krátkodobě výdělek. Rodičovské příspěvky (Parenthood allowances) jsou upraveny dle zákona Sickness insurance Act. V případě, že osoby neměly příjem ze závislé činnosti či jako OSVČ, je dávka poskytnuta v minimální výši € 23.93 za pracovní den. Zaměstnanci či OSVČ jsou rozděleni do 8 skupin dle příjmů.

Mateřský příspěvek je vyplácen po dobu 105 pracovních dní. Doba s příspěvkem spojené dovolené začíná nejdříve 50 pracovních týdnů a nejpozději 30 pracovních dní před předpokládaným datem porodu (5-8 týdnů). Otcovský příspěvek je vyplácen v maximálním časovém rozsahu 18 pracovních dní (6 dní v týdnu) v ten samý čas jako je vyplácen mateřský či rodičovský příspěvek (maternity, parental allowance). Rodičovský příspěvek (parental allowance) umožňuje rodičům chodit do zaměstnání na zkrácený pracovní úvazek.

V rámci podpory v mateřství je klíčovou dávkou mimo zmíněné rodičovské

příspěvky (parental allowances) porodné (maternity grant), jež nabízí zajímavou alternativu ke klasickému-finančnímu pojetí. Mateřský balíček, který si žena může zvolit namísto peněžitě dávky, obsahuje dětské oblečení, stejně jako produkty určené k péči o dítě v počtu 50 kusů.

Peněžitá forma má pak jednorázový charakter ve výši € 140. Porodné je poskytováno na každé narozené dítě, což je velkým rozdílem proti dalším porovnávaným zemím. Výše uvedená částka sice nepředstavuje výraznou pomoc do rodinného rozpočtu, avšak vzhledem k možnosti čerpání dalších nabízených dávek (Child benefit, parental allowances) se tato částka zdá být dostačující.

Podpora zaměstnanosti se pak promítá i do dalších peněžitých dávek určených pro rodiny s dětmi. Jedná se zejména o příspěvky na péči o dítě (child care allowances), které jsou vázány na zaměstnanost rodičů či povinné vzdělávání a následují po období pobírání rodičovských příspěvků (parental allowance). Tyto příspěvky umožňují zajistit péči rodinou, soukromými poskytovateli či veřejně prostřednictvím municipality a je k nim poskytnuto uvolnění ze zaměstnání. Celodenní péči prostřednictvím rodičů řeší příspěvek na denní péči o dítě (home care allowance), příspěvky podporující zaměstnanost, jsou pak příspěvkem na domácí péči (private day care allowance), flexibilní příspěvek na péči (flexible care allowance) a partial child care allowance. Všechny tyto příspěvky na sebe navazují a je jimi možné pokrýt období, kdy se děti nachází v předškolním věku (do 7 let věku), v posledním případě (partial child care allowance) též první, druhý a třetí rok (v případě prodlouženého vzdělávání), kdy dítě navštěvuje základní školu. Je nutno podotknout že zajímavým příspěvkem je flexibilní příspěvek na péči (flexible care allowance), který je určen pro rodiče dětí mladších 3 let věku s pracovním úvazkem pod 30 hodin týdně, jenž je nabízen jako alternativa k příspěvku na domácí péči (child home care allowance) u dětí stejné věkové skupiny. První dva příspěvky z této skupiny, příspěvek na domácí péči (Child home care allowance) a příspěvek na soukromou denní péči (private day care allowance), zahrnují více složek, jedná se o příspěvek na péči (care allowance), doplatek na péči (care supplement), který je podmíněn celkovým rodinným příjmem a případný doplatek hrazený municipalitou. Částky poskytovaných příspěvků jsou poměrně vysoké. Částky poskytované bez ohledu na příjem jsou u Child home care allowance € 341.27 za jedno dítě pod 3 roky věku, € 102.17 měsíčně za každé další dítě pod 3 roky věku a € 65.65 měsíčně za dítě starší 3 let věku avšak mladší školního věku (7 let). Měsíční

výše u příspěvku na soukromou péči je € 173.74 za jedno dítě a € 63.93 za každé dítě v předškolním zařízení (6 let věku). Doplatek za péči činí maximálně € 146.11 měsíčně za dítě. Flexible care allowance je vyplácen ve dvou výších a v závislosti na pracovní době rodiče. Jedná se o částku € 243.28 za měsíc za 3 dny v týdnu po 4,5 hodinách a částku € 162.19 za měsíc pro 4 dny v týdnu po 6 hodinách. Partial child care allowance činí € 97.73 měsíčně za jediné dítě v rodině. Štědrá finanční podpora, prostřednictvím které se snaží stát kompenzovat náklady spojené s výchovou a výživou dětí odráží vliv kolektivní zodpovědnosti.

Zvláštnost v rámci finských rodinných dávek, která v této souvislosti může být zmíněna, je výživné jako dávka hrazená ze sociálního pojištění (child maintenance allowance). Tato dávka je určena pro dítě mladší 18 let věku, pokud dítě nedostává určené výživné od rodičů. O dávku může požádat i obec v případě, že péči zajistila sama. Podobnou dávku nelze najít v České republice ani ve Velké Británii.

Důraz na kvalitu života a zdraví dětí, jejich matek, je možno pozorovat z poskytovaných peněžitých dávek, kde například pro vyplácení rodičovského příspěvku (parental allowance) je vyžadována navazující zdravotní prohlídka v období od pěti týdnů do 12 týdnů po porodu.

V rámci rodinné politiky je však za nejdůležitější složku společně se službami denní péče považována dávka přídatku na dítě. Tato dávka je vyplácena na základě pobytového statusu a nezohledňuje příjmy jako tomu je u České republiky. Dávka je vyplácena od následujícího měsíce po narození dítěte do konce kalendářního měsíce, kdy dítě dovrší 17 let věku. Jedná se o nižší věkovou hranici, než jak je tomu pro dávku přídatku na dítě v České republice. Dávka je vyplácena s rodičovskými příspěvky (parental allowances). Výše přídatku je odstupňována podle počtu dětí, kdy za první dítě je možné získat € 95, 75 se zvyšující se tendencí za každé následující dítě.

Zvláštní podpora je pak poskytována neúplným rodinám, kdy rodička získá dalších € 48.55 za každé dítě (single parent supplement) v domácnosti na něž je přídavek pobírán. Peněžitě dávky v rámci rodinné politiky se tedy zaměřují převážně na rodiny s malými dětmi, jimž poskytují komplexní podporu. Klíčovou roli zde však hraje podpora zaměstnanosti. V případě starších dětí, je možné vyplácet peněžitě dávky přímo jim (Child benefit). Jedná se o model univerzální, kdy je investice do dětství pojímána jako nejlepší investice pro budoucnost.

6.2.2 Velká Británie

Jak již bylo řečeno, koncepce sociálního státu se ve Velké Británii začala rozvíjet v návaznosti na zprávu Lorda Beveridge, kterou uvedl v roce 1942 v anglickém parlamentu. Mimo to, že definoval pět sociálních zel, navrhl také, aby se zavedl systém národního pojištění, který by zajišťoval všechny obyvatele a zastřešoval také veškeré nástroje, pro řešení sociálních zel. V Británii došlo ke vzniku univerzálního, centrálně řízeného systému sociálního zabezpečení, který byl financován ze státního rozpočtu.

V současnosti jsou dávkami vycházejícími z národního pojištění pro účel této práce mateřský příspěvek (maternity allowance) a zákonná mateřská dovolená (statutory maternity pay). Dávkami hrazenými z veřejných fondů jsou pak v Child Tax Credit, Universal Credit, Working Tax Credit, Child benefit, Housing Benefit, Disability Living Allowance, Income Support, a Social Fund Payment.

Nárok na jednotlivé dávky vyplácené z veřejných fondů se odvíjí od trvalého pobytu (residence permit). Lze tedy tvrdit, že dávky náleží zejména občanům Velké Británie a Severního Irska. Hlavní strategií v rámci rodinné politiky je snížení dětské chudoby, významnější roli v podpoře rodiny hraje příjmově testovaná peněžitá podpora nízkopříjmovým rodinám, zatímco schéma rodičovské dovolené je upozaděno. Důraz je kladen na primární úlohu rodiny v péči o dítě, důležitost rodinného soukromí a individualismus.

V rámci rodinné politiky ve Velké Británii jsou za primární mateřské dávky považovány zákonná mateřská platba (Statutory Maternity Pay) a mateřský příspěvek (Maternity Allowance), které však vycházejí z příspěvků do fondu národního pojištění (National Insurance Fund). Nárok tyto dávky je tedy podmíněn potřebnou dobou pojištění. Zákonná mateřská platba (Statutory maternity pay) je určena pro zaměstnance zatímco mateřský příspěvek (maternity allowance) je určen zejména pro OSVČ, zaměstnance, kteří nesplnili podmínky nároku na Statutory Maternity Pay a jejich partnery. Maximální délka dovolené je 52 týdnů a platba je poskytnuta maximálně po 39 týdnů, v případě Maternity Allowance u partnerů OSVČ a zaměstnanců 14 týdnů. V případě, že osoba dovolenou či s tím spojenou platbu nevyčerpá, může přejít na sdílenou rodičovskou dovolenou (Shared Parental Leave) a zbylá platba jí bude doplacena. I zde je patrná snaha zainteresovat otce do péče o děti, kterým je poskytnuta placená dovolená (Paternity pay and leave).

Dovolenou lze čerpat maximálně 2 placené týdny. Stanovená sazba je povětšinou ve výši £ 139.58 či 90% průměrné týdenní mzdy, dle toho co je nižší. V porovnání s Českou republikou a Finskem se pak toto schéma placených rodičovských dovolených jeví jako nedostatečné. Nepřítomnost návazného volna a s tím spojených příspěvků jako v případě České republiky (rodičovský příspěvek) a Finska (Child-care allowances) jen dokazuje silný důraz na primární úlohu rodiny v péči o dítě.

Specifikem tohoto modelu je dávkový limit tzv. "benefit cap" neboli maximální celková částka, kterou je možno získat z určitých dávek v jedné domácnosti u osob ve věku 16- 64 let. V současnosti je stanovena na \$500 týdně (\$26000 ročně) v případě, že se jedná o pár, bez ohledu na to, zda děti žijí ve stejné domácnosti. Stejná částka je určena i jednotlivci a s ním žijícím dítětem. Částka \$300 (\$18200) je pak maximální výše vyplacena bezdětnému jednotlivci či jednotlivci, který děti má, ale nesdílí s nimi společnou domácnost. Dávkový limit pak jen dotváří model, v němž je důraz na příjmově testované dávky, aby je tak ještě omezil.

Nejdůležitější cílovou skupinou v rámci nízkopříjmových rodin jsou pak osamělé matky. Ty a nejen ony, ale všechny osoby považované za rodiče, by se měly podpořit takovým způsobem, aby byly motivovány nalézt si zaměstnání a zajistit tak sebe i své dítě (Child Tax Credit). Opatřením na snížení chudoby pro pracující rodiče je dávka Working Tax Credit, určená zaměstnancům a OSVČ, která je též obdobou modelu mzdového příplatku. Obě dávky jsou příjmově testované a poskytují možnou alternativu, jak mohou nízkopříjmové rodiny při narození dítěte získat dávku v mateřství, aniž by odváděli příspěvky na pojištění. Child Tax Credit je možné získat ve výši až £3325 za rok a Working Tax Credit ve výši až £ 1960 za rok. Tyto dávky lze vyplácet i na starší děti (16 let věku či do 20 let věku dítěte při přípravě na budoucí povolání). V případě využití služeb péče o děti (childcare) je možné získat až £ 122.50 za týden na jedno dítě či £ 210 za týden za 2 a více dětí. Výše těchto příspěvků se stanoví na základě předcházejícího zdaňovacího období, přičemž existuje riziko, že v případě zvýšení příjmů (o £ 2500) bude rodina tuto dávku vracet. Jak již bylo sděleno dříve, skupina dávek Tax Credits, Income Support a Income related ESA bude v blízké budoucnosti nahrazeny Universal Creditem.

Pokud se budeme věnovat podpoře rodiny veřejně, což je obsahem této práce, nabízí se jako další alternativa v rámci dávek v mateřství Employment and Support Allowance (ESA) a Income Support Employment and Support Allowance (ESA) tyto

dávky jsou určeny pro matky bez příjmů, které sami či ani jejich partneři nezískali potřebnou dobu pojištění. Employment and Support Allowance existuje ve dvou typech. První typ je založen na příspěvcích na sociální pojištění (National Insurance contributions) a souvisí tedy s výdělkem, druhý souvisí s nedostatečnými příjmy. Výše příspěvku pak závisí na věku žadatele. V případě že osoba je mladší 25 let, je vyplácena maximální částka £ 57,90 týdně, v případě věku nad 25 let je výše příspěvku £73, 10 za týden.

Druhou dávkou je „podpora příjmů“ (Income Support), určená pro osoby s nízkými příjmy. Jedná se o příjmově testovanou dávku pro osoby žijící ve společné domácnosti. Nárok na Income Support má těhotná žena, jejíž těhotenství trvá po 29 týdnů, v případě neschopnosti vykonávat zaměstnání z důvodů souvisejících s těhotenstvím, je možné požádat dříve. Tato dávka též náleží rodiči samoživiteli s dítětem mladším 5 let věku, kdy další podmínkou pro přiznání je žádný nebo nízký příjem a úspory nepřevyšující £ 16000. Tuto dávku mohou využít i studujícího rodiče, nikoliv však studenti vysokých škol. Základní sazba pro jednotlivce je £ 57, 90 týdně. Rodiče mohou žádat současně o Child Tax Credit .

Jako ostatní porovnávané země, i zde je poskytována dávka porodného (Sure Start Maternity Grant), který je poskytován v hodnotě € 500 pro živé dítě či zemřelé/mrtvé narozené dítě. Ačkoliv samotná dávka přímo nevyžaduje testování příjmů, žadatel o dávku či jeho partner k datu podání žádosti pobírají jednu ze stanovených příjmově testovaných dávek (Income Support, Child Tax Credit či Working Tax Credit) a dávka je tak určena nízkopříjmovým rodinám. Podmínkou pro nárok na tuto dávku je dále poskytnuté poradenství týkající se zdraví a života u živého dítěte či u nastávajících matek. Jako v případě České republiky je přiznána pouze na omezený počet dětí.

Další dávkou je přídavek na dítě (Child benefit), který se z původně nezdánitelné paušální částky (model univerzálního příplatku) placené matce za každé neazopatřené dítě stává dávkou podléhající zdanění. Osoby s vysokými příjmy (nad £ 50000) podléhají zdanění, které nad £ 60000 dosahuje 100% výše vyplaceného přídavku. Důležitou skutečností je i to, že jako příjemce dávky má osoba zajištěnu též registraci dítěte pro budoucí získání National Insurance number , které občani získají v 16 letech věku .

Výše přídavku není nijak velká, jedná se týdně o £ 20.70 týdně nebo na každé další dítě £ 13.70 týdně, je vyplácen jednomu rodiči. Podobné rozdělení má i Finsko, kategorií je však 5. Dávka je určena na dítě do 16 let věku, v případě přípravy na budoucí povolání do

20 let věku. Nutno dodat, že ve Finsku je dávka do 17 let věku dítěte a v České republice dokonce do 26 let věku dítěte.

Jak již bylo zmíněno, podpora rodiny zahrnuje též nepeněžitou dávku a to poukázky na stravu s názvem Healthy start, určené jako pomoc s náklady na základní potraviny pro těhotné ženy nebo pro rodiče (matky) s dětmi do 4 let věku. Podmínkou pro jejich přiznání je navázán na příjmově testovaných dávek. Jedná se tedy opět o podporu osob s nízkými příjmy. Dále je podpora rodiny zajištěna prostřednictvím spořicíh účtů pro děti (ISA , Child Trust Fund) , které tak mohou mít určité finanční prostředky v době, kdy dovrší plnoletosti.

Specifickými kategoriemi jsou finanční pomoc v případě péče o zdravotně znevýhodněné dítě a finanční pomoc pro studenty s dětmi. Grant na péči o dítě pro vysokoškolské studenty je určen studentům denního studia s dětmi do 15 let věku či 17 let věku v případě dětí se speciálně vzdělávacími potřebami. Grant je příjmově testovaný a nevratný.

Poskytnutá částka činí až 155£ týdně na jedno dítě a až 266,5£ týdně pro 2 a více dětí. Pro tento grant musí být splněny podmínky pro nárok na podporu (you must be eligible) ze systému studentské podpory (student finance), jež obsahuje studentské půjčky na úhradu školného či grant na výživu u studentů z nízkopříjmových rodin.

Pomoc určená rodinám se zdravotně znevýhodněným dítětem nabízí kromě zmíněného Child Tax Credit (ve zvýšené výši), příspěvek pro zdravotně znevýhodněné děti (Disability Living Allowance for children). Tento příspěvek sestává ze dvou částí hodnotící mobilitu a péči, osoba pak může naplňovat podmínky pro přiznání příspěvku u obou složek či pouze jedné. Poskytovaná částka se pohybuje v rozmezí mezi £ 21,80 a £139, 75 týdně a závisí na stupni péče, kterou dítě potřebuje. Ačkoliv jak Česká republika, tak Finsko podobnou dávku nabízí, není zahrnuta do dávek v rámci rodinné politiky.

Nutno podotknout, že rodinná politika s ní související literatura a legislativa jsou značně nepřehledné. Problematické je pak i poskytování dávek pouze v některých částech Velké Británie (Wales, Anglie či Skotsko). Literatura hovořící o rodinné politice, pak i přes zmínku o směru rodinné politiky a důrazu na sociální pomoc, tyto dávky nenabízí. Zajímavostí v rámci tohoto modelu je stanovení podmínky vzniku nároku na dávku pobíráním určitých, na příjem testovaných dávek. Velká Británie, k jejímž hlavním cílům

patří snížení dětské chudoby, nabízí v rámci mateřství a rodičovství podporu zejména zaměstnancům, OSVČ či jejich partnerům. Možnosti pro nezaměstnané rodiče nejsou zcela jasné ani jak ze stránek veřejné správy, tak z literatury. Menší podpora rodiny se odráží i v krátce poskytovaných rodičovských dovolených a s tím souvisejících platbách. Ačkoliv je tedy Velká Británie přiřazována k Občanskému/Univerzálnímu modelu, charakteristikami se blíží i modelu Liberálnímu .

6.2.3 Česká republika

Věřejná rodinná politika V České republice peněžitá dávky cílí zejména na nízkopříjmové rodiny, jde o povinnou solidaritu bohatých s chudými. Tato solidarita má formu dávek placených z veřejných rozpočtů a žadatel tedy nemusí platit jakékoliv pojištění. Základním legislativním dokumentem je zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, z něhož je poskytováno 5 peněžitých dávek. Nejdůležitější podmínkou je trvalý pobyt na území ČR. Podstatným aspektem je zde testování příjmů, pouze u některých dávek, přičemž se vychází z částek životního minima pro domácnost.

Na počátku praktické kapitoly byly nejprve rozebrány dvě dávky vycházející z pojišťovacího systému a to peněžitá pomoc v mateřství, následně vyrovnávací příspěvek v mateřství. Tyto dávky sloužily k porovnání s finským modelem. Jedná se o dávky obligatorní, tedy po splnění podmínek budou přiznány. Ze všech porovnávaných zemí se zdá být Česká republika, co se týče legislativy nejprůhlednější. V rámci výše uvedeného zákona je představeno pět dávek, jedná se o porodné, pohřebné, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a rodičovský příspěvek.

Přídavek na dítě je poskytován v případě, že rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,4 a výše přídavku je odstupňována dle věku dítěte. Jedná se o dávku, kterou dvě výše porovnávané země poskytují nezávisle na příjmech rodičů. Účelem je přispět na úhradu zvýšených nákladů spojených s výchovou dítěte a zabránit tak snižování životní úrovně rodin.

Rodičovský příspěvek je poskytován rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně a řádně pečuje o dítě, jež je nejmladší v rodině, na péči o dítě a jeho výše činí 220000 Kč do 4 let věku dítěte. O péči se může otec s matkou podělit a děti mladších 2 let je

umožněno navštěvovat jesle či mateřskou školu, ne však více než 46 hodin týdně. V případě dětí starších se tato skutečnost nezohledňuje. Finsko proti tomu nabízí rodičovské příspěvky ve 4 formách s převážným zaměřením na podporu zaměstnaných rodičů a to až do nástupu na základní školu. V případě českých rodičů, kteří neměli příjem, je možné rodičovský příspěvek vyplácet až do konce 9. měsíce věku dítěte v částce 7600 Kč a od 9. měsíce do 4 let věku v částce 3800 Kč měsíčně. V tomto případě tedy nahrazuje pojišťovací systém (peněžitou pomoc v mateřství), ze kterého by tato matka neměla nárok na podporu. Rodičovský příspěvek je poskytován za účelem umožnit rodiči celodenní péči o dítě.

Pohřebné je poskytováno v rámci rodinných dávek pouze v České republice, Finsko tuto dávku nenabízí a Velká Británie dávku nabízí, ale je určená pro osoby s nízkými příjmy obecně. Jedná se o možné ekonomické ohrožení a pomoc směřuje spíše na nízkopříjmové rodiny.

Příspěvek na bydlení, ačkoliv nemusí být přímo určen rodinám s nezaopatřenými dětmi, výrazně pomáhá s náklady na bydlení. Ve Finsku ani v Anglii neexistuje tato dávka jako součást rodinné politiky, nýbrž jako forma sociální podpory pro domácnosti s nižšími příjmy. Příspěvek pak zohledňuje přítomnost dětí v domácnosti. U všech tří zemí se jedná o příjmově testovanou dávku. Ve Velké Británii je tato dávka (Housing Benefit) poskytnuta pouze na nájemní bydlení, u kterého se zohledňuje vlastník, tedy, zda se jedná o soukromého vlastníka či o město. Jedná se pouze o úhradu nájemného, služby nejsou zohledněny. V rámci Finska (General Housing Allowance) pak existuje mimo úhradu nájemného a služeb možnost úhrady až 73% hypotéční splátky.

Smyslem porodného je přispět rodině k úhradě zvýšených nákladů vzniklých díky narození dítěte. V České republice je porodné poskytováno pouze na první a druhé živé dítě, v částce 13000 Kč na první a 10000 na druhé dítě, jedná se o na příjem testovanou dávku. Tato dávka je podobnější dávce Sure Start Maternity grant ve Velké Británii. V rámci Finska je možné poskytnout mateřský balíček. Ačkoliv tedy systém státní sociální podpory neposkytuje širokou škálu dávek, lze říci, že nízkopříjmovým rodinám nabízí peněžitě dávky k řešení různých sociálních událostí.

7 Závěr

Cílem této práce bylo popsat jednotlivé rodinné politiky a poté porovnat peněžitou podporu, kterou poskytují.

V České republice je rodinná politika zaměřena na podporu nízkopříjmovým rodinám, s čímž korespondují i poskytované testované dávky. V případě nedostačujících příjmů, pak mohou rodiny následně řešit situaci zejména prostřednictvím zákona 111/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Dávky rodinné politiky ve Finsku jsou poskytovány plošně všem občanům a podporují zaměstnanost. Velká Británie pak ve své rodinné politice poskytuje na příjem testované dávky, kde hlavní složkou jsou přídavek na dítě (Child Benefit) a Tax Credits, schémata rodičovských dovolených jsou upozaděny. Jednoznačně nevyšší podporu pak dává rodinám Finsko.

Jako jednoznačně nejpřívětivější k rodinám je tedy Finsko, kde je vysoká podpora dána jak zaměstnaným ženám, tak těm nezaměstnaným a do výchovy jsou zapojeni z velké části i otcové (child care allowances). Jak již bylo zmíněno, zvláštním příspěvkem je zde příspěvek na výživu (child maintenance allowance), který zabezpečuje příjem v případě, že druhý rodič nechce nebo nemůže plnit vyživovací povinnost. Pokud by takový příspěvek existoval v rámci České republiky, jistě by byl obohacením. Velká Británie ve své rodinné politice raději přiklání k příjmově testovaným dávkám, než k těm univerzálním. V období, kdy je obyvatelům České republiky a Finska umožněno rodičovské volno, je možné poskytnout Child Tax Credit či Working Tax Credit nebo Child Benefit. Zajímavou dávkou je Childcare grant, jež je součástí studentských grantů a určen pro vysokoškolské studenty. Studujícím rodičům pomáhá vyrovnávat náklady na péči o dítě. Jedná se opět o příjmově testovanou dávku. V České republice v současnosti nic takového neexistuje. Důkladnější rozbor modelů byl poskytnut v předešlém shrnutí. Jednoznačně nevyšší podporu pak dává rodinám Finsko.

8 Další zdroje

Česká Republika

MPSV (Ministerstvo Práce a Sociálních Věci)

- *Integrovaný portál MPSV; Příspěvek na školní pomůcky:*
<http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pomucky>
- *O MPSV:* <http://www.mpsv.cz/cs/65>
- *Obecné informace:* <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>
- *Pomoc v hmotné nouzi 2015:* <http://www.mpsv.cz/cs/5>
- *Příjmy a životní úroveň:* <http://www.mpsv.cz/cs/11852>
- *Sociální příplatek:* https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/soc_priplatek
- *Sociální reforma; Rodičovský příspěvek:* <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>
- *Státní sociální podpora, obecné informace:*
<http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>
- *Státní sociální podpora, porodné:*
<https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>
- *Státní sociální podpora, přídavek na dítě:*
http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite
- *Systém sociálního zabezpečení v ČR. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2009:* <http://www.mpsv.cz/file>
- *Tisková zpráva, 2004:* <http://www.mpsv.cz/files/clanky/357/310304a.pdf>
- *Úřad práce ČR, Důvod a způsob založení povinného subjektu:*
<http://portal.mpsv.cz/upcr/oup/info>
- *Integrovaný portál. MPSV, Velká Británie, životní a pracovní podmínky.*
<https://portal.mpsv.cz/eures/podminky/britanie>

Ostatní portály a webové stránky týkající se ČR

- *Evropská sociální charta ze dne 18. října 1961:*
<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf>
- *Charta základních práv EU (2000):* https://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf
- *ČSSZ, Nemocenské pojištění od 1.1.2009:* <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/poskytovani-nemocenskeho-od-1-1-2009.htm>
- *Občanský zákoník, 2014: Česká Republika, 89/2012 Sb:*
<http://zakony.centrum.cz/obcansky-zakonik-novy>
- *Pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966:*
http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_prava_.pdf
- *PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY, Rozvod manželství, Výživné (vyživovací povinnost):*
<https://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/183/10049/18408.html>
- *PORTÁL MPSV, Velká Británie, životní, pracovní podmínky*
<https://portal.mpsv.cz/eures/podminky/britanie>

- *Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989:* <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
- *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006):* http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf
- *Všeobecná deklarace lidských práv (1948):* <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/mezinarodni-uprchlicke-pravo/vseobecna-deklarace-lidskych-prav-1948.html>
- *Zákona č. 108/2006 Sb., Příspěvek je dále upraven vyhláškou č. 505/2006 Sb. a spadá do oblasti sociální politiky, která směřuje na podporu na zdravotně znevýhodněných:* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast2>
- *Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů ze dne 31. 3. 2006:* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>
- *Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně dalších zákonů (zákon o vysokých školách):* <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=46613&nr=111~2F1998&rpp=1#local-content>
- *Zákon Č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů ze dne 31.3.2006:* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111#cast3>
- *Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ze dne 26. 5. 1995:* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>
- *Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 14. března 2006:* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187#cast3>
- *Zákon c. 262/2006 Sb., Mateřské a rodičovské dovolené jsou upraveny dle zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů* <http://zakony.centrum.cz/zakonik-prace/>

Finsko

FINLEX (Portál Ministerstva Spravedlnosti)

- *Act on the Application of Residence-Based Social Security Legislation, 1993:* <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1993/en19931573.pdf>
- *Employment Contract Act:* <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2001/en20010055.pdf> (aktuální znění)
- *Child Benefit Act 796/1992 ze dne 21.8.1992, ve znění pozdějších předpisů:* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920796> (Tento zákon stanoví podmínky pro vyplácení maternity allowance, paternity allowance, parental allowance a je upraveny Health Insurance Act 1224/2004): <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20041224.pdf>
- *Maternity Grant Act 477/1993 ze dne 28.5. 1993:* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930477>
- *Social Welfare Act 1301/2014 ze dne 30.12.2014:* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- *The Child Home Care and Private Day Care Allowance act (1128/1996), ze dne 20.12.1996:* <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128>

KELA (Social Insurance Institution of Finland)

- *Amount and payment of parental allowances:*
<http://www.kela.fi/web/en/parental-allowances-amount-and-payment>
- *Child care allowances:* <http://www.kela.fi/web/en/child-care-allowances>
 - *Child home care allowance:* <http://www.kela.fi/web/en/child-home-care-allowance>
 - *Child home care allowance; Amount of the child home care allowance:*
<http://www.kela.fi/web/en/home-care-allowance-amount-and-payment>
 - *Private day care allowance:* <http://www.kela.fi/web/en/private-day-care-allowance>
 - *Private day care allowance; Amount and payment of private day care allowance:* <http://www.kela.fi/web/en/private-day-care-allowance-amount-and-payment>
- *Child maintenance allowance:* <http://www.kela.fi/web/en/child-maintenance-allowance>.
 - *Amount and payment of child maintenance allowance:*
<http://www.kela.fi/web/en/child-maintenance-allowance-amount-and-payment>
- *Disability Living Allowance for persons under 16 years of age:*
<http://www.kela.fi/web/en/disability-allowance-for-persons-under-16-years-of-age>
- *Flexible day care allowance; Amount and payment of flexible care allowance:*
<http://www.kela.fi/web/en/flexible-care-allowance-amount-and-payment>
- *Housing supplement:* <http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students-housing-supplement>
- *If a child gets ill:* <http://www.kela.fi/web/en/if-a-child-gets-ill>
- *Maternity, paternity and parental allowances:*
<http://www.kela.fi/web/en/parental-allowances>
- *Moving to or from Finland: How to get covered by Finnish social security system and what happens when you move from Finland to another country.*
Kela, 2015:
http://www.kela.fi/documents/10180/1978560/2015_Muutto_englanti_netti.pdf/5ecfb453-b2f2-4059-be1f-59f118ab9afa
- *Operations:* <http://www.kela.fi/web/en/operations>
- *Partial care allowance:* <http://www.kela.fi/web/en/partial-care-allowance>
 - *Partial care allowance; Amount and payment of partial care allowance:*
<http://www.kela.fi/web/en/partial-care-allowance-amount-and-payment>
- *Quick guide for families with children:* <http://www.kela.fi/web/en/families>
- *Residence status:* <http://www.kela.fi/web/en/residence>

Ostatní portály a webové stránky týkající se Finska

- *EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE POLICY IN FINLAND, 2000:*
<http://www.oecd.org/finland/2476019.pdf>
- *EXPAT FINLAND, Finnish Social Security:* http://www.expats-finland.com/living_in_finland/social_security.html
 - *EXPAT FINLAND, Finnish Social Security:* http://www.expats-finland.com/living_in_finland/social_security.html
- *Family and social services. Regional State Administrative Agencies [online].*
[cit. 2016-03-22]: <https://www.citacepro.com/dok/dVthNZ5mCINrKw0A> jako webová stránka na citace
- *INFOPANKKI.FI, Death:* <http://www.infopankki.fi/en/living-in->

- [finland/problem-situations/death](#)
- *MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, Financial assistance for families with children:* <http://stm.fi/en/income-security/financial-assistance-families>
 - *MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, Financial assistance for families:* <http://stm.fi/en/income-security/financial-assistance-families>
 - *MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, Legislation concerning children, young people and families:* <http://stm.fi/en/children-young-people-and-families>
- *Regional State Administrative Agencies [online]. [cit. 2016-03-22]:* <https://www.avi.fi/en/web/avi-en/perhe-ja-sosiaalipalvelut#.VvF6yfkrlIV> (pouze web)
- *SKANDINAVIE.INFO, Skandinávské země:* <http://www.skandinavie.info/skandinavske-zeme/>
- *STATISTICS FINLAND, Concepts and definitions:* http://stat.fi/til/perh/kas_en.html
- *STUDY IN FINLAND, Primary education-basic schooling begins when you're seven:* http://www.studyinfinland.fi/destination_finland/education_system/primary_education

Spojené Království

GOV.UK (Government and Services Information for the UK)

- *Benefit cap, Benefit caps amounts:* <https://www.gov.uk/benefit-cap/benefit-cap-amounts>
 - *Benefit cap, Benefits included in the cap:* <https://www.gov.uk/benefit-cap/benefits-included-in-the-cap>
 - *Care to Learn:* <https://www.gov.uk/care-to-learn>
- *Care to Learn; What You'll Get:* <https://www.gov.uk/care-to-learn/what-youll-get>
- *Changes that affect your tax credit:* <https://www.gov.uk/changes-affect-tax-credits>
- *Child Benefit, What you'll get:* <https://www.gov.uk/child-benefit/what-youll-get> and <http://revenuebenefits.org.uk/tax-credits/guidance/how-do-tax-credits-work/entitlement/>
 - *Child Benefit; General enquiries:* <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs/contact/child-benefit>
- *Child Support Agency (CSA) arrangements are ending:* <https://www.gov.uk/csa-changes>
- *Child Tax Credit, What you'll get:* <https://www.gov.uk/child-tax-credit/what-youll-get>
 - *Child Tax Credit:* <https://www.gov.uk/child-tax-credit>
- *Childcare Grant, Overview:* <https://www.gov.uk/childcare-grant>
- *Claim Child Benefit:* <https://www.gov.uk/child-benefit>
- *Contact Jobcentre Plus:* <https://www.gov.uk/contact-jobcentre-plus>

- *Disability Living Allowance for Children*: <https://www.gov.uk/disability-living-allowance-children/overview>
 - *Disability Living Allowance for Children, DLA rates for children*: <https://www.gov.uk/disability-living-allowance-children/rates>
- *Disabled Facilities Grants*: <https://www.gov.uk/disabled-facilities-grants> (u nás příspěvek na zvláštní pomůcku)
- *Financial help if you have children*: <https://www.gov.uk/browse/childcare-parenting/financial-help-children>
- *Get financial help with statutory pay*: <https://www.gov.uk/recover-statutory-payments>
- *Guardian's allowance; Overview*: <https://www.gov.uk/guardians-allowance/overview>
- *Healthy start; Overview*: <https://www.gov.uk/healthy-start>
 - *Healthy start; What you'll get*: <https://www.gov.uk/healthy-start/what-youll-get>
- *Higher Education: Student Finance Equality Analysis-The Education (Student Support) (Amendment) Regulations, 2015, s 14*: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482110/bis-15-639-student-finance-equality-analysis.pdf
- *HM Revenue and Customs; About us*: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs/about>
- *Housing Benefits*: <https://www.gov.uk/housing-benefit/eligibility>
- *How to claim tax credits*: <https://www.gov.uk/claim-tax-credits>
- *Maintenance Grant, Special Support Grant*: <https://www.gov.uk/student-finance/overview>
- *Maternity allowance, What you'll get*: <https://www.gov.uk/maternity-allowance/what-youll-get>
 - *Maternity allowance; Overview*: <https://www.gov.uk/maternity-allowance/overview>
 - *Maternity leave and pay; Leave*: <https://www.gov.uk/maternity-pay-leave/leave>
 - *Maternity leave and pay; Pay*: <https://www.gov.uk/maternity-pay-leave/pay>
- *National Minimum Wage and National Living Wage rates*: <https://www.gov.uk/national-minimum-wage-rates>
- *Parent's Learning Allowance; Overview*: <https://www.gov.uk/parents-learning-allowance>
- *Paternity pay and leave; Leave*: <https://www.gov.uk/paternity-pay-leave/leave>
 - *Paternity pay and leave; Overview*: <https://www.gov.uk/paternity-pay-leave/overview>
 - *Paternity pay and leave; Pay*: <https://www.gov.uk/paternity-pay-leave/pay>
- *Public funds*: <https://www.gov.uk/government/publications/public-funds--2/public-funds>
- *Shared Parental Leave and Pay*: <https://www.gov.uk/shared-parental-leave-and-pay/eligibility>
 - *Shared Paternity pay and leave; What You'll Get*: <https://www.gov.uk/shared-parental-leave-and-pay/what-youll-get>
- *Sure Start Maternity Grant; Overview*: <https://www.gov.uk/sure-start-maternity-grant/overview>

- *Tax credit if you have a baby*: <https://www.gov.uk/tax-credits-if-you-have-baby>
- *Use the Child Maintenance Service or Child Support Agency (CSA)*:
<https://www.gov.uk/child-maintenance/nonpayment-what-happens>
- *Widowed Parent's Allowance; Overview*: <https://www.gov.uk/widowed-parents-allowance/overview>
 - *Widowed Parent's Allowance; What you'll get*:
<https://www.gov.uk/widowed-parents-allowance/overview>
- *Working Tax Credit; Eligibility*: <https://www.gov.uk/working-tax-credit/eligibility>
 - *Working Tax Credit; Overview*: <https://www.gov.uk/working-tax-credit/overview>

Legislation.gov (The Official Portal of UK Legislation)

- *Child Benefit Act (2005)*: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/6/contents>
 - *CHILD BENEFIT (GENERAL) REGULATIONS (2006)*:
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2006/223/introduction/made>
 - *The Child Benefit and Tax Credits Up-rating Order (2015)*:
http://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/567/pdfs/uksi_20150567_en.pdf
- *Child Support, Pensions and Social Security Act (2000)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/19/contents>
- *Child Trust Act (2004)*: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/6/introduction>
- *Childcare Payments Act (2004)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/28/notes/contents>
- *Children Act (1989)*: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents>
- *Children and Families Act (2014)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/6/notes/division/2>
- *Civil Partnerships Act (2004)*: <http://www.legislation.gov.uk/changes?affected-title=Civil%20Partnership%20Act%202004>
- *Employment Act (2002)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/24/notes/contents>
- *Employment Act (2008)*: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/24/contents>
- *Employment Rights Act (1996)*: <http://origin-www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/18/contents>
- *Family Law Act (1996)*: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27/contents>
- *Finance Act (2012)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/14/schedule/1/enacted>
- *Funeral payment; What you'll get*: <https://www.gov.uk/funeral-payments/what-youll-get>
- *Marriage (Same Sex Couples) Act (2013)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents>
- *Matrimonial Causes Act (1973)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/18/contents>
- *National Insurance Contributions Act (2015)*:
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/5/pdfs/ukpga_20150005_en.pdf
- *Protection from Harassment Act (1997)*:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>
- *Saving Gateway Accounts Act (2009)*: <http://origin-www.legislation.gov.uk/changes?affected-title=he%20Saving%20Gateway%20Accounts%20Act%202009>

- *Savings Accounts and Health in Pregnancy Grant Act (2010):*
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/36/pdfs/ukpga_20100036_en.pdf
- *Social Security Contributions and Benefit Act (1992):*
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1992/4/pdfs/ukpga_19920004_310516_en.pdf
 - *Social Security Contributions and Benefit Act (2012):*
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1992/4/pdfs/ukpga_19920004_310516_en.pdf
- *The Tax Credits (Income Thresholds and Determination of Rates) (Amendment) Regulations (2016):*
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2016/393/regulation/2/made>
- *The Education (Student Support) Regulations (2011):*
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2011/1986/made>
- *The Social Fund (Maternity and Funeral Expenses) Amendment regulations (2013/247), který mění Regulations 2005:* <http://origin-www.legislation.gov.uk/uksi/2013/247/introduction/made>
- *The Welfare Reform and Work Act (2016):*
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/7/pdfs/ukpga_20160007_en.pdf
- *The Work and Families Act (2006):* <http://origin-www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/18/contents>
- *Welfare Reform Act (2009):*
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/24/pdfs/ukpga_20090024_301114_en.pdf
- *Welfare Reform Act (2012):*
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/5/pdfs/ukpga_20120005_310516_en.pdf

Ostatní portály a webové stránky týkající se Spojeného Království

- *CITIZENSADVICE; What is the habitual residence test):*
<https://www.citizensadvice.org.uk/benefits/coming-from-abroad-and-claiming-benefits-the-habitual-residence-test/the-habitual-residence-test-an-introduction/what-is-the-habitual-residence-test/>
- *DEPARTMENT FOR WORK AND PENSIONS; About us:*
<https://www.gov.uk/government/organisations/departments-for-work-and-pensions/about>
- *FAMILY AND CHILDCARE TRUST; For working parents:*
<http://www.familyandchildcaretrust.org/working-parents>
- *OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS, Families and Households: 2015:*
<http://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/families/bulletins/familiesandhouseholds/2015-11-05>
- *Oxford Dictionaries, British and World English:*
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/great-britain>
- *REVENUEBENEFITS, Tax Credits: Understanding couples:*
<http://revenuebenefits.org.uk/tax-credits/guidance/how-do-tax-credits-work/understanding-living-together/>
 - *REVENUEBENEFITS, Tax Credits: Who can claim?:*
<http://revenuebenefits.org.uk/tax-credits/guidance/how-do-tax-credits-work/who-can-claim/#Couples>
 - *REVENUEBENEFITS, Universal Credit: Guidance:*
<http://revenuebenefits.org.uk/universal-credit/guidance/>

9 Seznam použité literatury:

- *A Cross-National Comparison of Family Policy, Commissioned by and Submitted to the Central Policy Unit, Hong Kong SAR Government.* Public Policy Research Centre: The Chinese University of Hong Kong, 2008: http://www.familycouncil.gov.hk/english/files/research/Cross_National_Comparison_of_Family_Policy.pdf.
- ALCOCK, Pete a Gary CRAIG (ed). *International Social Policy: Welfare Regimes in the Developed World.* New York: Palgrave, 2001: ISBN 0333748662.
- ALCOCK, Pete. *Social Policy in Britain.* 3rd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008: ISBN 9780230551589.
- *CHILD AND FAMILY POLICY IN FINLAND:* Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health (2013). Juvenes Print-Finnish University Print Ltd, Tampere: Ministry of Social Affairs and Health, 2013: ISBN 978-952-00-3378-1.
- FINCH, Naomi. *Family Policy in the UK: Third Report for the Project WELFARE POLICY AND EMPLOYMENT IN THE CONTEXT OF FAMILY CHANGE.* Social Policy Research Unit University of York, Heslington, rok neuv: <https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/nordic/ukpolicy.pdf>.
- FORSSÉN, Katja, Anne-Mari LAUKKANEN a Veli-Matti RITAKALLIO. *Policy; The Case of Finland.* In: University of York [online], 2013. [cit. 2016-03-19]: <https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/nordic/finlandpoli.pdf>.
- HILLS, John. *Good Times, Bad Times: The Welfare Myth of Them and Us.* Bristol: Policy Press, 2015: ISBN 978-1-4473-2004-3.
- HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ a Ondřej SPÁČIL. *Rodinná mediace v České republice.* Praha: Leges, 2014: ISBN 9788075020154
- JAMES, Claire. *Ten Years of Family Policy: 1999–2009: Policy Discussion Paper.* Family and Parenting Institute: http://www.nptfamily.com/pdf/fis_10_Years_of_Family_Policy.pdf.
- KANGAS, Olli a Joakim PALME. *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries.* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005: ISBN 1403941637.
- Kepková, Michaela: *Změny ve státní sociální popoře v roce 2004:* <http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-2-2004-clanek-3.htm>.
- *Kdo zneužívá sociální dávky?: privatizace státu: dopady škrtů v sociální oblasti:* Pražská škola alternativ - sborník 04. Praha: Ekumenická akademie Praha, 2012: ISBN 978-80-904405-9-3.
- KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo* (vyd. 2). Praha: C. H. Beck, 2013: ISBN 978-80-7400-474-2.

- MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Praha: VÚPSV, 2004: ISBN 80-239-3204-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, Kristina KOLDINSKÁ a Ladislav PRŮŠA. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení* (2., aktualiz. vyd.) Praha: Portál, 2011: ISBN 978-80-262-0041-3.
- MATTI, HEIKKILÄ a Kautto MIKKO (eds.). *Welfare in Finland*. Helsinki: Research and Development Centre for Welfare and Health, 2006: ISBN 9513315924.
- MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010: ISBN 978-80-86729-54-1.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006: ISBN 80-864-2958-X.
- OSTNER, Ilona a Christoph SCHMITT (ed). *Family Policies in the Context of Family Change: The Nordic Countries in Comparative Perspective*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008: ISBN 9783531145648.
- SEEMANOVÁ, Jana a Eliška KODYŠOVÁ. *Nebojujte se zákony a slad'te práci s rodinou: příručka pro rodiče*. Praha: APERIO - Společnost pro zdravé rodičovství, 2013: ISBN 978-80-904301-6-7.
- SIPIA, Jorma (ed.). *Social Care Services: The Key to the Scandinavian Welfare Model*. Brookfield: Ashgate, 1997: ISBN 1-85972-403-5.
- *Social Fund Account 2015-2016*. London: National Audit Office Press Office, 2016: ISBN 9781910305577.
- *Sociální zabezpečení: Nemocenské a zdravotní pojištění; Státní sociální podpora: podle stavu do 30. 9.1995, od 1. 10. 1995*. Ostrava: Sagit, 1995. Úplné znění. ISBN 80-857-8952-3.
- TOMEŠ, Igor, Jiří BISKUP, Kristina KOLDINSKÁ, Jakub RÁKOSNÍK, Vojtěch TKÁČ a Daniel NOVÁK. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012: ISBN 978-80-87284-30-8.
- TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. (vyd. 1). Praha: Portál, 2011: ISBN 978-80-7367-868-5.
- TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České Republiky*. Praha: Linde, 2014: ISBN 9788072019380.
- TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. (vyd. 1). Praha: Portál, 2010: ISBN 978-80-7367-680-3.

- TOMEŠ, Igor, KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003: ISBN 80-7179-831-2.

